ایکنجی قسم:

قرون وسطی!

اوچنجی فصل،

اوروپانك یگی حکومتلری.

مقدمه

«قرون وسطی» دیلان تاریخ قسمی غربی رومه ایمپراطور-لغنك انقراضندن شرقی رومه ایمپراطورلغنك مرکزی بولنان قسطنطینیه-نك-یعنی استانبولك عثمانیلر طرفندن فتحی تاریخنه قدر کچن طوقز یوز یتمش یدی سنه‌لك وقوعاتی حاوی(۱) اولان قسمدر (ق ٤٦١-۸۳۱ ب). شو قدرکه قرون وسطی‌یی تفریق ایچون یالگز شرقی وغربی رومه‌نك انقراضی وقعه‌لری اساس طوتلمیوب بر طاقم(۲) داخلی سببلر دخی واردر.

---

(۱) اچینه آلغان، (۲) برنچه

بونچی بـــــاب

مهاجرت عمومیه،

آوروپا سکنه‌سی—مهاجـرت عمومیه اثناسنده آوروپا اهالیسی باشلیچه اوچ بیوك فاملیایه منقسم ایدی. بونار دخی اولا— «کلت» یاخود «سات» فاملیاسی،

ثانیا—جرمان (یعنی آلمان) فاملیاسی،

ثالثا—اسلاو فاملیاسیدر.

بونلرڭ ماعداسی یرلی صایلماز ایدی.

سلت‌جنسی شمدیکی اسپانیه، فرانسیه، بلچیقه، انکلتره قطعه‌لرنده—یعنی اوروپانڭ غرب طرفنده، اوتورورلر ایدی.

بونلر برچوق مدت(۱) رومه‌لیلرڭ اداره‌سی تحتنده بولندقلرندن اپیچنه مدنی اولمشلر ایدی. ذاتاً اوروپایه دخی اوته‌گی جنسلــردن اوّل کلدکلری واوتوردقلری قطعه‌دن آڭلاشیلور. (؟). بونڭ ایچون رومه‌لیلره تابع اولمازدن اول دخی بونلــر اوتدکی جنسلردن دها ایلری ایدیلر.

---

(۱) کوب وقت.

بونلرڭ شرق طرفنده—یعنی شمدیکی المانیه قطعه‌سنده جرمان قومی اوتوروورلر ایدی. جرمانلر دها، منتظم جمعیت تشکیل ایله‌مه‌مشلر ایدی ورومه‌یه قومشو اولمق حسبیله مدنیته هنوز یوزطوتمشلر ایدی. لکن بونلر چوق غلبه‌لك اولوب شرقاً ویستول نهری، شمالا بالتیك وشمال دڭزلری، غرباً ره‌ن نهری، جنوباً دخی آلپاطاغلری آره‌سنده بولنان جرمانیه قطعه‌سنه صیغه‌مدقلرندن بونلرڭ بر طاقمی جرمانیه‌يي ترك ایده‌رك شرقه وشماله طوغری یایلمشلر ایدی. جرمان اقوامی ایچنده اڭ مشهور اولانلر فرانقلر، ساقسونلر، سوئفلر، لونغوباردلر. واندالللر، بورغوندلر وسائره‌در. جرمانیه خارجنه چیقوب یرلشانلرڭ ایچنده مشهور اولانلر دخی شمدیکی روسیه‌نڭ جنوب طرفنده کائن بیوك اووه‌لره(۱) کلوب یرلشه‌ش‌اولان (غوت) قومی ایله اسقاندیناویه یارم آطه‌سنه چکلمش اولان (نورمانلر)در.

آوروپانڭ ـ شرق طرفندن بولنان اسلاو قومی مدنیت خصوصنده دهاکری ایدیلر. ذاتا بونلر (دنه‌پر) و (دون) وغربی (دیوینه) نهرلرینه منبعلری طرفنده بولنان باتاقلر واورمانلر کبی تنها محلرده(۲) اوتوروورلر ایدی. بونلرڭ اوتوره‌ق ایچون تنها یرلری اختیار ایتملری دائما شرق طرفندن اوروپایه طوغری هجوم ایدن ترك وتاتر ومغول طائفه‌لرندن یقالرینی قورتاره‌ق ایچون ایدی.

بونلر هب اوروپانڭ قدیم سکنه(۳)سی ایدی، مهاجرت عمومیه اثناسنده بونلردن بشقه شرقی اوروپاده برطاقم عشیرتلر کزمکده ایدیلرکه ایچلرنده اڭ مشهور اولانلر مجارلر، بلغارلر، فینالر وسائره ایدیلر. —

---

(۱) تیگزلك يير، (۲) بوش ييرلر، (۳) اسکی خلق.

اسباب هجرت—هجرت نبویه‌دن ایکی یوز قرق سکزسنه مقدم غربی آسیه‌ده کزان (هون) قومی اورال نهرینی کچوب آوروپایه تجاوز ایتمشلردر. هونلر مغول جنسنه منسوب اولدقلری جهتله شخصاً ثقیل وطبعاً خونریز(۱) ایدیلر. فضله اوله‌رق آوروپانك شرق طرفنده بولنان طائفه‌لر بونلره دائر مبالغه‌لی معلومات آلمقده اولدقلرندن هونلرك انسان اولمیوب شیطان ذریتی اولدیغی حقنده اعتقاد حاصل ایتمشلر ایدی. بونك ایچون هونلرك تجاوزی عمومه تأثیر ایدوب آوروپایی آلت اوست(۲) ایتمشدر.

هونلر دون نهری کنارنده ابتدا (اوست غوتلره) یعنی شرقی غوتلره‌راست کلمشلر، آنلرك بر قسمنی قیرمشلر، دیگرینی‌قاچیرمشلردر. اوست غوتلرك قاچان قسمی دنه‌پر نهری کنارنده (وه‌ست غوتلر) ه — یعنی غربی غوتلره تصادف‌ایتمشلر. بونلر دخی هم اوزرلرینه‌اوغرایان اوست غوتلردن، هم‌ده آرقه‌لرنده کلان وحشی هونلردن اورکه‌رك غربه طوغری قاچمغه باشلامشلردر. بونك کبی یول اوزرنده بولنان سائر طائفه‌لرده یرلرنده طوره‌میوب هب بردن غربه طوغری یوری ویرمشلر وبو صورتله «مهاجرت عمومیه» دورینی آچمشلردر (ق ه ۲٤۷).

مملکتلرینی ترك ایدوب غربه، یاخود جنوبه طوغری حرکت‌ایدن طائفه‌لرك جمله‌سی یالگز هونلردن‌قورقدقلری ایچون‌اوچاقلرندن آیرلمیورلر ایدی، بونلرك ایچنده بر خیلیسی چوقدن بری دها ایی(۳) مملکت بولوب اوتورمق ایچون حرکت ایتمك ارزوسنه دوشمشلر ایدی. هونلرك تجاوزی اوزرینه شرق طرفنده ظهور ایدن قارغاشالغی(٤) امللرینی حاصل ایتمك ایچون بهانه اتخاذ ایتشلردر. چونکه رومه دولتی

(۱) قان توگوچی. (۲) استن اوستکه (۳) طاغن یخشی (٤) فتنه، فساد.

انقراض بولوب کندینی محافظه ایتمك اقتدارلرندن محروم قالدیغندن جرمانیه ایچنده صیقشمش اولان طائفه‌لرك بعضلری معمور رومه‌یی یغما ایتمك و صوگره بکندکلری قطعه‌ده یراشمك ایستییورلر ایدی، بو قدر کورلتینك سببی دخی بو حال ایدی. —

وه‌ست غوتلر و آلاریخ — هونلردن و اوست غوتلردن فرار ایدن وه‌ست غوتلر شمدیکی رومانیه قطعه‌سی طونتقیله طونه نهری ساحلنه کلمشلر و اورادن ایلچیلر کوندروب قیصر (والنس)دن رومه ممالکنه وایمپراطورك حمایه‌سی تحتنه قبول ایدلملرینی استرحام ایتمشلر. ایمپیراطور والنس دخی رجالرینی قبول ایله‌شمدیکی بلغارستانه اسکان ایتمك ایچون مساعده ایتمشدر.

لکن وه‌ست غوتلر کندیلرینی یرلشدیرمك ایچون کلان رومه مأمورلرینك سوء حرکتلرندن طولایی غلیانه کلوب عاقبت ایمپراطور علیهنه قیام وقسطنطینیه‌یه طوغری حرکت ایتمشلر. ایمپراطور ایله عاصی وه‌ست غوتلر بیننده ادرنه طرفنده واقع اولان محاربه‌ده ایمپراطور والنس مغلوب ومقتول اولمش اولدیغندن غوتلر دخی استانبوله طوغری یورومشلر. لکن یکی ایمپراطور انتخاب اولنان (تئودوسیوس) مدبر وعاقل بر آدم اولوب طاتلیلقله وه‌ست غوتلری یاتشدیرمش(١) وممالکك اوته‌سنده بریسنده(٢) یرلشدیرمشدر.

وه‌ست غوتلر تئودوسیوسك وفاتنه قدر راحت اونورمشلر ایسه‌ده بویله طاغنیق بر حالده اوتورمقده دوام ایتدکلری حالده رومه‌لیلرك ایچنده غائب اوله‌چقلرینی آڭلایوب همان آیاقلانمشلر و ایچلرندن

(١) باصدرغان، (٢) ترلی طرفلرنده

(آلاریخ) یاخود آلاریك نامنك برینی کندیارینه قرال اعلان ایتمشلردر. حالبوکه بو صره‌ده بیوك تئودوسیوس وفات ایده‌رك رومه مالکی ایکی اوغلی بیننك تقسیم اولنمش وبو وجهله ضعیف دوشمش ایدی. باباسی تئودوسیوسدن رومه ممالکنك شرق قسمنی آلوب استانبوله قیصرلق ایدن آرقادئیوس آلاریك ایله وەست‌غوتلری تربیه‌دن عاجز قالنجه آنلره یاردم ؤمك ایده‌رك غربی رومه ایمپراطورلغنك یعنی اصل رومه‌ده حکومت ایدن کوچوك برادری هونوریئوس اوزرینه سوق ایتمشدر.

آلاریك اشبو تکلیفی کمال ممنونیت ایله قبول ایدوب همان ایتالیه اوزرینه کیتمشدر. لکن ابتدا ایتالیاده تئودوسیوس طرفندن مستشار مقامنك اوغللرینه توصیه اولنان مشهور (استیلیقون)ه مغلوب اولوب رجعت ایتمشدر. بر مدت صوکره استیلیغونك شهرتنه حسد ایدن ایمپراطور هونوریئوس آنی اعدام ایتدیردیکندن آلاریك تکرار ایتالیایه کلوب رومه‌یی ضبط ویغما ایتمشدر (ق٢١٣).

بوصره‌ده آلاریك وفات ایدوب وەست غوتلرك ریاستی قائم برادری(١) (آتواف)ه کچمشدر. بو آتواف خیلی مدت رومه‌لیلر ایچنك اوتوروب تربیه کورمش ایدی وبوسایه‌ده رومه طرفداری اولمش ایدی. بونك ایچون آتواف ایمپراطور ایله باریشمش وآنك مساعده‌سیله کیدوب اسپانیه ایله غالیه‌نك جنوب طرفنك یرلشمشدر (ق٢٠٣). اوراده تشکل ایدن «وەست غوت» حکومتی عربلر کلوب اسپانیه‌یی فتح ایدنجه‌یه قدر — یعنی اوچ یوز سنه قدر بقا بولمشدر.

---

(١) خاتیناك ایر قارداشی

بورغوندلر. سوئفلر. وانداللر- جرمانیه ایچنده بولنان وحشیلردن بورغوندلر، وانداللر، سوئفلر نام طائفه‌لر دخی بو صره‌ده چوالوق وچوجقلر یله برابر دیگر بر مسکن آرامق اوزره حرکت ایتمشلر ایدی. بونلر رەن نهری کنارینه کلدکلری وقت بر آز تردد ایتمشلر. بعضلری آلپه طاغلرینی کچوب ایتالیه‌یه ورومه‌یه کیتمك طرفنده بولنمش، دیگرلری دخی رومه‌یه کیتمك تهلکه‌لی اولدیغندن بحثله رەن نهرینی کچوب غالیه‌یه کیتمك وغالیه‌ده، یاخود اسپانیه‌ده یرلشمك فکرنده بولنمشلر. بونك اوزرینه ایچلرندن اوچ یوز بیك قدر سلاحشور (١) آیروب احوالی تحقیق ایتمك ایچون ایتالیه‌یه کوندرمشلردر.

بونلر ایتالیه‌یه کلدکلری وقت استالیقون دها صاغ اولوب وەست غوتلری مغلوب ایتدیکی کبی، بونلری دخی پریشان ایده‌رك کری قوغمش ایدی. بونك ایچون مذکور طائفه‌لر رومه‌دن واز کچوب غالیه اوزرینه یورومشلردر.

بورغونلر همان غالیه‌نك شرق طرفنده یرلشمشلر ایسه‌ده اوته‌کیلر غالیه‌ده اوتورمیوب اسپانیه‌یه قدر کیتمشلر وسوئفلر اسپانیه‌نك شیمالنده، وانداللر دخی جنوبنده یرلشمشلردر. اشبو وانداللرك اوتوردقلری قطعه آز وقتدن بری «واندالوزیه» یاخود آندالوزیه (یعنی اندلس» نامیله معروفدر.

یوقاریده ذکر اولنان وەست غوتلر بوندن صوکره کلوب سوئفاری کندیلرینه تابع ایتمشلر ووانداللری آفریقه‌یه قاچیرمشلردر. وانداللر آفریقه‌ده اسکی قارطاجه-یعنی شمدیکی تونس یرنده بر حکومت تشکیل ایتمشلردرکه بو حکومت خیلی زمان بقا بولوب دکز قورصانلغیله مشهور اولمشدر.

---

(١) قراللی آدملر

كنزەريك و آتيلا- واندال قرالى (كنزەريك) آق دكز ساحللرينى يغما ايتمكله قناعت ايتميوب رومەيى دخى فتح ويغما ايتمك فكرينه دوشمشدر. لكن بوكا كندى قوتنى كافى كورمديكندن هون وحشيلرينك حكمدارى بولنان مشهور آتيلايى اتفاقه دعوت ايتمشدر.

هونلر منتظم بر هيئت حالنده اولارق اوروپايه كلمشلر ايدى. لكن اوروپاده يرلشدكلرى صرەده ايچلرنده (آتيلا) نامنده بر سركردە(١) ظهور ايدەرك عموم هونلرى براداره تحتنه آلمش وبو صورتله اولدقجه منتظم بر جمعيت تشكيل ايتمشدر (ق ١٨٨).

چوبانك برى قيرده بولمش اولديغى قليجى آتيلايه كتورمش ايدى. آتيلا ايسه «دنيايى ضبط ايتمك ايچون جناب حق طرفندن كوندرلمشدر» قوليله قليجى قبول ايتمش واطرافنده بولنان ممالكه هجومه باشلامشدر. آتيلا ابتدا شرق قيصرلغى اوزرينه حركت ايله قيصر ايكنجى تئودوسيوسى ويركىيه باغلامشدر. بوندن صوكره واندال قرالى كنزەريكك تكليفنى قبول ايدوب بش يوز بيك سلاحشوردن زياده اولان اردو ايله غربى اوروپايه تجاوز ايلەمشدر.

آتيلا ابتدا جرمانيەيى چيكنەمشدر. هونلر كوى وقصبەلرى ابتدا يغما وغارت ايدرلر، صوكره يقارلر ايدى. اهاليسنك بر قسمى محاربه اثناسنده تلف اولور، باقى قالانلر دخى اسير صفتيله اردونك آرقەسندن سوروكلنور ايدى. هونلر ترلالره(٢)، باغلره، اكينلره دخى امان ويرمزلر ايدى. حتى آتيلا «آتمك كچديكى يرده اوت بتمەمليدر(٣) دير ايدى.

اوروپاليلر شمدىيه قدر بوكبى بليەيه دوچار اولمدقلرندن

(١) باشلق، (٢) ايكونلك يير، (٣) اولن اسمزگه كرك.

بو نڭ جناب حق طرفندن کلدیکی بر بالا اعتقادنده بولنورلر ایدی وآتیلایی «اللهك بلاسی» یاد ایدرلر ایدی.

آتیلانك اردوسی غالیه‌یه داخل اولوب نهایت اورلیان شهرینی محاصره ایتمشدر. لکن موفقیتلری اوراده بتمشدر. ابتدا اورلیان محافظلری پسقوپوسلری بولنان سنت آنیان اڭ تشویقی ایله مردانه مقاومت ایتمشلر، صوڭره‌ده رومه سردارلرندن مشهور آیه‌چیئوس‌ڭ تحت قوماندەسنده بولنان رومه‌لیلر، مرووه‌نڭ قوماندەسی آلتنده بولنان فرانقلر، تئودوریکك قوماندەسی تحتنده بولنان وه‌ست‌غوتلر وسائره اورلیانك امدادینه یتشوب هونلری اورادن اورکوتمشلردر.

اوکده هونلر، آرقه‌ده دخی متفقلر اولمق اوزره ایکی اردو قاتالونیه اووه‌سنده بولنان شالون شهرینه قدر کلوب اوراده محاربه ایتمشلردرکه اشبو محاربه تاریخده کویلان اڭ بیوك محاربه‌لرڭ بریدر. بو محاربه‌ده هونلر ایکی یوز بیڭ کشی تلف ایتدکدن صوڭره پریشان بر حالده قاچمشلردر (ق ٤٥١).

آتیلا ایرتسی سنه اردوسنی طوپلایوب ایتالیه اوزرینه کیتمش ایسه‌ده اوره‌ده دخی موفق اوله‌مامش بر مدت صوڭره وفات ایتمشدر. آتیلانڭ وفاتیله هون دولتی طاغلمشدر.

آتیلانڭ متفقی بولنان کنزه‌ریك آتیلادن بختیار جیقمشدر. چونکه بو قارغاشالق آره‌سنده رومه اوزرینه هجوم ایده‌رك مذکور شهری ضبط ویغما ایتمشدر. کنزه‌ریکڭ اتباعی واندالری اوقدر وحشیلکده بولنمشلردرکه حالا اومناسبتله اڭ بیوك وحشیلکه «واندالیزم» یعنی «واندالق» دینور.—

هرولر و ایتالیه قراللغی- بو صره‌ده رومه‌نڭ حالی پك فنا ایدی. ایتالیه‌نڭ خارجنده بولنان رومه ولایتلری برر برر باربارلر طرفندن ضبط ویغما ایدلمش ایدی (کیملر طرفندن؟). ایتالیه دخی دفعاتیله یغما ایدلدکدن بشقه نفس رومه بیله ایکی دفعه دشمن النه دوشمش ایدی، ایمپیراطورلر بو صره‌ده مستحکم راوه‌ن قلعه‌سنده اوتوررلر ایدی. لکن بر نچه همتلر ایله میدانه کتیرلمش اولان رومه دولتی محو اولمقده ایکن ایمپیراطورلر ذوق و صفالرینی، ارکان دولت دخی فسادلرینی براقمیورلر ایدی.

بویله بر صره‌ده ریاست حکومته کچن ایمپیراطورلردن قیصر روموهلوس آوغوستولوس زمانده جرمان اقوامندن (هرولر) اودوآقر نام سرکرده‌لرینڭ تحت قوماندا‌سنده اولدقلری حالده کلوب راوه‌ن شهری ایله برابر بتون ایتالیه‌یی ضبط ایده‌رك غربی رومه ایمپیراطورلغنه نهایت ویرمشلر ویرنده «ایتالیه قراللغی» نامیله بر حکومت تشکیل ایتمشلردر (ق ١٤٦).

اشبو وقعه ازمنهٔ متقدمه‌نڭ صوڭ وقعه‌سی صاییلمشدر. هرولر ایتالیه‌نڭ اسکی اهالیسی اللندن اوچده بر مقدارنده اراضی ضبط ایده‌رك قصورینی براقمشلر ایسه‌ده آنلری رعایا مقامنده طوتوب حقوقدن محروم ایتمشلردر.

بو وجهله ایتالیه‌ده حکومت تشکیل ایتمش اولان هرولر اوراده چوق مدت بارینه‌مامشلر. دها اودوآقرڭ زمان حکومتنده اوستغوت قرالی بیوك تئودوریك کلوب ایتالیه‌یی ضبط ایتمشدر.

بیوك تئودوریك- ایلك اول هونلرڭ اردولرندن ازامش اولان اوستغوتلر ابتدا قیصرڭ، صوڭره‌ده آتیلانڭ حمایه‌سی آلتنده

اولەرق (دراوه) و (صاوه) نهرلری طرفنده اوتورمشلر ایدی. آتیلانڭ وفاتندن صوڭره اوستغوت قرالی (تئودومیر) قیصرلره عرض صداقت ایدەرك اوغلی تئودوریکی رهن اولەرق اوزره استانبوله کوندرمش ایدی.

اشبو تئودوریك غایت مستعد بر ذات اولوب کنچلکنده پك گوزل تحصیل ایتمش وصوڭره استانبولده نفوذ صاحبی اولنشدر. تئودوریك پدری وفات ایتدکدن صوڭره دخی استانبولی ترك ایتمدیکندن قیصر نفوذندن تلاش ایدەرك مجرد آنی استانبولدن چیقارمق ایچون هرولمرك الندە کچمش اولان ایتالیەیی تکلیف ایتمشدر.

تئودوریك بوتکلیفی ممنوناً قبول ایدەرك قوم وقبیلەسی ایله برابر ایتالیه اوزرینه یورومشدر. اوستغوتلر سکز یوز بیك کشی قدر وار ایدیلر.

هرول قرالی اودوآقر اوستغوتلر اردو ایله قارشیلەمش ایسەده تئودوریکه مغلوب اولوب راوەن قلعەسنه قپانمشدر. تئودوریك راوەنی زور ایله آلەمامش اولدیغندن حیله ایله (؟) هم شهری آلمش، همده اودوەآقری قتل ایتمشدر. (ق ١٢٩).

اوست غوت قرالیتیـ بیوك تئودوریك ایله کلان اوستغوتلر بتون ایتالیه قطعەسنی استیلا ایدەرك «اوست غوت قراللغی» نامیله بر دولت تشکیل ایتمشلردر.

تئودوریك اودوەآقر کبی ایتالیەنڭ اسکی اهالیسنه ـ یعنی رومەلیلره حقارت ایتمیوب بالعکس رعایت ایتمش وآنلری ملت حاکمه اولان اوستغوتلر ایله برابر طوتمشدر. اراضی جهتنه کلنجه بو خصوصده دخی اهالی‌یه غدر ایتمەمش وبالکز هرولمرك الندن آلدیغی ثلث ایله قناعت ایتمشدر.

تئودوریك اوست غوتلرك رومه‌لیلره قاریشوب مستقل برقوم حالندن چیقملرینی وبو یولده کندیسنك رومه ایمپراطوری اولمسنی ایستیور ایدی. بونك ایچون رومه‌ده سناتو مجلسنی تشکیل یکیدن تشکیل ایتمش ورومه‌لیلرك اصول اداره‌لری اوزینه دولتی اداره ایتمکه باشلامشدر.

تئودوریك اداۀ دولت خصوصنده دخی مهارت کوستروب آز مدت ایچنده التالیه‌نك راحتنی تأمین ایتمش، بوزلمش اولان یوللری، کوپرلری وسائر خیرانی تعمیر ایلمش، منتظم محکمه‌لر تشکیل ایده‌رك کیمسه‌یی حقوقندن محروم برقمامشدر..

فضله اوله‌رق تئودوریك خیلی فتوحاتده بولنه‌رق همان غربی رومه ایمپراطوراغنك یاریسندن زیاده‌سنی برلشدیرمشدر. ممالکك بعضیسنی حرب ایله آلدیغی کبی، برطاقمی دخی کندیلکلرندن تئودوریکه تابع اولمشلردر. چونکه تئودوریك او عصرده الڭ عادل حکمدار صایلیور ایدی.

مثلا وه‌ست غوتلر قراللری بولنان ایکنجی آلاریکك وفاتندن صوڭره تئودوریکی کندیلرینه قرال اعلان ایده‌رك فرانسه‌نك جنوب طرفیله اسپانیه‌دن عبارت اولان ممالکلرینی تئودوریکه تسلیم ایمشلردر. بوسایه‌ده اوست‌غوت دولتی زمانك الڭ بیوك دولتی اولمش ایدی. لکن بونکله برابر اوست‌غوت قومنك ایتالیه‌لیلر کبی قاتولیك مذهبنی اولمیوب آری مذهبنه بولنملری ایدی. گرچه آری مذهبی خرستیانلغك برنوعی ایدیسه‌ده اهالی بردرلو اوست‌غوتلره ایصنه‌میور (۱) ایدی. بونك ایچون تئودوریكك وفاتندن صوڭره حکومت ضعیف دوشمش وشرق

(۱) بارانمیلر.

قیصری بیوك یوستنیانوسك وزیرلرندن بلیزار ونارزەس واسطەلریلە فتح اولنمشدر.

لکن ایتالیە شرق قیصرلرینڭ النده دخی چوق قالمامشدر. چونکه سببسز عزل اولمش اولان نارزەس حرصندن ایتالیەیە (لونغوبارد) نام جرمان وحشیلرینی دعوت ایتمك اولدیغندن آنلر کلوب شمال طرفنده بر حکومت تأسیس ایتمشلردر (ق ٥٤).

آلبوئین ولونغوباردلر— لونغوباردلر — یعنی «اوزون» «صاقاللیلر» جرمانیە ایچنده اوتوران طائفەلرڭ بریدر. بونلر یوقاریده ذکر اولنان قاریشقلقلر اثناسنده وطنلرینی ترك ایدوب شمدیکی آوستریەده طونه ساحلنده موقتاً یرلشمشلر ایدی، لونغوباردلر دائما قومشولری بولنان جپید قومی ایلە محاربەده بولنورلر ایدی.

لونغوبارد قرالی آلبوئین الڭ صوکره آوار وحشیلری ایلە اتفاق ایدوب جپید قرالی قونیموندی قتل ایدەرك جپیدلری کندیسنه تابع ایتمش قونیموندڭ قیزی روزاموندەیی آلمشدر. بوندن صوکره نارزەسك دعوتنی قبول ایدوب ایتالیەیە کلمش ایسەده ایتالیەنڭ فتحنی تکمیل ایتمزدن اول زوجەسی طرفندن قتل اولنمشدر.

بر کون ضیافت اثناسنده آلبوئین جپید قرالی قونیموندڭ باشندن یاپدیرمش اولدیغی سفر طاسندن قزینه جبراً شراب ایچرمش اولدیغندن روزاموند دخی آلبوئینی قتل ایتدیرەرك باباسنڭ انتقامنی آلمشدر.

بونڭ ایچون لونغوباردلر انجق ایتالیەنڭ شمال طرفنی ضبط ایلمشلر. لکن قرالیچەلرندن مشهور (تئودەلنده) ماتنه قاتولیك مذهبنی قبول ایتدیردیکندن لونوباردلر یرلی اهالی ایلەایی کچمشلر و ضبط ایتدکاری یرلری بر چوق وقتلر محافظه ایده بیلمشلردر.

ایکنجی بـــاب

فرانقلر (فرنکلر)

فرانق طائفه‌سی- فرانق طائفه‌سی جرمانلر ایچنده الڭ مشهور اولان بر طـائفه‌در. فرانقلر (ره‌ن نهرینڭ صاغ ساحلنده) اوتورورلر وخیلی وقتدن بری بلجیقه طرفندن غـالیه اوزرینه تجاوز ایدوب طورورلر ایدی.

فرانقلر ایکی فرقه ایدیلر: بونلرڭ بری سالا نهرینڭ ایکی طرفنده اوتوردقلری ایچون «فرانق سالیه‌ن» نامیله معروف ایدی. دیکری دخی ره‌ن نهری ایله شمال دکزی سواحلنده اوتوردقلری ایچون (فرانق ریپوئر) یعنی ساحلی فرانقلر یاد اولنورلر ایدی.

فرانق سـالیه‌نلردن شمدیکی فرانسه، فرانق ریپوئرلردن دخی آلمانیه حکومتلری ظهور ایلمشدر.

مرووه- مهاجرت عمومیه اثناسنده فرانقلر مرووه نام بر سرکرده‌یی(١) قرال اعلان ایده‌رك غالیه‌یه طوغری حرکت ایتدکلری حالده مشهور آیه چیئوسه مغلوب اوله‌رق کری دونمشلر ایدی. لکن آیه‌چیئوس آرفه‌دن بشمه وحشیلرڭ کله‌جکلرینی بلدیکندن فرانقلره ره‌ن نهرینڭ صول ساحلنی دخی ویره‌رك انلردن غالیه‌یه کیمسه‌یی صالیویرمیه(٢) جکلری حقنده سوز آلمشدر.

مدبر آیه‌چیئوس بوندن چوق استفاده ایتمشدر. چونکه مرامی غالیه‌یه کلمك اوزره یوله چیقمش اولان شمالی جرمانیه‌لیلری ...

(١) باشلق. (٢) یبه‌رمه‌و.

چویردکدن بشقه شالون محاربه‌سنده آتیلانك مغلوب اولمسنه دخی باشلیجه سبب اولمشلردر.

رومه انقراض بولنجه‌یه قدر مرووه رومه‌یه ویرمش اولدیغی سوردن دونمه‌مشدر. لکن آرتق رومه‌دن امید قالمینجه قوم وقبیله‌سیله‌ایلر ویه‌طوغری تجاوز ایدرك غالیه‌نك بیوك قسمنی فتح ایتمشدر.

قلوویس—(١٤١-١١١)—مرووه‌نك طورونی خلودویك یاخود (قلویس) مرووه‌دن زیاده مشهوردر. قلوویس حکومته کچدیکی وقت غالیه‌نك شرقی طرفی بورغوندلرك جنوب طرفی دخی وه‌ستغوتلرك النده ایدی. قلوویس غالیه‌یی بونلردن آلمق ارزوسنه دوشمشدر. لکن بونلرك اوزرینه هجوم ایتمزدن اول غالیه‌یه‌کلوب یرلشمك ایچون حاضرلنمقده‌اولان آلمانلر اوزرینه‌کیتمشدر.

قلوویس ایله فرانقلرك چوغی هنوز پوت پرستلکدن چیقمامشلر ایدی. قلوویسك زوجه‌سی قلوتیلده ایسه خرستیان اولوب دئما قوجه‌سنی کندی مذهبنه دعوت ایدوب طورور ایدی. قلوویس قبولده تردد ایده یور ایدی. لکن بر کون (آخن) شهری جوارنده آلمانلر ایله محاربه ایدر ایکن اردوسی پریشان اولمغه باشلاینجه یاننده بولنان زوجه‌سنه مظفر اولدیغی حالده خرستیان مذهبنی قبول ایله‌جکنی وعد ایتمشدر. قلوتیلده اردوده بولنان خرستیانلره بو وعدی بیلدیرمش اولدیغندن خرستیانلر غیرته‌کلوب قلوویسك، مظفریت قزانمسنه‌سبب اولمشلردر. بونك اوزرینه‌قلوویس زوجه‌سنك مذهبی اولان قاتولیك مذهبنی قبول ایتمشدر.

قلوویسك قاتولیك مذهبنی قبول ایدیشی پك بیوك منفعتی موجب اولمشدر. چونکه غالیه‌نك اهالیسی قاتولیك مذهبنده

برلنان بورغوندلر ايله وەست غوتلره ايصنەمامشلر ايدی. بـو سببدن اولەرق قلوويس قاتوليك مذهبنی قبول ايدنجه بورغوندلرك ادارەسی تحتنده بـولنان غاليەليلر انی دعوت ايتمشلر وقلوويس اردو ايله کلنجه آنك طرفنه کچوب بورغوندلر ايله محاربەيه باشلامشلردر.

بونك ايچون قلوويس آز زمان ايچنده بورغوندلری کنديسنه تابع ايتدکدن بشقه وەست غوتلری دخی اسپانيەيه قوغەرق بتون غاليەيی برلشديرمشدر.

قلوويس بو وجهله غاليەيی فتح ايتدکدن صڭره فرانقلرك ايچنده مستقل حکمدارلر کبی حکومت ايدن بکلری دخی قالديرمشدر. لکن مستقل بر حکومت تشکيل ايتمك ايچون بـو قدر غيرت کوسترمش اولان قلوويس وفات ايدر ايکن ممالکی اوغللری بيننده تقسيم ايدەرك دولتی ضعيف دوشورمشدر.

آوسترازيه و نوسترازيه-- بو صرەده فرانقلر يـواش يواش ايکی فرقەيه آيرلمقده ايديلر. ايلك اول غاليەيه کلوب غرب طرفنه يرلشمش اولانلر رومه اصولنه دها زياده ميل کوسترەرك مدنيته آلشمقده، شرق طرفنده اولوب هنوز جرمانيەدن آيرلمامش اولانلر دخی رومه اصولنی قبول ايتمکدن بشقه او اصولی قبول ايدنلری تعييب ايلمکده ايديلر. ذاتاً قلوويسدن صوڭره واقع اولان داخلی محاربەلردن طولايی حکومتچه دخی تفرقه واقع اولديغندن ايکی طرف بيننده اولان ضديت کيتدکجه آرتمغه باشلامشدر.

فرانق دولتنك غرب قسمی :يعنی غاليه، يـاخود شمديکی فرانسه قطعەسی (نوسترازيه)، شرق قسمی دخی (اوسترازيه) ياد اولنمغـه باشـلامشدر. بوقاريده کورديکمز (فرانق ساليەنلر

نوستراز یه‌ده، (فرانق ریپوئرلر) دخی آوستراز یه‌ده اوتورورلر ایدی.

برونه‌کیلده قلوویسك خلفلر ندن قلوتر بر آره‌اق ممالکی براشدرمش ایسه‌ده وفاتندن صوكره كلینلری بولنان (برونه‌كیلك) و (فریده‌غونده) داخلی محاربه ایچون قپو آچه‌رق دولتنك تکرار پارچه‌لنمه‌سنه سبب اولمشلردر. برونه‌کیلده قلوترك اوغللرندن برینك زوجه‌سی اولوب همشیره‌سی دخی دیگر اوغیلنه وارمش ایدی. اکن فریده‌غونده برونه‌کیلده‌نك همشیره‌سنی اولدیروب قوجه‌سنه(١) کندیسی وارمش ایدی. بونـك اوزرینه برونه‌کیلده زوجنی محاربه‌یه مجبور ایتمشدر.

بویولده آچیلان محاربه قرق‌سنه دوام ایتمش وفرانق دولتنی آلت اوست ایتمشدر. برونه‌کیلده قوجه‌سنك وفاتی اوزرینه اوغلنه، صوكره آنك وفاتی اوزرینه طورونند(٢) وکالت ایده‌رك محاربه‌یه دوام ایتمش وهر کسك محاربه‌دن اوصانوب(٣) صلح ایستدیکنه باقمامش اولدیغندن فرانق بكلری برونه‌کیلده نهایت یابانی بر آتك قویروغنه باغلایوب قیره صالیویرمشلردر.

مایور دوملر—اشبو داخلی قاریشقلقلردن طولایی فرانقلر ایچنده پك چوق دره‌بكلكلر ظهور ایتمش وقراللر دره‌بكلری اطاعت آلتنده طوتمقدن عاجز قالـوب دولت ایشلرینی یوز اوستی(٤) براقمش ویالكز عبادت وزیارت ایله مشغول اولمش اولدقلرندن امنلاردن دوشملردر. واقعامروه خاندانی اوته‌دن بری فرانقلر ایچنده ... اولدیغی جهتله کیمسه آنلرك علیهنه قیامه جسارت ایده‌مه‌مش

(١) ایرینه، (٢) بالاسینك بالاسی، (٣) طویب، (٤) یوز توبن.

ایسه‌ده امور دولت آنلرڭ بر نوع حکمدار کتخداسی(١) مقامنده اولوب مایوردوم یاد اولیس مأمورلره قالمشدر. ابتدا مایوردوملر قراللر طرفندن عزل ونصب ایدیلور ایدی. لکن صوڭره بو مسند پدردن اولاده انتقال ایتمکه باشلامشدر. الڭ صوڭره مایوردوم مقامنی ضبط ایتمش اولان هریستال خاندانی مرووه‌لردن رسماً حکومتی دخی آلمشدر.

بونلردن پپن هریستال اوستراز یه مایوردومی بولندیغی حالده (تستری) محاربه‌سنده نوسترا زیه‌لیلر غلبه ایده‌رك هم اوستراز یه‌یی، همده نوسترازیه‌یی مایوردوم صفتیله اداره ایتمشدر.

نوسترازیه‌لیلر پپنڭ وفاتندن صوڭره آیرلمق فکریله قیام ایلمشلر ایسه‌ده اوغلی شارل مارتل غلبه ایده‌رك ینه ایکی قطعه‌نڭ اداره‌سنی آلمشدر.

بو صره‌ده اندلسده یرلشمش اولان عربلر اوروپایی فتح ایتمك اوزره حرکت ایده‌ره‌ك غالیه‌نڭ برقسمنی ضبط ایتمشلر و (پواتیه) موقعنه قدر کلمشلر ایدی. بتون خرستیان عالمی تورتوسندن نه یاپه‌جغنی شاشیرمش(٢) ایدی. شارل مارتل بتون فرانقلر ایله سائر مملکتلردن کلان عسکری آلوب پواتیه جوارنده عربلر اوزرینه هجوم ایتمش ومظفر اولمشدر. بونڭ ایچون فرانقلر وبالخصوص هریستال فامیلیاسی عموم آوروپا اهالیسنڭ وباخصوص خرستیانلرڭ رئیسی بولنان پاپا ایله پاپاسلرڭ اعتبار ومحبتارینی قزانمشدر (ب ١١٠).

بوسایه‌ده شارل مارتلڭ اوغلی «بجاقسز» پپن مرووه‌لرڭ الڭ صوڭ حکمداری بولنان اوچنچی شیلده‌ریکی عزل ایده‌رك، سما

---
(١) وکیلی. (٢) یوغالتمق.

فرانق قراللغی ضبط ایتدیکی وقت نه فرانقلر سسلرینی چیقارەشلر، نەدە پاپالر مخالف ایتمشلردر. هلە پاپا استفان صورت مخصوصەدە کلوب پیبکڭ باشنە تاج کیدرمش وآنی تقدیس ایلمشدر.

شارلمان- (١٤٦-١٩٢) فرانق قراللرینڭ ایچندە اڭ مشهور اولان پیبك اوغلی وخلفی بولنان شارلمان، یا خود «بیوك شارل»در.

شارلمان عموم فرانقلری ادارەسی آلتندە جمع ایتدکدن صوکرە سائر جرمانیە طائفەلرڭ همان جملەسنی دخی تابع ایتمشدر. فضلە اولەرق ایتالیەنڭ شمال طرفنی و اسپانیەنڭ بر قسمنی فتح ایتمشدر. اللی سنەیە بالغ اولان حکومتڭ ایلك نصفی محاربەلر ایچندە کچمش وایتدیکی سفرلر اللی اوجە بالغ اولمشدر. شارلمان میدان حربدە جسور وماهر عسکر اولدیغی کبی، ادارۀ دولت خصوصندە دخی عاقل و مدبر بر حکمدار ایدی. ممالکی غرباً اسپانیەدە بولنان ابرو نهرینە، شرقاً ویستول نهرینە، شمالا شمال دڭزینە وجنوباً دخی آق دڭزە قدر ممتد ایدی. یعنی او وقت متمدن اولان بتون اوروپایە حکم ایتمشدر. بونڭ ایچون کندیسی دخی فرانق قرالی لقبیلە قناعت ایتمیوب «غربی رومەایمپیراطوری» لقبنی آلمشدر. شارلمان زماننده معلوم اولان دنیا ایکی حکمدار طرفندن ادارە اولنمقدە ایدی. شرق خلیفە هارون الرشیدڭ، غرب دخی شارلمانڭ الندە ایدی. بونلرڭ ایکیسی دخی بربرینە حرمت ورعایت ایدرلر بربرینە هدیەلر کوندررلر ایدی. شارلمانڭ زیادە ساقسونیەلیلر ایلە اغراشمش ویالکز

ساقسونیه‌یه اون‌سکز سفر ایتمگه مجبور اولمشدر. او وقت ساقسونلر پوت پرست ایدیلر. شارلمان غلبه ایتدیکی وقت خرستیان مذهبنی قبول ایده‌چکلرینه سوز آلیر ایدی. لکن ساقسونلر شارلمانك اردولری چکلنچه پاپازلری کسرلر، یاخود مملکتلرندن طرد ایدرلر ایدی. بو محاربه اوتوز ایکی سنه دوام ایتمشدر.

هله بر آره‌لق ساقسونلر ایچنده ویتی‌کند نامنده بر قهرمان ظهور ایده‌رك شارلمان ییلدیرمشدر. شارلمان انجق ویتی‌کند اولدکدن صوکره ساقسونلره قطعی صورتده غلبه ایتمش وآنلرك برقسمنی آلمانیه‌نك غرب طرفنه اسکان ایتمشدر.

امور داخلیه‌ده شارلمانك نشر معارف خصوصنده ایتدیکی سعی وغیرت مشهوردر. شارلمان پك چوق مکتبلر تأسیس ایتمش، فضله اوله‌رق خرستیان عالمده پك زیاده چوغالمش وعادتا تنبلخانه(١) کسلمش اولان مناستورلرده بولنان تارك دنیالرك تحصیل علم ایله مشغول اولملرینه غیرت ایتمشدر.

تارك دنیالر صفا واکلنجه(٢) ایچنده وقت کچیرمگه آلشمشلر ایدی، شارلمان آنلری اکلنجه‌لردن منع ایتمش. یالکز آوه مساعده ایتمشدرکه اوده او وقت حیوانات دریلرینك کاغد مقامنده قوللانلدیغی ایچون ایدی.

شارلمان ممالکی قونتلقلر(٣) نامیله بر طاقم ناحیه‌لره تقسیم ایدرك قونتلقلرك تحت اداره‌سنه ویرمشدر. بوقونتلر صوکره‌لری —یعنی حکومت ضعیف دوشدیکی وقتده استقلال قزانه‌رق دره‌بك(٤) اولمشدر.

---

(١) یالقاولر اویی. (٢) اوین کولکی. (٣) بایارلق. (٤) عماز.

حدود باشنده اولوب اجنبی هجومنی دفع ایتمکه ماموراولان قونتلر کلیتلی عسکره دخی قومانده ایدرلر ایدی وبو قونتلرك اعتبارلری زیاده اولوب عنوانلری دخی „مارق غراف" ایدی.

بونلرك ایچنده ایك مشهور اولانلر: شرق مارق غرافلغی وبرانبورغ مارقلغیدر. شرق مارق غرافلغندن بر مدت صوڭره آوستریه دولتی، براندنبورغدن دخی پروسیه دولتی ظهور ایتمشدر. شارلمانك توجهنی قزانمش وداخلی اصلاحات بولنده شارلمانه یاردم ایتمش اولان علما ایچنده الڭ مشهور اولانلر آلقوئین واکینغاردر.

فرانق دولتنك انقسامی - شارلمانك وفاتندن صوڭره فرانق حکومتی اوغلی لوئی دهبونر النده قالمشدر. «دهبونر» صالح ومتدین(١) معناسنده اولوب کندیسنه صوڭرهدن ویریلان لقبدر.

لوئی وقتنی عبادت ایله کچیرمکله اولوب دولت ایشلرینه باقمامش والڭ صوڭره ممالکی اوغللری بیننده تقسیم ایلهرك بتون بتون اداره کلفتندن(٢) قورتلمشدر. لکن ایکنچی دفعه آلمش اولدیغی زوجهسی (ژودیت)ڭ نفوذی آلتنده قالهرق آنك تشویقی اوزرینه برنجی تقسیمی بوزمش وایکنچی دفعه اولهرق ممالکی تقسیم ایله الڭ گوزل قسمنی ژودیتك اوغلی «کل» شارله ویرمشدر.

بونك اوزرینه اوته‌کی اوغللری عصیان ایله پدرلرینی اخذ وحبس ایتمشلر وایکنچی تقسیمی بوزمشلردر.

بر مدت صوڭره لوئی ینه حکومتی ضبط ایدهرب نکرار کل شارل

(١) دینلی (٢) مشقت.

ایچون گوزل حصه آیرمش وینه مغلوب اولوب مناستره آتلمشدر. بو وجهله لوئی بر قاچ دفعه اوغللرینه مغلوب اولمش وچوق حقارت کورمشدر. الڭ صوڭره دخی جملهسنه لعنت اوقویهرق محبسده اولمشدر (٢٢١).

لوئینڭ وفاتی اوزرینه بیوك اوغلی لوتر ایمپیراطور اعلان اولنمش ایسهده برادرلری بولنان کل شارل ایله لوئی آلمان حکومتنی تصدیق ایتمدکلرندن بینلرنده محاربه واقع اولمش و(قونتانه) موقعنده لوتر مغلوب اولدیغندن برادرلرینی مستقل حکمدار طانیمشدر. بینلرنده عقد اولنان معاهده «وردون معاهدهسی» نامیله معروفدر (٢٢١).

وردون معاهدهسی موجبنجه کل شارل فرانسهیی، لوئی آلمان آلمانیه قطعهسنی، لوتر دخی ایمپراطورلق لقبیله ایتالیهیی وفرانسه ایله آلمانیه آرهسنده بولنان رهن ولایتلرینی (فلمنك، بلجیقه، الزاس، لورهن) آلمشلردر. بوندن صوڭره فرانسه-یعنی غالیه آلمانیهدن قطع علاقه ایدهرك مستقل حکومت شکلنه کیرمشدر.

کرك فرانسه، کرك آلمانیه بر آز مدت دها شارلمان سلالسنده قالمش ایسهده صوڭره مذکور سلالهلندن چیقوب یرلی امراالنه کچمشدر. فرانسهده پارس دره‌بکلری بولنان قاپت خاندانی براشدش. آلمانیهده‌ایسه حکمدار دره‌بکلر طرفندن انتخاب اولنمغه‌باشلامشدر. ایتالیه‌یه کلنجه اوراده هیچ بر حکومت دیکیش طوتدیرهمامش (١) ویقین وقتلره قدر نفرقه (٢) حالنده قالمشدر.

---

(١) ایوشه آلماغان (٢) تارقاو.

اوچنجی باب

آنکلو ساقسونلر

احوال متقدمهـ انکلتره یاخود بیوك بریتانیه اوروپانك غرب طرفنده کائن بیوك ومنبت آطهلردن عبارت ایسه‌ده قرون وسطایه کلنجه‌یه‌قدر تاریخجه اهمیتلری اولمامشدر. برنجی قیصر غالیه قطعه‌سنی فتح ایتمکله مشغول ایکن بر آره‌لق بریتانیه‌یه دخی سفر ایتمش واو وقتدن بری روما‌لیلر مذکور آطه‌لره کوز دیکه‌رك یواش یواش آنلری ممالکلرینه الحاق ایتمشلر ایدی. لکن آتیلانك غربی آوروپایه هجومی اثناسنده مشهور آیه‌چیؤس انگلتره‌ده بولنان رومه عسکرینی غالیه‌یه کتیرمش وبر دها او طرفه عسکر کوندرمه‌مش اولدیغندن انگلتره آطه‌لری بیوك اختلال ایچنده قالمشلر ایدی.

انگلتره آطه‌سنده کلت (یاخود سلت) جنسنه منسوب اوچ طائفه اوتورور ایدی. بونلردن (لوکریلر) نفس انگلتره‌ده، (قالدونیلر) اسقوچیه‌ده، (قامبریلر) دخی غال پرنسلکنده اسکان ایتمشلر ایدی.

لوکریلر رومه‌لیلره تابع اولوب مدنی اولمشلر ایدی وبو سایه‌ده مملکتلری معمور ایدی. رومه‌لیلره تابع اولمیوب حال وحشتده قالمش اولان قالدونیلر لوکریلرك ثروتلرینه کوز دیکوب یغما ایتمك ایچون فرصت آرارلر ایدی. شمدیه قدر لوکریلری قالدونیلردن رومه عسکری محافظه ایدیور ایدی. لکن رومه عسکری چکلدکدن صوکره قالدونیلر لوکریلری تضییقه باشلامشلر. مدافعه‌دن عاجز قالمش اولان لوکریلر دخی او وقت انگلتره

ساحللرینی یغما ایچون تایقلر ایله کلوب کتمکده اولان ساقسونلری امداده چاغرمشلردر.

یدی قراللق—مذکور ساقسون قومی جرمانیه جنوبندن اولوب مهاجرت عمومیه اثناسنده حرکته کلدکلری حالده غرب ممالکی فرانکلر طرفندن ضبط اولندیغی جهتله اوطرفه کیلهمیوب شمال دکزی ساحلنه قدر کلمشلر واورادن تایقلر واسطه سیله دکزه آچیلوب انگلتره وغالیه واسپانیه ساحللرینی یغمایه باشلامشلر ایدی.

ساقسونلر اوکریلرك دعوتلرینی ممنونیتله قبول ایدرهك انگلترهیه کیتمشلر وقالدونیلری مملکتلرینه قاچیرمشلر. لکن کندیلری انکلترهده ایمرهنوب (۱) همان انی ضبط ایتمکه قرار ویرمشلردر. بونك نتیجهسی اولهرق انگلترهده ساقسونلر طرفندن درت حکومت تشکیل اولنمشدر "کنت، (اسکس)، (وهسسکس)، (سوسسکس)" (ق ۱۰٦).؛

ساقسونلردن صوکره قومشولری بولنان (آنگل) قومی انگلترهیه دادانوب (۲) نهایت آنلر طرفندن دخی ساقسونلرك شمالنده اوچ حکومت تأسیس ایدلمشدر. (نورتومبرلاند، است آنگلیه، مرسیه ق ۱۲۸).

بو وجهله رومهلیلر سایهسنده مدنیت کسب ایدرهك معمور اولمش اولان نفس انگلتره قطعهسی جرمانلردن آنگل وساقسون طائفهلری طرفندن فتح اولنوب اوزرنده یدی اوفاق حکومت تشکل ایتمشدر. لکن اشبو یدی حکومت بربریله اوغراشمقدن خالی قالمدقلرندن جهتسی ضعیف دوشمشلر وآرقهلرندن کلوب انگلتره یی یغمایه باشلامش

(۱) بیك آرزو ایتمك، (۲) تهمن بلمك،

اولان اسقاندیناولر، یاخود نورمانلردن مملکتلرینی محافظه ایتمکدن عاجز قالمشلردر.

کرك تفریقه حالك نتیجه‌سی بولنان داخلی اختلالدن، کرك نورمانلرك تجاوزاتندن صیقلمش (۱) اولان اهالی قیام ایدرك نورمانلره غالب کلمش اولان وه‌سسکس حکمداری (اکبرت)ه تابع اولمشلردر. اوشبو اکبرت «بیوك اکبرت» نامیله مشهور اولوب انگلتره دولتنك اصل مؤسسی صاییلیر.

آنگلو ساقسون طائفه‌لری بو صورتله بر اداره تحتنه کیردکلری حالده دخی نورمانلرك هجوملرندن قورتیله‌مامشلردر. اکبرت نورمانلری ییلدیرمش ایسه‌ده خلفلری زماننده نورمانلرینه عودت ایتمشلر وحتی انگلتره‌نك بر قسمنی ضبط ایله‌مشلردر.

بیوك الفرهد (۲٤٤–۲۷۸) ــ بوصره‌ده انگلتره‌ده آلفرهد دیدکلری مشهور بر حکمدار ظهور ایتمشدر. آلفرهد بولندیغی عصرده علوم وفنون بتون بتون متروك اولدیغی حالده کندیسی پك کوزل تحصیل ایتمش ایدی وتبعه‌سنه تحصیل علم ایتدیرمك ایچون خیلی مکتبلر آچمشدر. لکن او وقتلرده کشی زاده‌لر ایچون علم تحصیل ایتمك معیباتدن صاییلدیغی جهتله کیمسه ایستك ایله مکتبه کیتمه‌مشدر. بوناك ایچون الفرهد دخی کشی زاده‌لری تحقیر وتکدیر ایدر ایدی.

اوشبو تکدیرلردن طولایی آلفرهد کوچنمش اولان کشی زاده‌لر بر کون نورمانلر ایله محاربه‌یه طوتشمش اولان آلفرهدی محاربه میداننی ترك ایده‌رك کیتدکلرندن آلفرهد دخی مغلوب اولمشدر.

---

(۱) طارقمش

بو وجهله آلفره‌د مملکتی نورمانلردن محافظه ایده‌مدکدن باشقه بر آره‌لق تاج وتختنی دخی غائب ایتمشدر. آلفره‌د بر مدت تبدیل قیافت ایده‌رك طاغلرده واورمانلرده کزمش وصوکره بر چوبانك خانه‌سنده رنجبر (١) صفتیله اوتورمشدر. هرکس آلفره‌دی اولمش بیلیر ایدی. کندیسنك آلفره‌د اولدیغنی چوبانك قاریسی بیله بیلمدیکندن بعضاً آندن طیاق یدیکی اولور ایمش.

انکلتره‌یی ضبط ایتمش اولان نورمانلر اهالی‌یه پك چوق ظلم ایتدکلرندن هر کس آلفره‌دی ارامقده ایدی. بوناك ایچون آلفرد بردن ظهور ایدی ویرنچه جمله‌سی آناك قوماندەسی تحتنه کیره‌رك نورمانلره غلبه ایتمشلردر.

آلفره‌د نورمانلری طرد ایتدکدن صوکره حدودلر صفتیله داخل راحتنی بوزان بر طاقم سرسریلری (٢) دخی تربیه ایدرك مملکتك آسایشنی وامنیتنی تأمن ایتمشدر. انضباط او درجه‌یه وارمش ایدیکه گویاآلتون طولیسی کیسه‌غائب ایدلدیکی حالده صاحبی کیسه‌نك دوشدوب کندیسنه کتریله‌جکندن امین اولدیغی ایچون هیچ اهمیت ویرمز ایمش.

آلفره‌د مملکتی ولایتلره (قونتلقلر) وناحیه‌لره (قانتونلر) و بالاده دائره‌لرینه (قومونلر) تقسیم ایتمش. بونلر مرکزلرنده حکومت اجرا ایدن قونت ومدیرلردن باشقه اداره وعدلیه مجلسلری دخی وار ایدی. بو مجلسلر منتخب اولوب مدعیٔ عمومی یعنی قرالك وکیلی صفتنده وشریف نامنده یالکز بر مأمور مخصوص بولنور ایدی. آلفره‌د پك کوزل قانونلر تنظیم‌ایتدیرمش وبو خصوصده رومه قانونلرینی آنکلو ساقسونلرك اسکی عادتلرینی اساس طوتمشدر.

---

(١) کونلکچی. (٢) خولیغانلر.

آلفرەد کرك قانونلرندە، کرك ادارەسندە اهالینك حریتنە رعایت ایدر ایدی. حتی بو خصوصدە «انکلیزلر وجدانلری قدر حر اولملیدرلر» دیر ایدی.

آوروپانك ایڭ اسکی وایڭ مشهور دارلفنونلرندن معدود اولان (اوقسفورد) دارالفنونی آلفرەد طرفندن تأسیس اولنمشدر.

آلفرەد ادیب اولوب خیلی آثار انکلیز لساننە ترجمە ایتدیکی کبی، بر خیلی تألیفاتدە دخی بولنمشدر.

نورمان دولتی - آلفرەدك خلفلری بولنان (ادوارد) و(آتلستان) زمانك الڭ مشهور حکمدارلری صایبلیرلر ایدی. مثلا فرانسە وآلمانیە قراللری آتلستانك قیزلرینی تزوج ایتمشلر ایدی واکثا چوق رعایت ایدرلردی. لکن ادواردن اعتباراً حکومت ایلە هیئت روحانیە (یعنی پاپاسلر) آرەسندە منازعە ظهور ایدەرك حکومت ضعیف دوشمش اولدیغندن نورمانلر تکرار باش کوسترمشلر. هلە قرالیچە الفریدە کندی اوغلی (اتلرەد)ی حکومتە نائل ایتمك اوچون حکمدار بولنان اوکی اوغلی ایکنجی ادواردی قتل ایتدیردیکندن انکلترەدە اختلال ظهور ایتمش ونورمانلرە قپو آچلمشدر.

اتلرەد نورمانلری دفع ایچون پك چوق آقچە ویروب معاهدە عقد ایتمش ایسەدە آقچەیی کورنجە نورمانلر هجوملرینی دهازیادە آرتدیرمشلر. بوندن طولایی غلیانە کلمش اولان اتلرەد بر کیچە انکلترە ایچندە بولنان نورمانلری قتل ایتدیرمشدر.

عموم نورمانلرك رئیسی صایلان دانیمارقە قرالی اسوەنون انتقام آلمق ایچون کلیتلی عسکر ایلە انکلترەیە کلوب بتون انکلترەیی ضبط ایتمشدر.

اوشبو اسوه‌نون وباخصوص اوغلی بیوك قانوت مشهور حکمدارلردن صاییلیر. هله قانوت زمانك اڭ قوّتلی واڭ عقللی حکمداری ایدی وحقنده هر برده حرمت ایدرلر ایدی. قانوت بتون شمالی آوروپایی (اسوه‌چیه نوروچیه، دانیمارقه، انگلتره) براشدرمش ایدی وبوممالکتلرك اتحادینی تأمین ایچون کندیسنی انگلتره قرالی یاد ایدر ایدی. لکن اوغللری پدرلرینڭ یولنی طوتمیوب حکومت دعواسیله بر بریله محاربه‌یه طوتشدقلرندن انگلتره‌یی غائب ایتمشلردر.

فاتح کلیوم — قرال آتلره حکومتی غائب ایتدیکی وقت فرانسه‌ده بولنان نورماندیه دوقه‌سی «ابلیس» (روبر) نزدینه قاچمش ایدی. اوراده دنیایه کلمش وتربیه اولمش اولان اوغلی ادوارد «واعظ» (قانوتڭ) وفاتندن صڭره انگلتره‌یه دعوت ایدوب نورماندیه‌ده طوپلادیغی عسکر واسطه‌سیله حکومتی اعاده ایتمشدر.

ادوارد واعظ ذریتسز وفات ایدیکی جهتله انگلتره تاجنه چوق طالب ظهور ایتمشدر. بونلرڭ ایچنده اڭ اهمیتلیسی اولان نورماندیه دوقه‌سی ابلیس روبرك اوغلی کلیوم ایدی. انگلتره اهالیسی کلیومه اجنبی نظریله بافه‌رق انی ایسته‌مه‌مشلر وانگلتره کشی زاده‌لردن هرالده (بیعت) ایتمشلردر.

لکن کلیوم راحت طورمیوب کلیتلی عسکر ایله انگلتره‌یه هجوم ایتمش وهاستنغس (موقعنده) هرالده غلبه ایدرك انگلتره تاجنی ضبط ایتمشدر. بو وجهله انگلتره قراللغی (اکبرت) سلاسندن (اورمان) سلاسنه کچمشدر (١٠٦٦). اوشبو کلیوم، (فاتح) کلیوم یاخود «پیچ» کلیوم نامیله معروفدر.

دردنجی فصل

تاریخ اسلام

جزیرة العرب — جزیرة العرب دینیلان قطعه آسیه نك جنوب غربیسنده بولنان بر یارم آطه‌در. جزیرة العرب اسکی زماندن بری عرب طائفه‌لری مسکون اولدیغی حالده میلادنك یدنجی عصرینه کلنجه‌یه قدر تاریخ عالمجه او قدر اهمیتی یوق ایدی. تاریخ عمومیده بر قاچ دفعه نامنك ذکر ایدلدیکی کورلمش، اوده عرب عشیرتلرینك بعضا یغماوغارت ایچون اطرافنده بولنان معمور مملکتلر اوزرینه (مصره یاخود عراقه) هجوم ایتملرندن طولاییدر.

لکن عربلر مدنیته وترقی‌یه مستعد بر طائفه ایدی واو نوردقلری اراضی اسکان واعماره اویغون اولسه ایدی شبهه‌سز عربلر دخی نام قزانمش اولورلر ایدی. اراضی اعماره الویرشلی دکل ایدی. بونك ایچون اهالینك بیوك بر قسمی عشیرت حالنده قالمشدر.

جزیزة العرب چوقلق خارجدن تجاوزده اوغرامامشدر. بونك سببی ایسه بر طرفدن مذکور قطعه‌نك تجاوز ایدن دشمنك ایشنه یارایه‌جق ثروته مالك اولمدیغی، دیکر طرفدن دخی عربلرك هر نوع دشمنه قارشی کله‌جك قدر شجیع بولنملریدر. بعضاً داغلده بر طاقم حکومتلر تشکیل اولندیغی اولور ایدیسه‌ده آنلرده چوقلق بقا بولمازلر ایدی.

ظهور اسلام — کتب مقدسه‌ده دفعاتله(١) ذکر اولندیغی اوزره حق تعالی حضرتلری ابراهیم علیه السلامك ذریتنی دنیایی اصلاحه

---

(١) بیك کوب.

مأمور ایتمشدر. ابراهیم علیه السلامڭ ذریتی ایسه ایکی فرقه‌یه آیریلوب: بری بنی اسرائیل، دیکری دخی بنی اسماعیل ناملریله یاد اولنمشلردر. بنی اسرائیل حضرت ابراهیمڭ کوچوك اوغلی اسحق علیه السلامدن، بنی‌اسماعیل دخی بیوك اوغلی اسماعیل علیه‌السلامدن ظهور ایتمشلردر.

ابتدا بنی اسرائیل حمایهٔ مخصوصهٔ ربانیه تحتنده بولنور ایدی وانبیای کرام ایله رؤسای عظامڭ قسم کلیسی بنی اسرائیل ایچندن ظهور ایتمشدر.

جناب حقدن باشقه دنیاده باقی کیمسه اولمدیغندن بر وقت‌کلوب بنی اسرائیل قومی دخی انقراض بولمش. کندیسی سائر طائفه‌لره نمونه وامثال اولوب عالمك تربیه‌سنه خدمت ایده‌جکی یرده صوڭ وقتلرده بنی اسرائیلك ایچنه فساد داخل اولارق قانون آلهیناڭ خلافنه بر طاقم فعل وحرکتلرده بولنمشلر وحق تعالی‌نڭ حمایهٔ مخصوصه‌سندن محروم قالمشلردر.

بنی اسماعیل - ابراهیم علیه السلام زوجه‌سی ساره‌نڭ قسقانجلغی(١) اوزرینه‌جاریه‌سی هاجردن طوغمش اولان اسماعیل علیه السلامی حجاز طرفنه کوندرمش وبر قاچ دفعه کندیسی دخی مخدومی ایله کوروشمك اوزره اول جانبه عزیمت ایتمش، حتی بر دفعه‌سنده حضرت اسماعیل ایله برابر بیت‌الله اولان کعبه‌یی بنا ایلمش ایدی.

حضرت اسماعیل علیه السلام ایله ذریتی کعبه جوارندن آیرلمامشلر وکیده کیده چوغالدقلرندن قریش قبیله‌سی یاد اولنمشلردر.

قریش قبیله‌سینڭ اصللری نجیب اولدیغی کبی، صلابت وتربیه‌لری

---

(١) کنچیلك

دخی عموم عربستان عندنده پك بیوك اعتبارلری وار ایدی. قریشیلر عربلرك ایچنده لسانلرینك فصاحتیله دخی مشهوردرلر. بونك ایچون جزیرة العرب ایچنده ظهور ایدن شعرا وادبا اثرلرینی قریشك جهالتده سویلدیکی لسان اوزره تنظیم ایدرلر ایدی.

زمان جهالتده بیله عربلرك بیت اللهه حرمت ورعایتلری وار ایدی وسنه‌دن سنه‌یه کعبه‌یی زیارت ایچون کلیرلر ایدی. بو وجهله دخی صاحب کعبه عد اولنان قریشك نفوذ واعتبارلری وار ایدی.

جناب حقك بنی آدمك طریق سلامته عودتی خصوصنده رهبر اولمق اوزره نبوت ورسالت ایله تلطیف ایلەمش اولدیغی ذات کریم اشبو قریش قبیله‌سنك الڭ نجیب عائله‌سنه منسوب ایدی.

حضرت خاتم الانبیاء (ص) - محمد المصطفی صلی الله تعالی علیه وسلم افندمز قریش قبیله‌سنك رئیسی بولنان عبدالمطلبك طورونی (١) وعبداللهك اوغلی ایدی کندیسی میلاد عیسانك بیش یوز یتمشنجی سنه‌سنده ربیع الاولك اون ایکنجی کونی مکهٔ مکرمه‌ده پدرینك خانه‌سنده دنیایه کلمشدر.

پدری عبدالله ولادت سعادتدن اول، والده‌سی آمنه دخی ولادتدن آلتی سنه صوکره ارتحال ایتدکلرندن حضرت پیغمبر ذی‌شان افندمز بیوك پدری عبدالمطلبك حمایه‌سی تحتنده بولنور ایدی. سکز یاشنده ایکن عبدالمطلب دخی وفات ایتدیککی جهتله حضرت علینك پدری ابی طالب وصی اولمشدر.

حضرت پیغمبرك سنی دها کوچوك ایکن بیله کندیسنك فوق العاده برمخلوق اولدیغنی ایما ایدر برچوق احوال مشاهده اولنور ایدی

(١) بالاسی‌نك بالاسی.

وهر کس بو حالنی سویلر ایدی. فضله اوله‌رق بر طاقم وقوعات ده‌ بونی خبر ویره‌یور ایدی. اشبو وقوعات ایچنده الڭ مشهور اولان (شق صدر) و (کفر) واقعه‌لریدر،

شق صدر وقعه‌سی افندمز دها صبی اولوب بنی سعد قبیله‌سندن اولان سوداناسنڭ یاننده ایکن واقع اولمشدر. یعنی بر کون اورانلری اولان قریه چوجقلریله طیشاریده اوینار ایکن بر ذات کلوب حضرت پیغمبرڭ کوکسنی یارمش وبعض عملیات اجرا ایله‌مش. بونی برابر اویناپان چوجقلر کوروب خبر ویرمشلر وقوشوب (١) کلانلر کیمسه‌یی بوله‌مامشلر ایسه‌ده حضرت محمدی بایغین (٢) بولمشلردر.

کفر وقعه‌سنه کلنچه شام سفریه کیدن ابی طالب سیاحته غایت مراقلی اولان حضرت پیغمبری برابر آلوب کیدرلر ایکن شام جوللرنده بولنان کفر نام مناستره اوغرامشلر. اوراده بولنان بحیره نام بر راهب آخر زمان پیغمبرنده بولمسی لازم کلان بعض علامتڭ حضرت محمدده بولنمسندن بحثله شامه عزیمتنڭ تهلکه‌دن خالی اولمدیغنی بیان ایتمش واوراده‌ن کری چویرمشدر.

طبیعت واخلاقی دخی امثالسز اولوب دها کنج یاشنده «الامین» لقبنه نائل اولمش ایدی وبو مناسبتله قریش اغنیاسندن حضرت خدیجه‌نڭ امور اداره‌سنه مأمور ایدلمشدرکه صوڭره حضرت خدیجه کندیسنه وارمشدر.

رؤیای صادقه صورتیله جبل حراده وحی نزول ایتدیکی وقت حضرت پیغمبر ذی‌شان قرق یاشنده ایدی.

رمضان شریفڭ اون بشنچی بازار ایرته‌سی کونی حضرت

(١) یکوروب، (٢) هوشسز.

جبرائیل امین جناب الله طرفندن فرمان رسالت کتیرەش و (اقرا باسم ربك . . . الی اخ) آیت کریمەسی نازل اولمشدر. اوصرەدە یردن بر پونار (پیکار) (١) حاصل اولوب حضرت جبرائیل معرفتیلە رسم طهارت وابدست وصوکره ایکی رکعت نماز اجرا وتعلیم اولنمش. نمازده جبرائیل امامت ایلەمشدر.

حضرت پیغمبر ذی‌شان افندمز جبل حرادن خانەسنە عودتلە وقعەیی حضرت خدیجەیە نقل ایلدنجە حضرت خدیجە همان ایمانە کلمشدر. حضرت خدیجەیی متعاقباً حضرت ابو بکر الصدیق ایلە حضرت علی‌المرتضی دخی ایمان ایتمشلردر. —

انتشار دین مبین—حضرت پیغمبر ذی‌شان افندمز ابتدا شعائر اسلامیەیی اصحاب کرام ایلە برابر خفیاً اجرا ایدر ایدی. لکن بو خصوصدە وانع اولان امر الهی اوزرینە خلقی علناً اسلامە یعنی طریق هدایتە دعوت ایتمکە باشلامشدر.

اول امردە قریش ارکانی حضرت پیغمبرك دعوتنە قارشی معاملهٔ شدیدەدە بولنمشلر. لکن حرمت ایتدکلری پوتارە رعایتسزلك کوردکلرندن غلبانە کلوب ابو طالبدن بونك منعنی طلب ایلەمشلردر. بر مدت صوکره قریش ارکانی حضرت عمر الفاروق ایلە حضرت حمزه بن عبدالمطلبك اظهار ایمان ایتملری اوزرینە اهل ایمانك چوغالوب قوت بولوارندن خوف ایدەرك اذا وجفایە باشلامشلردر.

بونك اوزرینە حضرت پیغمبر اصحاب کرامە حبشە هجرت ایچون مساعدە ایتمش وبو صرەدە ابو طالب ایلە حضرت خدیجە وفات ایتدکلرندن کندیسی دخی مدینهٔ منورەیە هجرت ایتمشدر.

---
(١) چیشمە.

بو هجرت بعثتك اون اوچنجی سنه‌سی ربیع‌الاولنده تاریخ میلادك فی۱۷ تموز سنه ٦٢٢ده واقع اولمش. واشبو هجرت وقعه‌سی اهل اسلام طرفندن رأس تاریخ اتخاذ اولنمشدر.

حضرت پیغمبر مدینه اهالیسی طرفندن حسن قبول اولنمش واهالینك چوغی آز مدت اچنده ایمان ایله‌مشلردر.

قریش قبیله‌سی هجرت نبویه‌دن پك زیاده متأثر اولمشلر. چونکه اسلامك بتون جزیرة العربه نشر اولنه‌جقنده آرتق شبهه‌لری قالمامش ایدی. حال بوکه او وقت مدینه‌نك مرکز اولمسی محتمل ایدی. بونك ایچون دها اسلام چوغالمازدن اول ایش کوره‌لم دیه‌رك قریشلر مدینه اوزرینه هجوم وتجاوزه باشلامشلردر. بوندن غزوات ظهور ایتمشدرکه الك مشهور اولانلر بدر، احد، خندق وسائره‌در. بدرغزاسنده مشرکلرك رئیسی بولنان ابوجهل ایله خیلی معتبران تلف اولدیغی کبی، اسیر دوشمش اولان عباس بن عبدالمطلب ایله عقیل بن ابی طالب اسلامی قبول ایله‌مشلر. بونك اوزرینه مشرکلرك رئیسلرندن ابو لهب بن عبد المطلب متأثراً وفات ایتمشدر.

آرتق دین مبین هرطرفه طوغری انتشاره باشلامش. قریشلر دخی مقاومت ایده‌میه‌جکلرینی آکلایوب صلحه طالب اولمشلر. عقد اولنان «صلح حدیبیه» موجبنجه قریشلر نشر ایمانه مخالفت ایده‌میه‌جکلر ایدی.

هجرتك یدنجی سنه‌سنده حضرت پیغمبر اهل اسلام ایله مکه‌اوزرینه حرکت ایده‌رك جزئی محاصره‌دن صوکره فتح ایتمش وکعبهٔ شریفه‌یی پوتلردن تطهیر ایلمشدر. بو پوتلر اوچ یوز آلتمش قدر ایدی.

هجرتك اوننجی سنه‌سنده حضرت پیغمبر یوز یکرمی دورت بیك آدم ایله حج ایلەمش واون برنجی سنه‌سنده اصحاب کرام ایله وداعلشدکدن صوکره آخرته ارتحال ایتمشدر.

حضرت پیغمبرك قاسم، عبدالله، ابراهیم نامل‌رنده اوچ نفر ذکور وزینب، رقیه، ام کلثوم، فاطمه نامل‌رنده درت نفر اناث اولادی دنیایه کلمش ایسه‌ده حضرت فاطمه‌نك ماعداسی حضرت پیغمبردن مقدم وفات ایتدکلری کبی، ذریت دخی براقمامشلردر. حضرت فاطمه ایسه حضرت علینك زوجه‌سی اولوب حضرت حسن ایله حضرت حسینی تولید ایتمشدر.

خلفای راشدین—حضرت پیغمبر ذی شان افندمزك ارتحالندن صوکره اصحاب کرام اجتماع ایله امور اسلامی نه یولده اداره ایتمك لازم اولدیغی حقنده مذاکره ایتمشلر ومؤمنلرك امیری اولمق اوزره‌بر «خلیفه» انتخاب ایدلمسنه قرار ویرمشلر. انتخاب اولنان خلیفه حضرت ابو بکر الصدیق ایدی.

حضرت ابو بکر قریش قبیله‌سنك اك زنکینلرندن بولندیغی حالده ایلك اول اسلامی قبول ایتمش ومالنی فقرایه طاغتمش ایدی وحضرت پیغمبره اولان خلوص وصداقتی جهتیله «صدیق» لقبنه نائل اولمش ایدی. حضرت پیغمبرك خسته‌لگی اثناسنده حضرت ابوبکر جماعته امامته مأمور ایدلمش ایدی. بودخی کندیسنك خلیفه انتخاب ایدلمسی ایچون اشارت مخصوصه مقامنده طوتلمشدر.

ابو بکر زماننده جزیرة العربده طلیحه ومسیلمة الکذاب نامنده نبوت دعواجیلری ظهور ایدەرك بیوجك غائله چیقارمشلر ایسه‌ده خالد

بن ولیدك قوماندەسی تحتندەاولەرق کوندریلان عساکر اسلام معرفتیلە پریشان ایدامشدر. بوندن صوکره خالد عراق اوزرینەکوندریلوب اوراده دخی بر طاقم مظفریتلره نائل اولمشدر. لکن بو صرەده شام اوزرینه کوندریلان دیگر بر مجاهدین فرقەسی شرق قیصری هراکلیئوسك اردواری طرفندن تضییق اولندیغندن خالد بن ولید عراقدن قوشوب شامده بولنان ابی عبیدەنك امدادینه یتشمش واوراده قیصرك اردولرینی پریشان ایلەمشدر. نتیجەسی اولەرق شام شریف محاصره ایدامشدر.

بو صرەده حضرت ابوبکر الصدیق وفات ایتمشدر (١٣). حضرت ابوبکر الصدیق افندمزك وفاتی اوزرینه حضرت عمر الفاروق افندمز (١٣-٢٣) خلیفه انتخاب اولنمشدر.

حضرت عمر زماننده ممالك اسلامیه بر دولت معظمه اولمشدر. ابی عبیده آز مدت ایچنده سوریه قطعەسنك فتحنی اکمال ایتمش وایکی اوچ کره بیوك اردو ایله کلمش اولان قیصر هراکلیئوسی پریشان ایدوب غائب ایتدیککی ولایتلری اعاده خصوصنده انی مأیوس براقمشدر.

عمرو بن العاص ابی عبیدە طرفندن فلسطین اوزرینه کوندریلوب آز مدت ایچنده اوطرف دخی قدس شریف ایله برابر فتح اولنمشدر.

قدسك فتحی کونی حضرت عمر افندمز اردوده حاضر بولنوب رسماً شهره کیردیکی وقت اهالیینی تاطیف ایتمش ودارهٔ اسلامیه تحتنده کمال حضور وراحتله یشایوب مالارینی وجانلرینی وعرضارینی محافظه ایدەجکلرینی وکندیلرندن زیاده ویرکی ورسم آلنمیەجغینی بیلدیرمشدر. ذاتاً اهل اسلام هر فتح ایتدکلری ممالك اهالیسنی حمایهٔ پدرانه تحتنه آلوب هر نوع تعرضدن محافظه ایدرلر ایدی.

اكثريا خرستيان بولنان اهالی دخی بونك ایچون عدالت اسلامیه واحکام شرعیه‌یه مفتون اولوب همان اسلامیتی قبول ایدرلر ایدی.

عمرو بن العاص ارض فلسطیندن مصره کیدوب آز مدت ایچنده مصر ممالکنی دخی فتح ایلمشدر. شامده بولنان ابی عبیده دخی آرتق قیصرك قورقوسی قالماینچه عراق اوزرینه کیدوب ابتدا عراق عربی فتح ایتمش وصوکره عراق عجمی—یعنی ایران اوزرینه هجوم ایتمش. ابی عبیده محاربه‌نك برنده شهید اولدیغی جهتله یرینه سعد بن ابی وقاص کچه‌رك بنه غزایه دوام اولنمش وهمان بتون ایران استیلا ایدلمشدر.

ایران جسیم بر قطعه ایدی ومحافظه‌سی مشکل ایدی. حالبوکه اوراده دخی طورلمیوب دها ایلری‌یه کیدلمك مقرر ایدی. بناء علیه حضرت عمر ایران ایچون اس حرکت اولمق اوزره بصره وکوفه شهرلرینی بنا ایتدیرمشدر.

حضرت عمر الفاروق افندمزك شهادتی (؟) اوزرینه حضرت عثمان افندمز (٢٣-٢٥) خلیفه انتخاب اولنمشدر.

حضرت عثمانك خلافتی اثناسنده بر طاقم داخلی قاریشقلقلر ظهور ایتمشدر که نتیجه‌سی اوله‌رق امتده تفرقه ظهور ایتمش وبر خیلی مدت هیئت اسلامیه‌نك اتحادینه خلل ویرمشدر.

قریش قبیله‌سی ظهور اسلام اثناسنده ایکی بیوك فرقه‌یه آیرلمش ایدی. بونلرك بری بنی هاشم فرقه‌سی ایدی‌که عبد المطلب وپیغمبر ذی شان افندمز بو فرقه‌دن ایدیلر، دیگری بنی‌امیه فرقه‌سی ایدی. قریش ایچنده ریاست هاشمیلرده اولدیغی حالده افندمزك

مذهب جدید اولان دین اسلامی ترویج بیورمسی اوزرینه هاشمیلره کوچنمش اولان قریشیلر ریاستی بنی امیه افرادندن ابو سفیانه ویرمشلر ایدی،

صوکره بنی امیه دخی داخل اولمق شرطیله عموم قریشیلر دین مبینی قبول ایتدکاری وقتلرده بیله عداوت غایب اولمامش ایدی. ایشته بوناڭ ایچون ایدی که بنی امیه ارکانندن اولان حضرت عثمانڭ خلیفه انتخاب ایدلمسی اوزرینه هاشمیلردن برکروه شکایته باشلادقلری کبی، بنی امیه کروهی دخی بعض شیمار قلقلرده(١) بولونوب شکایاتڭ آرتمسنه سبب اولمشلردر. برده اقرباسندن بولدیغی ایچون حضرت عثمان طرفندن کاتب خصوصی تعیین اولنان حیله‌کار مروان بن الحکمڭ ملعنتلری اوزرینه احوال دها فنالشمشدر.

ازجمله مروانڭ التماس اوزرینه صلی الله علیه وسلم افندمز طرفندن نفی ایدلمش اولان پدری حکم مدینه‌یه کتیرلدیگی کبی، مروان واسطه سیله تعین اولنان والیلر دخی انواع تجاوزاتده بولنورلر ایدی. بونڭ ایچون مصر وکوفه وبصره اهالیسی مدینه‌یه کلوب «یاخلافتی ترک ایت، یاخود مروانی بزه تسلیم ایت» دیه‌رك حضرت عثمانی تضییق ایتمشلر وصوکره خانه‌سنی باصوب شهید ایله‌مشلردر.

اشبو وقعهٔ مؤلمه ایسه ایکی فرقه بیننده اولان عداوتی بسبتون تشدید ایده‌رك بیوك غائله‌یی موجب اولمشدر.

حضرت علی — حضرت عثمانڭ شهادتی اوزرینه حضرت علی المرتضی افندمز (٣٥—٤١) خلیفه انتخاب اولنمش ایسه‌ده بعضلری خلافتنی تصدیق ایتمه‌مشلر، بعضلری حضرت عثمانڭ قاننی ایسترز

---

١) ازغونلق.

بهانه‌سیله مخالفلره قاریشه‌رق حربه قیام ایتمشلر. حتی حضرت عایشهٔ صدیقه، حضرت طلحه، حضرت زبیر دخی بونلرك ایچنده ایدی. واقع اولان «جمل» محاربه‌سنده حضرت علی غالب اولمش وطلحه ایله زبیر حضراتی شهید اولمشلر ایسه‌ده فتنه‌نك آرقه‌سی کسلمه‌مش چونکه بنی امیه کروهنك رئیسی بولنان شام والیسی معاویه بن ابو سفیان قیام ایده‌رك کندیسنه خیلی طرفدار پیدا ایتمش وخیلی مملکتلر ضبط ایلمشدر.

حضرت علی ایله معاویه بیننده ظهور ایدن محاربه چوق زمان امتداد ایتمش، اکن بر نیتجه چیقمامشدر. نهایت ایکی حکم واسطه‌سیله دعوایی فصل ایتدیرمکه قرار ویردکلری حالده عمرو بن العاصك دسیسه‌سی (؟) اوزرینه بونك دخی نتیجهٔ حسنه‌سی کورلمه‌مشدر،

بونك ایچون ممالکك بر جهتی حضرت علینك، دیگر جهتی دخی معاویه‌نك تحت اداره‌سنده قالمشدر.

حضرت علینك شهادتندن صوکره مخدومی حضرت حسن افندمز خلافتی معاویه‌یه ترك ایدنجه بر مدت ممالك اسلامیه برلشمش ایسه‌ده معاویه‌نك اوغلی یزیدك «فاجعهٔ کربلا» (؟) کبی عظیم جنایتلر میدانه کتیرمسی اوزرینه ینه امتك بر قسمی آیرلوب حضرت عبدالله بن زبیری خلیفه طانیمشلردر. عبدالله بن زبیر خلفای راشدینك الك صوکره‌کیسیدر.

امویلر دوری-(٤١-١٢٨)-معاویه بن ابی سفیان حضرت عمر افندمز زماننده شام والیسی تعین اولنوب یکرمی سنه قدر والیلکده بولنمش وکرك فتوحات. کرك حسن اداره ایله هر کسك

توجهنی قزانمش ایدی. معاویه ابو سفیانك اوغلی ووحی کاتبی(؟) اولدیغندن طولایی بك بیوك اعتبار قزاندیغی کبی، درایت وفطانتی جهتیله هر فرصتدن استفاده ایدر ایدی. بونك ایچون حضرت عثمانك شهادتی اوزرینه مشار الیهك قاننی طلب ایتمك بهانه‌سیله حضرت علی علیهنه قیام ایتمکدن چکنمه‌مشدر.

معاویه یکرمی سنه قدر دها شامده حکمدار صفتیله وخلیفه عنوانیله قالمش اولدیغندن زماننده شام قطعه‌سی دنیانك اڭ معمور ممالکی کسلمشدر.

معاویه‌نك اوغلی یزید کربلا موقعنده حضرت حسین افندمزی غدارانه(١) شهید ایتدیردکی ایچون خلفك معاویه حقنده‌غی توجهندن محروم قالمش ایسه‌ده حکومتی محافظه ایده بیلمشدر. یزیدله اوغلی ایکنچی معاویه‌دن صوکره مروان بن حکم وآندن صوکره مروانك اوغلی عبدالملك ریاسته کچمشلردر.

عبدالملك دورینه کلنجه‌یه قدر داخلی فتنه‌دن طولایی اهل اسلام خارجه باقه‌جق وقت بوله‌مامشلر. لکن عبدالملك دورنده سر عسکری بولنان مشهور حجاج ظالم انواع غدرلر ایله مخالفین فرقه‌سنی محو ایتمش وخلفای راشدینك آخری بولنان حضرت عبدالله بن زبیری شهید ایله‌مش اولدیغندن داخلده‌گی قاریشقلقلرك اوکی آلنمش وهر طرفدن خارجه تجاوز اولنمشدر.

موسی بن نصیر وطارق بن زیادك تحت قومانده‌لرنده بولنان براردو شمالی آفریقه‌یی فتح ایتدکدن صوکره سبته بوغازندن آوروپا قطعه‌سنه کچه‌رك اسپانیه یعنی انداس قطعه‌سنی فتح ایتدکلری کبی، اردونك بری وسطی آسیه‌ده جیحون نهرینی کچمش، دیکری دخی استانبولی محاصره ایله‌مش ایدی.

---

١) آلداب.

بو فتوحات عبدالملكك اوغللری ولید وسلیمان دورلرنده دوام ایتمش ایسه‌ده سلیماندن صوکره کلان امویه ملوکی صفا وسلطنته مستغرق اولوب دولت امورینه باقمدقلرندن دولت انحطاطه یوز طوتمشدر.

ذاتا امت محمدیه امویلرك اولاد رسوله قارشی ارتکاب ایتدکلری غدردن طولایی کندیلرندن متنفر اولوب هیچ بر وقت ایصینه‌مامش(١) اولدیغندن ذکر اولندیغی وجهله قوتلرینه خلل کلنجه همان ممالکك هر طرفنده اطاعتسزلکلری مشاهده اولنمغه باشلامشدر.

اهالی خلافتك اولاد رسوله مشروط اولدیغی ادعاسنده ایدیسه‌ده اولاد رسولدان دعوای خلافته اورته‌یه چیقوب امویه‌لرك الندن حکومتی آله‌جق کیمسه ظهور ایتمدکندن بنی هاشم فرقه‌سندن حضرت رسول اکرمك عمیسی حضرت عباسك کوچوك طورونلری خروج ایله‌یك چوق قان دوکدکدن صوکره خلافتی وسلطنتی امویلرك الندن آلمشلر. امویلردن اون دورت حکمدار ظهور ایتمش وسلطنتلری سکسان‌یدی سنه امتداد ایتمشدر. ملوك امویه ایچنده سکزنجیلری بولنان عمر بن عبدالعزیزدن باشقه خلقك توجهنی قزانمش اولان کیمسه‌یوق‌ایدی.

عباسیلر دوری - (١٢٨-٦٣٦) - ملت اسلامیه ایچنده ظهور ایدن فتنه وفساد امویه کروهنك ادارهٔ اموره کلمسیله باشلایوب قانون الهی اولان شریعت مطهره‌نك احکامنه غیر موافق پك چوق حرکاته میدان آچلمش واو وقتدن بری فسادك اوکی بر درلو آلنه‌مدیغی کبی، امویلر دخی ریاستده باقی قالدقلرندن امتده غریب بر اعتقاد حاصل اولمش ایدی. بو اعتقاد ایسه امویه خاندانننك اوغورسزلغنه(٢) اولان اعتقادی ایدی.

١) تحمل ایته آلماو، ٢) خیرسزلك.

بونك ایچون ابا مسلم خراسانی کبی بعض کبارلرك تشویق ودلالتیله اولاد عباسدن ابو العباس خلافت دعواسیله اورته‌یه چیقوب امویه‌لرك آخری بولنان مروان «حمار» دن حکومتی ضبط ایتدیکی وقت هر کس فتنه وفساد دوری قپانوب حضرت عمر دوری کبی بردور آسایش وسعادت احداث اولندیغی اعتقادنده بولنمش ایدی.

لکن ابو العباس—«السفاح» لقبندن قورتیله‌میه‌جق قدر قان دوکمش، رسماً عفو ایتدکدن صوڭره سوزنده طورمایوب اهانة سکسان طقسان قدر امویه خاندانی افرادینی قتــل ایتدیرمش، امویه نامیله معروف اولدیغی ایچون شامده‌کی جامع امیه‌یی آخور(١) اتخاذ ایتدیرمشدر. بو یولده سلطنته باشلامش اولان عباسیلر ابامسلمی بلاسبب قتل ایتمك وحضرت امام اعظمی تحقیر ایتمك کبی چرکین حرکاتده دوام ایتمش اولدقلرندن شاشیرمش اولان امت محمدیه آنلردن دخی یوزینی چویرمشدر. بونــك ایچون خــلافت عباسیه دوری دخی فساد ایچنده کچمشدر.

یالکز ایلك عباسیلرك وبالخصوص ایکنجیسی بولنان ابو جعفر المنصور (١٣٢-١٥٤) ایله بشنجیسی بولنان هارون الرشیدك (١٦٥-١٨٧) زمان خلافتلری اولدقجه پارلاق ایدی.

امت ایچنده بر طاقم فرقه‌لر ظهور ایتمش ایدی. بو فرقه‌لر ایله منازعه‌لر یواش یواش عسکره دخی سرایت ایتمکه باشلادیغندن هارون‌الرشید اوغلی (معتصم) بویله عسکره کوه‌نلمز(٢) فکریله اللی بیك قدر ترك اسیر آلوب آنلردن خاصه عسکری نامیله براردو تشکیل ایتمشدر.

---

١) آط آبزاری، ٢) اشانلماز.

پاره ایله آلنان عسکر هیچ بر وقتده مملکت اولادندن متشکل عسکره بکزه‌مدکلرندن خدمتلری یرینه مضرتلری اولمشدر. ازجمله ادارهٔ خلافت از زمان ایچنده بونلرڭ قوماندانلری النده قالمشدر. بو قوماندانلر (امیر الامرا) یاد اولنورلر ایدی.

بعضاً والیلر امیرالامرالرڭ حکومتلرینی طانمییوب عصیان ایدرلر وخلیفه طرفنی التزام ادعاسیله اورته‌لغی اختلاله بوغارلر ایدی. لکن بوندن دخی فنالقدن باشقه بر شی حاصل اولماز ایدی. چونکه آز چوق موفق اولوب بر ولایتی ضبط ایتدیکی حالده خلیفه طرفدارلغی طاسه‌سنده بولنان ذات خلیفه‌یی اونودوب مستقل امیر صفتیله ضبط ایتدیکی ممالکی اداره ایله مشغول اولور ایدی.

بو صره‌ده بیوك ترکستانده بولنان ترکلر ممالك اسلامیه‌نڭ بو اختلالنی فرصت صایوب حدودی تجاوز ایله بر طاقم امارتلر تاسیس ایتمکه باشلامشدر.

بو وجهله ممالك اسلامیه ایچنده متعدد حکومتلر ظهور ایده‌رك اتحاددن اثر قالمامش وحکومت اقتداردن محروم قالمشدر. بودور تواریخده «طوائف ملوك» دوری نامیله معروفدر.

بونڭ ایچون جنکیز خانڭ تاتارلری ممالك اسلامیه‌یه تجاوز ایتدکلری وقت اصلا مقاومت اولنه‌میوب قوجه دولت اسلامیه بر صدمه‌ده ییقلمشدر.

عباسیه دورینڭ بر ایی جهتی وارسه اوده علوم وفنونڭ فوق‌العاده ترقیسی ماده‌سیدر. عباسیلر علما وحکمایی حمایه ایدرلر ومکتبلر ایله مدرسه‌لر تأسیس ایدرلر ایدی. بو سایه‌ده معارف دنیایه انتشار ایده‌رك بو کونکی مدنیتڭ برکون اول میدانه کلمسنه یاردم اولنمشدر.

عباسیلرك تأسیس وتزیین ایتمش اولدقلری بغداد شهری مدنیت خصوصنده دنیانك پای تختی مقامنده ایدی و بر میلیوندن زیاده نفوسی واون بیکدن زیاده مکتبی حاوی ایدی.

اولاد جنکیزدن (هلاکو) خان بغداده کلوب خلیفه مستعصم باللهی اولاد وعیالیله قتل وبغدادی تخریب ایتدیکی وقت خاندان عباسیه دن یالکز بر ذات قورتیلوب مصره التجا ایتمش ومصرده حکومت ایدن ترك کوله‌لری انی واولادینی خلیفه طانمیشلردر. لکن بونلرك قوری ناملرندن باشقه اهمیتلری یوق ایدی.

پادشاه عثمانی یاوز سلطان سلیم حضرتلری مصری فتح ایتدیکی وایك صوڭ خلیفهٔ عباس طرفندن خلافتك مشار الیه حضرتلرینه قطعاً ترك اولندیغی وقتدن اعتباراً خلافت اسلامیه خاندان جلیل العنوان عثمانییه انتقال ایله‌مشدر.

طوائف ملوك — عباسیه دورینك آخرنده ممالك اسلامیه ایچنده ظهور ایدن حکومتلرك میاننده ایك مشهور اولانلر شونلردر:

اندلسده یعنی اسپانیه‌ده: اسپانیه دولت امویه‌سی،

مغربده (جزایر فاس، تونس بنی اغلب دولتی،

مصرده وطرابلسده: ابتدا فاطمیه دولتی، صوکره کوله‌لر حکومتی،

ترکستانده — بنو سامان حکومتی،

خراسانده — بنی طاهر، بنی لیث حکومتلری،

افغانستانده — سبکتکین دولتی،

عراقین ایله آناطولیده — آل بومه، آل سلچوق، آل چینگیز دولتلری واك صوکره تیمورلنك دولتی،

بو نلرك ايچنده دخی آیروجه ذکره شایان اولانلر شونلردر:

اندلسده‌گی امویه‌دولتیـ عباسیلرك ظهوری اثناسنده خاندان امویه افرادینی قتل عام ایتدکلری وقت یالکز آنلردن برینی— یعنی عبدالرحمن بن هشام بن عبدالملکی طوته‌مامشلر ایدی، اشبو عبدالرحمن صحرای کبیرده اختفا ایده‌رك امویارك علیهنده اولان شدت وعداوت کوشه‌نیچه(١)یه قدر قالمشدر.

یوقاریده ذکر اولندیغی اوزره چوق شیلر مامول ایتمکده بولنان امت عباسیلرك ایلك حرکاتنی بکنمدیکندن دوکیلان بونچه‌قانك بیهوده یره دوکلدیکی فکرینه ذاهب اولمش وامویلره آچیانلر اکسیك اولمامشدر. باخصوص امویلر معرفتیله فتح اولنمش اولان اندلسك اهالیسی عبدالرحمنك صاغ اولدیغنی خبر آلنچه همان آنی اندلسه دعوتله بیعت ایتشملردر،

بووجهله تشکل ایدن اندلس دولت امویه‌سی ایکی یوزیتمش بیش سنه قدر بقا بولمش واون آلتی حکمدار سلطنت سورمشدر. سکزنجیلری بولنان عبدالرحمن ثالث زمانك اك مشهور حکمداری ایدی. بوعبدالرحمن امیرالمؤمنین یاد اولندیغندن اندلس دولتی بوندن صوکره خلافت عنواننی آلمشدر.

امویلر زماننده اندلس دنیانك اك معمور ومدنی بر کوشه‌سی ایدی. اندلسك مکتبلری علماسی آوروپایه علوم وفنون نشر ایتمشلر وبووجهله بیوك خدمتلر ایله‌مشلردر. لکن متعصب آوروپا بوعصره کلنچه‌یه قدر بونك قدرینی بیلمه‌مشدر.

---

١) ضعیفلنچه‌نکانچه.

نهایت اندلسه دخی فساد داخل اولوب امویه دولتی منقرض اولنجه اوراده دخی طوائف ملوك ظهور ایتمش. لکن طوائف ملوك ایله برابر شمال طرفنده آوروپا اهل صلیبی سایه‌سنده قاستیلیه، آراغونیه ناوارناملریله بر قاچ خرستیان حکومتی ظهور ایتمش ایدی. بربریله حربه توتشمش اولان طوائف ملوك بونلری مداخله‌یه دعوت ایتمکه باشلادقلرندن بونلر دخی یواش یواش توسیع حدود ایده‌رك الڭ صوڭره بتون اندلسی ضبط ایتمشلردر.

بو صرده اسپانیوللرڭ عربلر حقنده اظهار ایتدکلری وحشتلر ایسه تاریخده پك نادر کورلمش وحشتلردندر.

امویلر زماننده قرطبه و اشبیلیه شهرلری برر میلیون نفوسی حاوی ایدی.

آل بویه — ایرانڭ دیلم قطعه‌سنده — یعنی بحر خزر ساحلنده ساکن بویه‌نام براوطون حمالنڭ اوچ اوغلی اولوب اوچیده کوڭلی صفتیله عسکره داخل اولمشلر وممالكڭ قاریشقلغی اثناسنده چابوق ترقی ایده‌رك ابتدا برر والی وصوڭره برر حکمدار کسلمشلردر.

بونلردن «عمادالدوله» علی ایرانڭ جنوب طرفنده. دیکری «رکن‌الدوله» حسن ایرانڭ شمال طرفنده برر حکومت تشکیل ایتدکلری اثناده «معزالدوله» احمد بغدادی فتح ایده‌رك خلیفه مستکفی بالله‌ی عزل ایتمش ومطیع لامرالله‌ی خلیفه، کندیسنی دخی امیرالامرا اعلان ایتمشدر.

ایشته بو وجهله حمال بویه‌نڭ اوغللری ممالك اسلامیه‌یی تحت اداره‌یه آلمشلردر.

بونلردن اون یدی حکمدار ظهور ایتمش ویوز یکرمی سنه قدر حکومت سورمشلردر. بونلرك النده حکومتی آلان اولاد سلچوقدن طغرل بکدر.

آل سلجوق ترکستاندن گروه گروه تجاوز ایدن بونجه ترك طوائفی ایچنده سلچوق بن یقاق نام بر ذاتك تحت قوماندهسنده اولهرق کلان فرقهدن باشقه حسن نیتله کلان کورامهمشدر.

سلجوق ترکلری (که عثمانلیلرك اجدادلری دخی بونلرك ایچنده ایدی) شرف اسلام ایله مشرف اولوب ممالك اسلامیه داخلنده راحت اوتورمق فکریله آلدقلری رخصت اوزرینه حدودی کچمشلر ایدی بونلر غلبهلك اولوب ایستدکلرینی زور ایله آلمغه مقتدر اوقدقلری حالده کمال صداقتله حرکت ایتملری جملهنك نظر دقتنی ومحبتنی جلب ایتمشدر. سلجوقیلر کندیلری تجاوز ایتمدکدن باشقه آرقهلرندن تجاوز ایدن ترکلردن بر مدت ممالك اسلامیهیی بیله وقایه ایتمشلردر. لکن داخلنده بر مدت ممالك اوتوردقدن صوکره اورتهلغی استیعاب ایتمش اولان فساد بونلره دخی سرایت ایتمشدر.

سلچوقك طورونلرندن طغرل بك (٤٢٦-٤٣١) حکومت دعواسیله قیام ایدوب ابتداغزنه ویلره غلبه ایتمش وصوکره غربه طوغری یورمشدر، طغرل بك بتون ایران وعراق قطعهلرینی فتح ایتدکدن صوکره بغداده کلوب آل بویه الندن امیر الامرالق مسندنی دخی ضبط ایتمشدر.

سلجوقیلر یواش یواش اوچ دولته منقسم اولمشلر: الك بیوگی ایران دولت سلجوقیهسی ایدیکه امیر الامرالق مسندی بونلره عائد

ایدی. ایکنچیسی کرمان دولت سلجوقیه‌سی، اوچنچیسی دخی روم دولت سلجوقیه‌سیدر. سلجوقیه سلطانلرینڭ ایچنده الڭ مشهور اولانلر الپ آرسلان (٤٣٢-٤٠١)، ملکشاه (٤٠١-٤٧١)، قلج آرسلان(٤٧١-٤٩٠) درلر. ایران دولت سلجوقیه‌سی اون دورت نفر حکمدار کورمش ویوز ایللی سنه بقا بولمشدر. کرمانده اون بر نفر حکمدار کلمش، ودولت ایکی یوز اوتوز بیش سنه بقا بولمشدر.

روم دولت سلجوقیه‌سنڭ انقراضی اوزرینه آناطولیده اون بر قدر مستقل امارت ظهور ایتمشدرکه کچوجڭ عثمانلی امارتی بونلرڭ ایچنده ایدی.

جنگیز دولتی - جنگیز دولتی چین قطعه‌سینڭ شمالنده بولنان بیوك صحرالرده گزان تاتار ومغول طائفه‌لری ایچنده ظهور ایدن جنگیزخان یاخود تیمورچین طرفندن تأسیس اولنمش بردولتدر.

جنگیزڭ پدری ذاتاً بیوك برسرگرده ایدی. جنگیز ایکی آوجی قان ایله طولی بولندیغی حالده دنیایه کلمش اولدیغندن بونڭ دنیایی ضبط ایده‌جکنه حکم ایدلمش وبو سببدن کوچوکلکنده تربیه‌سنه زیاده‌سیله دقت اولنمشدر. پدرینڭ وفاتی اوزرینه جنگیز خان حکومتی اله آلنجه (٥٨١) همان توسیعنه قیام ایله شرقاً بحر محیط کبیره، غرباً اوروپا قطعه‌سنه، جنوباً چین ایله ترکستانه قدر توسیع ایتمشدر. وقتمز بورده آسیه قطعه‌سی اوچ بیوك دولتڭ النده ایدی. بونلر دخی چین، اسلام وتاتار دولتلریدر.

جنگیز آرتق حربدن اوصانوب بو دولتلر ایله خوش کچنمك ایسته‌مش وآنلر ایله بر طاقم معاهده‌لر عقد ایله‌مشدر.

وقتمز بورده خلافت عباسيه انقراض حالنده اولوب ممالك طوائف ملوكه قالمش ايدى تــاتــارستانه بتيشك اولان تركستان قطعه‌سى دخى او وقت خوارزم شاهى «قطب‌الدين» محمدك النده ايدى. جنگيز خان اشبو سلطان محمد ايله عقد معاهده ايتمش ايدى.

لكن بر طرفدن سلطان محمدك وزيرلرندن برى تاتار تجارلرينك مالنى غصب ايده‌رك معاهده‌نك احكامنى بوزديغى كبى، سلطان محمد كوجنمش اولان خليفه (الناصرلدين الله) دخى جنگيز خانى سلطان محمد اوزرينه دعوت ايله‌مشدر. بونلرنك نتيجه‌سى اوله‌رق غربى آسيه‌يــه تاتارلرك بر تجاوزى واقــع اولمشدركه شدت ووحشتى شمدى‌يه قدر واقع اولان تجاوزلرى اونوتديرمشدر.

جنــگيز اردولرى تركستانى ضبط ايدركن صوكره شهرلرى وقصبه‌لرى ياقمشلر وانسانلرى كسمشلردر. بر ايكى آى ظرفنده دنيانك الك معمور كوشه‌سى بولنان وسطى آسيه يانغين خرابه‌سنه دونمشدر.

جنگيز خان بونكله قناعت ايدوب كرى دونمش ايسه‌ده اوغللرى محاربه‌يه دوام ايدرك همان دنيايى دهشت ايچنده براقمشلردر.

بيوك اوغلى جوجى‌خان شمديكى روسيه قطعه‌سنى ضبط ايدرك «آلتون اردو» ياخود «قپچاق دولتى» ناميله معروف اولان دولتى تأسيس ايله‌مش، اوغللرينك برى چينى ضبط ايتمش، ديكرى وسطى آسيه‌ده بر دولت تأسيس ايده‌رك مذكور دولته كندى نامى اولان «چغتاى» نامنى ويرمشدر.

لكن ممالك اسلاميه الك زياده طورونلرى زماننده متضرر اولمشدر. بونلردن هلاكوخان جسيم اردولر ايله بغداده قدر كلوب بغدادى فتــح وتخريب وخليفه ايله برابر اهاليــنك چوغنى قتل

واعدام ايلمشدر، حتی تاتار وحشیلرندن کتابلر اولسون قورتلمامش. بونلرك برقسمی یانمش، قسم دیکری دجله‌یه آتلمشدر.

هلاکو دخی غربده «ایران دولت جنگیزیه‌سی» نامیله معروف بردولت تشکیل ایدوب تبریز شهرنی اقامت ایتمش وشرق قیصرینه وارنجه‌یه قدر بتون ملوکی ویرکی‌یه مجبور ایتمشدر (٦٣٧).

ایران دولت جنگیزیه‌سی سکسان سنه قدر بقا بولمش ویدی حکمدار ظهور ایلمش. بونلرك اوچی پوت پرست، دردی دخی مسلماندر. ایچلرنده الك مشهور اولان سلطان محمود خان نامیله تاریخ وادبیات کتابلرنده مشهور اولان غازان خاندر.

تیمورلنك ـ جنگیز دولتنك انقراضی اوزرینه شرق قطعه‌سی صاحبسز قالمش وبو سببدن اوله‌رق امثالسزفاریشقلقلر واقع اولمشدر. بوحال مشهور تیمورلنکه قدر دوام ایتمشدر.

تیمور «اورته‌لغی اجرا اولنان جنایتلر مجازات آلهیه‌یی جلب ایله‌جك راده(۱)یی بولمشدر، بن دخی مجازات آلهیه‌نك واسطه‌سی‌یم» دیراك اورته‌یه چیقوب (٧٥٨) آسیه‌یی آلت اوست ایتمشدر.

تیمور وسطی آسیه ایله شرقی آوروپادن باشلاب آناطولی ومصر قطعه‌لرینه قدر کلمش واو راده بولنان یوزارچه کوچوك حکومتلری محو ایتمشدر. بو حرکتی اثناسنده تیمور جنگیزی اونوتدیره‌جق درجه‌ده وحشتلر اجرا ایلمشدر.

اصفهانده یتمش بیك انسان قفه‌سندن قله‌لر یاپدیرمش،
هندوستانی یوز اوتوز بیك کشی‌یی بر اشارت ایله کسدیرمش،

---

۱) مرتبه.

تکبیر وتهلیل ایله حلب وبغداد شهرلرینی طوتشدرمشدر. تیمور بوقدر وحشتلر اجرا ایتمکله برابر ینه کندیسنه مأمور الهی سوسنی(۱) ویریر ایدی.

او وقت تیموره بوینی اکمیان یالکز سلطان ییلدرم بایزید خان وار ایدی آنك ایچون برطاقم مغدورلر سلطان بایزید نزدینه التجا ایله انی تیمور علیهنه تحریك ایتدکلری کبی، برطاقمی دخی تیمور طرفنه کیدوب انی دولت عثمانیه اوزرینه تحریك ایدرلر ایدی. بونك نتیجه‌سی اوله‌رق بینلرنده محاربه ظهور ایتمش وانقره جوارنده واقع اولان محاربه‌ده عساکر معاونه‌نك اهانتی جهتیله سلطان بایزیدخان مغلوب واسیر اولمشدر (۸۷۲).

تیمورك تشکیل ایتدیکی دولت چابوق انقراض بولمش وشرق قطعه‌سی انقره وقعه‌سندن صوکره آز مدت ظرفنده کندینی طوپلامش اولان دولت علیه عثمانیه ایله یکی ظهور ایتمش اولان ایران دولت صفویه‌سی النده قالشدر.

بیشنجی فصل

غربی آوروپا دولتلری

پاپا عنوانیله تفرد وتغلب ایدن رومه پاطریقلری غربی رومه ممالکنی تخریب ایتدکدن صوکره اوزرینه قونمش اولان جرمانلردن کندیلرینه مطیع بر دولت تشکیل ایتمك واودولته رومه دولتی

---

۱) یالغاندن قویلغان اسم.

سوسنی ویرمك فکریله عموم باربارلری شارلمان ادارەسی تختنه جمع ایتمشلر ایدی. لکن شارلمانك وفاتندن صوکره واقع اولان قاریشقلقلر اثناسنده بویله بر تصورك قابل اجرا اولمدیغی اکلاشلمش اولدیغندن شمدیلك امللرندن واز کچمشلر ایدی. بونك ایچون شارلمانك خلفلری «وردون معاهدەسی» ایله دولتی قطعیا اوچ قسمه تقسیم ایتدکلری وقت پاپالر دخی سسلرینی چیقارمامشلردر.

وردون معاهدەسی موجبنجه تشکیل ایدن اوچ دولتدن فرانسه برمدت صوکره شارلمان ذریتنك الندن قورتلوب داخلنده بولنان بکلردن برینك تحت ادارەسنه کیرمش، آلمانیه کذا یرلی بکلرك تحت ادارەسنه کیرمش ایسەده حکمدارك هروقت دره بکلر طرفندن انتخاب اولنمسی عادتی یرلشدیکندن فرانسەده اولدیغی کبی آلمانیەده مستقل برسلاله تقرر ایدەمامش وبو سببدن اولەرق آلمانیه منتظم بردولت شکلنی آلەمامشدر.

ایتالیه ایسه بسبتون حکومتدن محروم قالوب اوفاق بکلکلره بولنمش واقتداردن دوشمشدر.

برنجی بـــــاب

آلمانیه قراللغی وایمپراطورلغی

(٨٣١-٢٨٩)

یکی حکومتـ آلمانیەده شارلمان سلالەسنك حکمدار اخیری بولنان «ببك» لوئی‌نك وفاتی اوزرینه عموم آلمانیادره بکلری برلشوب

مذاکره ایتدکدن صوکره بونده بویله آلمانیه حکمدارلرینڭ عموم بکلر طرفندن انتخاب اولنه‌جقلرینه قرار ویرمشلر وقرارڭ نتیجه‌سی اوله‌رق فرانقونیه دوقه‌سی (قونرادی) قرال اعلان ایله‌مشلردر. آلمانیه بکلرینڭ بوندن مقصدلری گویا کندی نفوذی واقتدارلرینی آرتدیرمق وقراللری کندیلرینڭ منتلری تحتنده براقمق ایدی. فی الحقیقه انتخاب اصولندن طولایی آلمانیه‌ده قوی بر حکومت یراشه‌مه‌مش وآلمانیه برخیلی عصرلر اهمیتسز قالمشدر.

بووقت آلمانیه داخلنده بیوك ونفوذلی اولان دره بکلکلرڭ الڭ مهملری ساقسونیه فرانقونیه، باواریه شوابیه وبوهمیه‌در. قرال انتخاب اولنان برنجی قونراد مدت حکمتنچه استقلال دعواسنده بولنان ساقسونیه دوقه‌سی «آوچی» هانری ایله اوغراشمشدر.

قونراد هانریدن کندی حکومتنی وقایه ایده بیلمش ایسه‌ده خلفلرینڭ بو یولده موفق اوله‌جقلرندن امین اولمدیغندن دره‌بکلره حتندیسندن صوکره هانرینڭ قرال انتخاب اولنمسنی توصیه ایتمشدر.

قرال انتخاب اولنان آوجی هانری زمان اداره‌سنی آلمانیه حدودینه یکی کلمش اولان مجارلر ایله محاربه‌لر ایچنده کچرمش. مجارلر ابتدا غالب اولوب هانری‌یی وبرکی ویرمکه مجبور ایتمشلر واون سنه قدر ویرکی آلمشلر ایسه‌ده الڭ صوکره واقع اولان محاربه‌ده هانری پریشان ایدرك ویرکیدن قورتلمشدر.

مقدس رومه ایمپراطورلغی—هانرینڭ اوغلی وخلفی برنجی (اوتون) تاریخنده ایمپراطور «بیوك اوتون» نامیله مشهوردر.

بیوك اوتون مجارلره قطعی صورتده غلبه ایدره‌ك آلمانیه‌یی تجاوزلرندن قورتـارمش، ایتالیه‌یه سفر ایدره‌ك شمالی ایتالیه‌یی فتـح وروـمه ایمپراطورلغی تاجیله لومباردیه قراللغی تاجنی ضبط ایله‌مشدر. بو یولده اعـاده اولنان رومـه ایمپراطورلغنی «آلمانلرك مقدس رومـه ایمپراطورلغی» نامیله معروفدر.

آلمانیه حکومتی (٤٠٢) سنه‌سنه قدر ساقسونیه سلاله‌سی النده قالمش. بو سلاله‌نك صوك حکمداری بولنان ایکنجی هانرینك ذریتسز وفاتی اوزرینه آلمانیه دره‌بکلری طوپلانوب فرانقونیه قونتی‌بولنان (قونراد ی) ایمپراطور وقرال اعلان ایله‌مشلردر.

اشبو قونراد ایله اوغلی اوچنجی هانری دورلرنده آلمانیـه حکومتی پك قوتلی ایدی. حتی ایمپراطورلر کندیلرینی عموم خرستیانلرك حاکمی بیلان پاپالری بیله تحت اطاعتده طوتارلر ایدی لکن بو احوالدن دلگیر اولمش اولان پاپالر اوچنجی هانرینك اوغلی دردنجی هانری زماننده انتقاملرینی آلمشلر وایمپراطورلغی تحقیر ایتمشلردر.

ایمپراطورلق وپاپالقـ کندیلرینی حضرت عیسی علیه‌السلامك «لایخطی وکیللری» یاد ایدن پاپالر غربی رومـه ایمپراطورلغی انقراض بولدیغی وقت کندیلرینی عموم غرب خرستیانلرینك شریکسز رئیسلری کورمشلر. پاپالر بتون غیرتلرینی صرف ایدره‌ك بو ریاستی غائب ایتمك استه‌مشلر وحتی بر حیلی مدت حکمدارلری بیله تحت اطاعتده طوتمشلردر.

لکن مرور زمان ایله رؤسای روحانیه ذوق وصفایه طالوب

اخلاق و اعتبارلرینی بوزدیقلری ومقصد اصلیلرینی اونوتدقلری کبی پاپایی انتخاب ایتمك حقنه مالك اولان رومه شهری اهالیسی دخی اوحتی آلمانیه ایمپراطوری بیوك اوتویه ترك ایتمش اولدقلرندن ایمپراطورلر پاپالری عزل ونصب ایتمك درجه‌سنده اقتدار صاحبی اولمشلر ایدی.

حکمدارلرده بو اقتداری کوران رؤسای روحانیه پاپالرك موافقتلرینی آلمقسزین ایمپراطورلردن هرنوع مسندلر آلمغه باشلایوب پاپادن زیاده ایمپراطوره اطاعت کوستردکلرندن تلاشه دوشمش اولان پاپالر بو احواله نهایت ویرمك ایچون مناسب بر فرصته منتظر اولمشلردر. بوفرصت دردنجی هانرینك صباوتی اثناسنده بولمشدر.

پاپانك امریله تواینه میترو پولیدی بولنان (هانون) هانری یی ووصی صفتیله حکومتی اداره ایتمکده بولنان والده‌سنی رهن نهری کنارنده بولنان سراینه دعوت ایده‌رك نهرده کزدیرمك بهانسیله هانری یی قاچروب قلعه‌لرك برنده حبس ایتمش وهانری نامنه اوله‌رق ممالکی اداره ایتمکه باشلامشدر. بو صره‌ده پاپا اولمش اولان مشهور یدنجی غره غوار، یاخود (هیلد براند) دخی هیئت روحانیه‌یی اساساً اصلاح ایتمکه قیام ایتمشدر.

هیلدبرانده بر دولکرك(١) اوغلی اولدیغی حالده مناستره چکیلوب تحصیل علم ایتمش ومعلوماتی سایه‌سنده پاپا طوقزنجی لئونك نظر دقتنی جلب ایده‌رك رومه‌ده بیوك برمأموریت قزانمشدر. هیلدبراند غایت متین وعنود برآدم اولوب هیچ کمسه‌یه میدان ویرمز ایدی. مستشار صفتیله پاپالغك اومورینی درعهده ایتدیکی وقت پاپالری دخی نفوذی تحتنده طوتار ایدی.

١) بالطاجی‌نك

شمدی‌یه قدر پاپالر رومه اهالیسی طرفندن انتخاب اولنورلر ایدی. هیلدبراند جاهل اهالینك پاپالق کبی بیوك بر مسنده مناسب بر ذات انتخاب ایتمك ایچون اقتدارلری کافی اولمدیغی ادعاسیله الڭ بیوك رؤسای روحانیه‌دن مرکب بر مجلس تشکیل ایدرك پاپا انتخابی امتیازینی مذکور مجلسه ویرمشدر.

رؤسای روحانیه بر وقتدن بری ثروت سفاهته میل ایتمشلر ایدی. یدنجی غره غوار بو میلك چولوق چوجوق صاحبی اولملرینك نتیجه‌سی اولدیغندن وذاتاً مأموریت روحانیه پك مهم وآغیر اولوب چولوق چوجوق عائله‌سی او مأموریتك حسن ایفاسنه مانع بولندیغندن بحثله رؤسای روحانیه ایچون تأهلی منع ایتمشدر. تأهل ممنوعیتی انجیل شریفه مستند اولمدیغندن پاپازلر شکایت ایتمکه باشلامشلر ایسه‌ده عنود هیندبراند ایله باشه چیقه‌مامشلردر.

رؤسای روحانیه قرالرندن «ان» (؟) طریقیله بکلکلر آله‌رق قرالره بنده اولمغه باشلامشلر ایدی. پاپا ایسه رؤیسا روحانیه ایچون پاپادن باشقه برکیمسه‌یی آمر طانیمق جائز دگلدر دیه‌رك بونی دخی منع ایتمشدر.

ایمپراطور دردنجی هانری بلوغه ایروب حریتنی اعاده ایتدیکی وقت پاپالرك اشبو حرکاتنی تصدیق ایتمیوب ینه پاپازلره ان اصولی اوزره بکلکلر ویرمکه و پاپازلردن صداقت یمینی طلب ایتمکه دوام ایدنجه پاپا غره غوار دخی هانرینك علیهنه قیام ایله آنی آفوروز (؟) ایتمشدر.

ایمپراطور هانری بونڭ اوزرینه آلمانیه بکارینی پاپانك علیهنه محاربه‌یه دعوت ایتمش ایسه‌ده آلمانیه بکلری آفوروزلی اولان حکمداره اطاعت ایتمك جائز اولمدیغنی وهانری برسنه ظرفنده

بو آفوروزدن کندینی قورتارمدیغی حالده دیکر بر ایمپیراطور انتخاب ایده‌جکلرینی بیان ایل‌مشلردر.

بو وجهله دره بکلر طرفندن ترك اولنمش اولان هانری یالکز اوله‌رق ایتالیه‌یه کیتمش وقیش کونی توبه‌کارلره مخصوص برقیافتـه کروب یعنی باشی آچیق وایقلری چیپلاق اولدیغی حالده اوزرینه اوزون برکوملك کیرپ پاپانك نزدینه کیدوب آیاغنه قاپانمش وبو صورتله آفوروزدن قورتلمشدر.

بوندن صوڭره هانری کندیسنی ترك ایدن دره‌بکلری بر بر تأدیب ایتمش ویکیدن عسکر طوپلایوب آرتق پـاپـانك ایکنجی آفوروزینه باقمقسزین رومه‌یه کله‌رك پاپایی طرد ایتمش ودیکرینی تعیین ایدرمشدر. لـکن برمدت صوڭره یکی پاپا دره‌بکلردن بشقه هانرینك اوغلنی دخی پدینك علیهنه قالدیروب هـانری‌یی ملغوب ایتمش وصوڭره عزل ایتمشدر. هانری محبسده وفات ایتدیکی کبی، آفوروزلی اولدیغی ایچون وفاتندن صوڭره دخی پاپالرك غرضی ایله اهالینك تعصبی بیله‌لرندن قورتیله‌مامشدر. یعنی آلتی سنه قدر دفن اولنمیوب اولدیغی یرده چورومشدر.

هـانرینك اوغلی وخلفی بشنجی هـانری دخی پاپالر ایله اوبوشامامش. اوده برقاچ کره آفوروز ایدلمش وبرقاچ دفعـه پاپالری مغلوب ایتمشدر. نهایت هر ایکی طرف بو جیرکین مجادله‌دن اوصانمش اولدیغندن «وورمس قونقورداتی» دنیلان بر معاهده ایله باریشمشلردر.

اشبو معاهده موجبنجه ایمپیراطورلر امور روحانیه‌یـه مداخله ایتمکدن واز کچمشلر، لکن دیکر طرفدن پاپالر دخی پاپازلرك بر.

---

١) یالانغاج.

طاقم شرائط ایله ایمپراطوردن بکلك آلماریه مساعده ایله‌مشلردر.

اشبو محاربه‌لری تاریخده «انوه‌ستیتور محاربه‌لری» (سبب؟) نامیله مشهوردر.

هوهنشتاوفن سلاله‌سی—بشنجی هانریدن صوکره آلمانیه ایمپراطورلغنی (شوابیه) دوقه‌سی بولنان قونراد (هوهنشتاوفنه) ویرلمشدر. باواریه وساقسونیه بکلکلرینه مالك اولوب آلمانیه‌نك اك بیوك دره‌بکی بولغان «مغرور» (هانری) حکومت دعواسیله قونراد علیهنه قیام ایدرك بیوك برغائله چیقارمشدر.

بتون آلمانیه بکلری ایکی طرفی اولمشلر ایدی. قونراد طرفدارلرینه (هیبه‌لین) هانری طرفدارلرینه دخی (کوئلف) دیرلر ایدی. بو منازعه‌لر صوکره ایتالیه‌یه دخی کچه‌رك بر قاچ یوز سنه دوام ایتمش وپك چوق قان دوکلمسنه سبب اولمش. لکن ایتالیه‌ده مذکور فرقه‌لر «حال حاضر» و«حریت» طرفدارلری رنکنی آلمشدر (؟).

هوهنشتاوفن سلاله سنك اك مشهور حکمدارلری فرنرادك خلفی فره‌دریك بارباروس (١٥٣٠-١٥٦٨) ایله طورونی ایکنجی فره‌دریکدر. ایکیسیده حسن اداره ایله اهالینك محبتنی قزاندقلری حالده پاپالر ایله خوش کچینه‌مه‌مشلردر.

شمالی ایتالیه چوقدن بری رسما آلمانیه ایمپراطورلغنه تابع ایدی. لکن بر طرفدن پاپالرك تشویقی، دیکر طرفدن دخی بو اثناده ظهور ایدن اهل صلیبدن طولایی شرق ایله کسب ایدیلان مناسبات تجاریه وآنك نتیجه‌سی اولان ثروت واقتدار سایه‌سنده شمالی ایتالیه‌ده بولنان وندیك، جنویز، میلان وسائر شهرلر استقلال کسب ایده‌رك

برر جمهوریت تشکیل ایتمشلر ایدی. هوهنشتاوفن سلالەسی بو جمهوریتلری تحت اطاعتە آلمق استدکاری ایچون پاپالر ایلە بوزوشمشلردر.

پاپالر مذکور سلالەلر ایلە اوقدر اوغراشمش وآنلره قارشی اوقدر غرض باغلامشلردرکە محو اولدیغی کورنجەیە قدر راحت طورمامشلردر. پاپالر هوهنشتاوفنلری آلمانیە ایمپیراطورلغندن محروم برقمق ایلە دخی قناعت ایتمەمشلردر.

هوهنشتاوفنلرك آخری بولنان کنج قونرادین والدەسی مناسبتیلە سیجلیتین حکومتنە مالك ایدی. پاپا مذکور حکومتی فرانسە قرالی «مقدس» لوئی‌نك برادری شارل دانژویە ویردیکی کبی، حقوق مشروعەسنی وقایە ایچون قیام ایدن قونرادین شارل طرفندن طوتیلوب جانی کبی اعدام اولندیغی وقتدە دخی سس چیقارمامشدر.

هوهنشتاوفن سلالەسنك انقراضیلە آلمانیەدە «فاصلەء حکومت» واقع اولنمشدر،

ایکنجی بـــاب

فرانسە قراللغی

قایت سلالەسیـ فرانسەدە شارلمان سلالەسنك آخر حکمداری بولنان «تنبل» لوئی‌نك وفاتی اوزرینە قرالك اقامتکاهی بولنان پارس شهرینی حاوی اولان «فرانسە دوقەلغی» صاحبی اولوب خیلی وقتدن بری «مایوردوم» صفتیلە حکومتی ادارە ایتمکدە بولنان هوك قاپت کندینی قرال اعلان ایتدیرمش (٣٦٥) وبو وجهلە حکومت

قاپت سلالەسنه کچوب همان وقت حاضره قدر مذکور سلاله النك قالمشدر.

هوك قاپت فرانسه تختنه جلوس ایتدیکی وقت فرانسەنك احوالی پك فنا ایدی.

بتون ممالك درەبکلره بلونمش ایدی. بکلر ایسه استقلاله مائل اولوب باخصوص دها بر کون اول کندیلری ایله هم مرتبه بر درەبك بولنان هوك قاپته اطاعت ایتمکه و اکا ابراز صداقت ایلەمکه تنزل ایتمیورلر ایدی.

حتی جنوبی فرانسه هوك قاپتك قراللغنه قارشی پروتستو ایدەرك بر خیلی مدت حکومتی طانیمامش. لکن هوك قاپتك درایتی، غایت معقول اولان مسلککی، خلفلرینك دخی آنك طوتدیغی پولیتیقەدن آیرلماملری کرك فرانسەنك انتظام بولمسنی، کرك قاپت خاندانننك اعتبار واقتدار قزانملرینی موجب اولمشدر.

هوك قاپت ایچون دره بکلره کندی قراللغی تصدیق ایتدیرمك کافی دکلدی. چونکه تصدیقدن صوکره دخی حکمی آنجق فرانسه دوقەلغی داخلنده جاری اولوب خارجنه کچمیەجك ایدی. رسماً قرالی قرال طانییان دره بکلر حدذاتنده بربر حکمدار اولوب سکەیی ضرب، حربی اعلان، صلحی عقد، قوانینی تنظیم ایتمك کبی مستقل حکمدارلره مخصوص حرکتلرده بولنه بیلیرلر ایدی.

اوشبو دره بکلری حکومتك شان ونفوذینه اویماز بوکبی حرکتلردن منع ایچون قیام ایتمك حقیقت حالده دره بکلرك امتیازلرینه تجاوز ایتمك دیمك ایدی. بونك ایچون حکومت دخی اویوله کیتدیکی حالده برشی قزانەمیەجق ایدی.

—بوحالده هوك قاپت ممالکك احوال عمومیەسندن زیاده فرانسه

دوقەلغنڭ احوالنی دوشنەرك دائما مذكور دوقەلغی بیوتمك ایچون چارەلر آرار ایدی. فرانسە دوقەلغی قاعدةً قراللق تاجیلە برابر بیوك اوغلنە انتقال ایدر ایدی. هوك قاپت ایلە خلفلری ولی عهد بولنان اوغللرینی اولندیردکاری وقت فرانسە دوقەلغنە قومشو اولان درەبکلردن برینڭ قیزینی آلیرلر وجهاز مقامندە (زمانڭ عادتنجە) قیز ایچون برقاچ قصبە وناحیە استرلر ایدی. بویولدە آلنان ناحیەلر ایسە موبداً فرانسە دوقەلغنە الحاق اولوب بردها آیرلماز ایدی. بویولدە فرانسە دوقەلغی کیدە کیدە تکمیل درەبکلکاری یوتەرق شمدیکی فرانسە حدودینی بولمش وآنچق او وقت منتظم حکومت حالنە کیرمشدر. لکن بوحال بردن برە واقع اولمیوب برقاچ عصر ظرفندە واقع اولەبیلمشدر.

هوك قاپتڭ خلفلری بولنان برنجی دوبر برنجی هانری، برنجی فیلیب کورلتیلی محاربەلردە وتهلکەلی تشبثلردە بولنمیوب هوك قاپت کبی ال التندن ایش کورمکە وفرانسە درەبکلکنی بیوتمکە دوام ایتمشلردر. لکن برنجی فیلیبڭ اوغلی آلتنجی یاخود شیشمان لوئی کندینی او قدر قوتلی کورمشدرکە برقاچ درەبکلکی جبراً ضبط ایدەرك عموم درەبکلرینی قبارتمشدر. لوئی وقع اولان محاربەلردە مظفر اولدقدن باشقە وفاتندن اول اوغلی ایچون جنوبی فرانسەیی مالك اولان آکیتانیە دوقەسنڭ قیزینی آلەرق مذکور قطعەیی دخی فرانسە دوقەلغنە الحاق ایتدیرمشدر. شوقدرکە بولوئی یدنجی لوئی نامیلە جلوس ایتدیکی وقت بوقدر قطعەلرە مالك اولان زوجەسنی براقدیغی کبی، ایکنجی اهل صلیب سفرینە داخل اولەرق دولتڭ ارکانی اولان فرانسە کنجلرینی شام جوالرندە لزومسز یرە قیرەرق اساسا ممالکی صارصمشدر.

يدنچی لوئی‌نك اوغلی فیلیب آوغوست (٥٥٨-٦٠١) فرانسه‌نك بیوك حكمدارلرندن صاییلیر. داخلی وخارجی محاربه‌لرده مظفر اوله‌رق فرانسه‌یه شان قزاندرمش، قانونلر وسائر تاسیسات ایله دولتك بناسنی تحكیم ایتمش، مكتبلر ودارالفنونلر آچه‌رق معارفه خدمت ایتمش، كوزل بنالر ایله پای تختی بولنان پارس شهرینی تزیین ایله‌مشدر.

فیلیپ بر وقتدن بری انكلتره‌قرالنه تابع اولان نورمانديه دوقه‌لغنی ضبط ایتمش اولدیغندن انكلتره‌قرالی (ژان سان‌تر) آلمانیه ایمپراطوری دردنجی اوتون ایله اتفاق ایده‌رك فرانسه اوزرینه هجوم ایتمش وبو یولده فرانسه‌يي بیوك تهلكه ایچنده براقمش ایدی لكن فیلیپ اوغوست ایل شهری جوارنده واقع اولان عالمی حیرت ایچنده براقمشدر. بو مظفریت عالمك نظرنده فرانسه‌نك اهمیتنی آرتدرمشدر.

فیلیبك اوغلی سكزنجی لوئی شایان ذكر بر اثر براقمامشدر. آنك اوغلی طوقزنجی لوئی ایسه «مقدس» لوئی نامیله مشهوردر واهالیدك ایك زیاده محبتنه مظهر اولمش بر قرالدر. حكومتنك ایلك نصفنده فرانسه ممالكی همان شمدیكی حدودینی بولمش ایكن لوئی مجنونانه صلیب محاربه‌لرینه قیام ایده‌رك كرك كندی باشنه، كرك فرانسه‌یه بیوك فلاكت كتیرمشدر.

لوئی‌نك اوغلی اوچنجی فیلیپ باباسنه امتثالا صلیب محاربه‌لرینه قیام ایله اسپانیه عربلریله خیلی اوغراشمش ایسه‌ده بر ثمره كورمه‌مشدر.

فرانسه منفعتنه یاقشماز بوكبی محاربه‌لره دردنجی یاخود «كوزل» فیلیب نهایت ویرمشدر. كوزل فیلیپ غایت جسور، غیور وبونكله برابر دساس وانتریقه‌جی بر قرال ایدی. اوتوز سنه (٦٦٣-٦٩٢) دن

عبارت اولان حکومتی اثناسنده داغلده بولنان دره‌بکلرك کافه‌سنی تحت اطاعته آلمش وفرانسه‌ده بولنان انکلتره مستملکاتنی ضبط ایله‌مشدر. شو قدرکه فیلیپ پاپایی کوجندیروب آفوروزینه (؟) دوچار اولمشدر.

لکن فیلیپ آفوروزندن قورقمیوب مأمورلر واسطه‌سیله پاپایی عزل ایتدیرمش وکندینه مطیع برینی پاپا انتخاب ایله‌مشدر. دنیایه حکم ایتمك عزمنده بولنان پاپالر بو یولده فرانسه قرالنه تابع اولمشلر. حتی فرانسه قرالنك طلبی اوزرینه رومه‌یی ترك ایدوب فرانسه‌ده کائن آوینیون شهرینه کلمشلر ویتمش سنه قدر آوینیونده اقامت ایله‌مشلردر. بو وقعه تاریخده «بابل اسارتی (؟) نامیله معروفدر. فیلیپ اشبو حرکتیله ایمپراطور دردنجی هانری‌وقعه‌سندن بری شیمارمش اولان پاپالری تربیه ایتمشدر.

فیلیپك اوغللری بولنان (اوننجی لوئی) و (بشنجی فیلیپ) و (دردنجی شارل) لك ذریتسز وفاتلری اوزرینه حکومت قاپت سلاله سنك ایکنجی شجره‌سی بولنان والوا خاندانینه کچمشدر. (۷۰۶).

یوز سنه محاربه‌سی – فرانسه قرالی کوزل فیلیپك اوغللری ذریتسز وفات ایدنجه فرانسزلر بینه او خاندانه منسوب اولان (فیلیپده والوا) یی قرال اعلان ایتمشلر ایسه‌ده کوزل فیلیپك طورونی - یعنی قیزی ایزابلك اوغلی بولنان انکلتره قرالی اوچنجی ادوارد حکومت دعواسیله فرانسه اوزرینه قیام ایتمشدر. واقعا قرابت جهتیله ادوارد فیلیب والوادن دها یقین ایدیسه‌ده فرانسه اصولنجه حکومت انکلتره‌ده اولدیغی کبی قادینلره کچمدیکندن تاج دعواسنه حقی یوق ایدی. شو قدرکه ادواردك محاربه ایتمسنه بشقه سببلر دها وار ایدی.

وقتیله نورماندیه دوقه‌سی بولنان کلیوم و بر مدت صوکره آنژو- قونتی بولنان (هانری پلانتاجنه ارث طریقیله انکلتره تاجنه نائل اولمشلر ایدی. کندیلری مستقل قرال صاییلدقلری حالده فرانسه‌ده بولنان بکلکلرندن طولایی رسماً فرانسه قرالنه تابع اولمشلر ایدی. یعنی فرانسه قرالنی «سوزره‌ن» (؟) طانیملری لازم کلیور ایدی. بونلر فرانسه قرالنه عرض صداقت ایتمکی کبرلرینه صغندیره‌مدقلری کبی فرانسه قراللری دخی مذکور بکلکلری اللرندن المق ایچون حیثلرینه طوقنور حرکتده بولنمقدن کری طورمازلر ایدی.

باخصوص هانری پلانتاجنه یدنجی اوئینك ترك ایتمش اولدیغی الئونوره‌یی آله‌رق جنوبی فرانسه‌ده بش اون بکلکه دها حاکم اولدیغندن فرانسه قراللری انکلتره قراللرینك قوتلرندن قورقمغه باشلامشلر ایدی. بونك ایچون وار قوتلرینی صرف ایده‌رك بکلکلری برر برر ضبط ایتمکده ایدیلر. انکلتره قراللر دخی چوقدن بری بونك ایچون فرانسه علیهنه حرصلنمکده ایدیلر.

شمدی دخی انکلتره قرالی ادوارد صوك فرانسه قراللرینه (فیلیپ والوا)دن دها یقین اولدقدن بشقه فیلیپدن زیاده فرانسه‌ده بکلکلره مالك اولدیغندن اوك ترجیح اولنمسدن طولایی جانی صیقیله‌رق همان فرانسه اوزرینه قیام ایتمشدر.

بو صورتله آچیلان محاربه یوز سنه‌دن زیاده دوام ایتمشدر (٧١٥-٨٣٨). محاربه ابتدا فرانسه ایچون پك فنا صورتده کیتمشدر انکلتره قرالی ادوارد ایله اوغلی وولی عهدی بولنان پرنس ادوارد بیوك وشانلی مظفریتلره نائل اوله‌رق فرانسه‌نك بیوك بر قسمنی استیلا ایتمشلر. باخصوص پرنس ادارد «قره پرنس» نامیله اورته‌لغه

دهشت ویرمشدر. بوصره‌ارده واقع اولان محاربه‌لرك ایچنده الڭ مشهور اولانلر قره‌سی وپواتیه محاربه‌لریدر. پواتیه محاربه‌سنده فرانسه قرالی ژان قره پرنس النه اسیر دوشمشدر.

بر آره‌لق پرنس ادوارد ایله قره پرنس وفات ایده‌رك انگلیز اردواری مقتدر قوماندانلردن محروم قالمش، فرانسه‌ده ایسه شارل عاقل نامیله مشهور اولان بشنجی شارل (٧٤٢-٨٥٨) ایله دوکلهن نامنده بر قوماندان فرانسه‌نڭ پریشان احوالنی تسویه ایده‌رك نهایت انکلیزلره غلبه ایتمشلر. لکن بونلرڭ وفاتندن صوكره انكلتره قراللری بولنان دورتنجی وبشنجی هانری فرانسزلره قطعی صورتده غلبه ایده‌رك پارس ایله برابر همان بتون فرانسه‌یی ضبط ایتمشلردر.

ذاتاً بوصره‌ده فرانسه زادکانی (آرمانیاق) و(بورکینیون) نامیله ایکی فرقه‌یه آیرلمش اولوب غالب اولان بورکینیونلر حکومتڭ انكلتره قراللرینه کچمسنی التزام ایتدکلرندن فرانسه‌دن همان امید قالمش ایدی. اصل فرانسه قرالی بولنان یدنجی شارل النده یالکز (نور) و(بورژ) و(اورلیان) شهرلری ایله نواحیسندن باشقه برشی قالمامش ایدی واورلیان محاصره تحتنه اولوب خلاصندن دخی امید یوق ایدی.

احوال بویله ایکن ژان دارق نامنده فوق العاده بر قیزظهور ایده‌رك فرانسه‌یی خلاص ایتمشدر. فرانسزلر ژان دارقی بر مأمور مخصوص الهی مقامنده بیلیرك غیرته کلدکلری حالده انکلیزلر ژانه شیطان مأموری نظریله باقه‌رق قورقارلر ایدی‌الڭ صوكره ژان‌دارق انکلیزلرڭ النه کچوب آتشده یاقلمش ایسه‌ده بوندن طولایی احوال دکشمیوب ایش انكلیزلرڭ فرانسه‌دن ال چکملری ایله بتمشدر.

اشبو محاربه‌نڭ صوڭ وقتلرنده ایکی طرفی بارشدرمق ایچون

(آراس) شهرنده آوروپا حکمدارلرینك وکیللرندن مرکب بر قونغره اجتماع ایلمشدرکه بو اجتماع برنچی اولدیغی ایچون شایان دقتدر.

یوزسنه محاربه‌سندن فرانسه کمال شان ایله قورتلمش. حالبوکه برقاچ دفعه بقاسی بیله تهلکه‌ده قالمش ایدی. فرانسه قرالی یدنجی شارل ایله اوغلی اون برنجی لوئی یوزسنه محاربه‌سنده دشمن طرفنی التزام ایتملری ایله اتهام ایده‌رك پك چوق دره بکلری بکلکلردن محروم براقمشلر. ذاتـا بو صره‌ده اسلحهٔ ناریه یعنی طوپ وتفنك ظهور ایتمش اولدیغندن دره بکلر حکومتنه قارشی طورمقدن عاجز قالمشلردر (سبب؟).

انکلتره‌ده ایسه باخصوص بونـجه موفقیتلردن صوکره مغلوب اولان حکومت اهالینك نظرندن دوشمش وبونك نتیجه‌سی اوله‌رق «ایکی کول محاربه‌سی» نامیله تاریخده مشهور اولان داخلی قاریشقلقلر واقع اولمشدر.

اوچنجی بـــاب

انگلتره دولتی

نورماندیه سلاله‌سی- یوقاریده کورلدیکی اوزره ذریتسز وفات ایدن واعظ ادواردن صوکره انگلتره حکومتی نورماندیه دوقه‌سی «فاتح» کلیومه انتقال ایتمش ایدی (٤٤٤). فاتح کلیوم ایله انگلتره‌یه کیدن عسکرك ایچنده اوته‌دن بریدن طوپلانمش سرسریلر موجود

ایدی. کلیوم بونلردن بعضیلر بنی انگلتره‌ده بیوك بکلکاره نائل ایدیکندن انگلیزلر پك زیاده دلگیر(١) اولمشلردر.

انگلیزلر اوتدن بری غیرت ملیه ایله مشهوردرلر. حال بوکه فاتح کلیوم انگلیزلرك اصول وعادتنه ولسانلرینه رعایت ایتمیوب فرانسز اصولیله فرانسز لسانینی التزام ایتدیکندن انگلیزلر بردرلو یکی حکومته ایصنه‌مامشلردر (٢). بو سببدن طولایی بعض ولایتلرده متعدد عصیانلر ظهور ایتمش ایدی. کلیوم عصیانلری وحشیانه سوندرمش بوندن صوکره اهالی‌یی ظالمانه اداره ایتمکه باشلامش بو حالده حکومت دخی قوی برتمل اوزرینه یرلشه‌مه‌مشدر.

پلانتاجنه سلاله‌سی ـ فاتح کلیومدن صوکره اوغلی ایکنجی کلیوم صوکره دیگر اوغلی برنجی هانری حکومت ایتمشلر. برنجی هانرینك ایکی اوغلی مانش دیکزنده قضاء تلف اولدقلرندن وفاتندن صوکره حکومت قیزینه قالەچق ایدی. قیزی مارکریت ایسه فرانسه دره‌بکلرندن آنژو قونتنه وارمش ایدی. بونك ایچون مارکریتك اوغلی هانری دانژو یاخود (پلانتاجنه) فرانسه‌نك الڭ بیوك دره‌بکی بولندیغی حالده انگلتره حکومتنی ضبط ایتمشدر،

هانری پلانتاجنه انگلتره تاجنی ضبط ایتدیکی وقت (٥٣٢) فرانسه‌ده دخی فرانسه قرالندن زیاده بکلکره مالك ایدی. هانری والده‌سندن طولایی انگلتره قراللغندن باشقه فرانسه‌نك الڭ بیوك دره‌بکلرندن صاییلان نورماندیه دوقه‌لغنی دخی آلمشدر. پدرندن ایسه (آنژو ومن) قونتلقلرینی توارث ایلەمش. فضله اوله‌رق هانری فرانسه قرالی یدنجی

---

١) خاطرلری قالمش. ٢) تحمل ایتمه‌گانلر.

لوئی‌نڭ ترك ایتمش اولدیغی الئونوره‌یی تزوج ایده‌وك بتون غرب جنوبی فرانسه‌یه دخی مالك اولمشدر،

انگلتره تاجنی ضبط ایدن هانری کافه‌سنی عهله‌سنك محافظه ایله‌مشدر.

هانری بو بکلکلری مناسبتیله فرانسه قرالنه عرض صداقته مجبور ایدی. فرانسه قرالنه عرض صداقت ایسه قراللق شاننه صغیدیره‌میوب اجراده قصور ایدر ایدی. فرانسه قراللری ایسه بونی وسیله اتخاذ ایده‌رك مذکور بکلکلری ضبط ایتمکه غیرت ایدرلر ایدی. «یوز سنه محاربه‌سی» دخی بو احوالڭ نتیجه‌سی اوله‌رق ظهور ایتمشدر.

ایکنجی هانرینڭ اوغلی «ارسلان یورکی» ریشارد شجاعتیله مشهوردر ریشارد اوچنجی اهل صلیب محاربه‌سنه داخل اولوب سلطان صلاح‌الدین ایوبی ایله ایتدیکی محاربه‌لردن طولایی شرقده دخی شهرت قزانمش ایدی.

ریشاردڭ برادری وخلفی ژان «سانتر» (؟) ظالم اولوب نهایت اهالی ایله اوغراشمغه مجبور اولمشدر. شکایتلرڭ اوکنی آلمق ایچون ژان اهالییه بر چوق مساعدات وامتیازات ویرمشدرکه بو امتیازی انکلتره قانوننامه‌سنڭ تملیدر. بو قانون اساسی «فرمان کبیر» نامیله معروفدر.

فرمان کبیر موجبنجه انکلتره‌ده ایکی ملت مجلسی(*) تشکل اولنوب حکومت ممالکی مذکور مجلسلر ایله مشترکا اداره ایدر ایدی. بوندن باشقه اهالینڭ حقوق شخصیه‌لری صورت مخصوصه‌ده محافظه اولنمشدر.

بوندن آڭلاشدیغی اوزره انکلتره اوروپاده برنجی اوله‌رق «اصول مشروطه» طریقنه سالك اولمشدر (٥٩٢).

*) بری زادکاندن، دیکری اهالینڭ مبعوثلرندن مرکب.

کرك قانون اساسی، کرك حکمدارلرك یولسز حرکتلری مناسبتیله انگلتره قراللری اهالینك نظرندن دوشمش اولدقلرندن قرال اوچنچی ادوارد مظفریتلر واسطه‌سیله غائب ایدیلان شانی اعاده ایتمك فکریله فرانسه‌یه اعلان حرب ایله‌رك فرانسه‌نك فتحنه قیام ایتمشدرکه بو محاربه «یوز سنه محاربه‌سی» در. اوشبو محاربه‌ده ابتدا غلبه ایتمش اولان انگلتره‌نك عاقبت مغلوب وپریشان اولدیغی کورلمشیدی.

انگلیزلر فرانسه‌ده واقع اولان غلیان حمیتك نتیجه‌سی اوله‌رق مغلوب اولمشلر ایدی. حالبوکه اهالی بو مغلوبیتی حکمدارلرینك اقتدارسزلقلرینه وبره‌رك عصیان ایتمش ودفعاتله حکمدارلری دکشدیرمشدر. بودور انگلتره تاریخلرنده «ایکی کول محاربه‌لری» وبیوك اختلالناملریله معروفدر.

دورتنچی بـــاب

اهل صلیب

—

اهل صلیب محاربه‌لرینك سببلری ـ عیسی علیه السلام ارض فلسطینده دنیایه کلمش، ارض مذکورده انجیل شریفی نشر وترویج ایتمش وینه اوراده اکمال عمر ایله‌مش ایدی. بونك ایچون ارض مذکور خرستیانلرك عندنده مقدس کسلمش ایدی. فضله اوله‌رق ارض فلسطین کتب الهیه‌دن آکلاشلدیغی اوزره

جناب حقك بنی اسرائیل قومنه احسان ایتدیکی « ارض مقدس » بولندیغندن اسکیدن بری مشهور ایدی. خرستیانلر دخی طبیعی بویله مشهور ومقدس اولان مملکتی ضبط ایتمك ایسترلر ایدی.

بوندن باشقه خرستیانلر اسکیدن بری قدس شریفی زیارت ایچون کلیرلر کیدارلر ایدی. خرستیانلر ایچون قدسی زیارت ایتمك بزم ایچون حجه کیتمك کبیدر. لکن کلان کیدن کویا ارض مقدسده اهل اسلامدن حقارت کوردکلرینی ادعا ایله پاپالره وحکومتلرینه شکایت ایتمکده اولدقلرندن آوروپاده افکار عمومیه مسلمانلرك علیهنه قباروب ارض مقدسك اهل اسلامدن ضبطنی التزام ایتمکده ایدی.

دیکر طرفدن پاپالر عموم خرستیانلری اهل صلیب بهانه‌سیله بر طرفه سوق ایدوب آنلره قومانده ایتمك وبو وجله حکمدارلرك نفوذی فوقنده بر نفوذه مالك اولمق ایسته‌یورلر ایدی.

اهالی‌یه کلنجه اهل صلیبه داخل اولانلر ایشلمش اولدقلری گناهلرندن قورتیله‌جقلر ایدی ومحاربه سوزده الله اوغورنده اولدیغی ایچون اهل صلیب معاونت الهیه‌یه مظهر اوله‌جقلر ایدی. بونك ایچون هرکس دخی ممنونا کیدر ایدی. گناهکارلر گناهلرندن قورتلدقلری کبی، اسیرلر دخی اسارتلرندن، بورچلیلر بورچلرندن قورتلدقلرندن برنجی صلیبیون فرقه‌سنه داخل اولانلرك حد وحسابی یوق ایدی. بونلرك ایچنده کیمی کرچکدن(١) اللهك رضاسنی تحصیل ایتمك ایچون، کیمی اسارتدن یاخود بورجندن قورتلمق ایچون،

---

١) چن کوکلدن.

کیمیده فتح اولنه‌چق بکلك، یاخود ثروت وسامان صاحبی اولمق ایچون کیده‌یورلر ایدی.

اهل صلیبه اهالی‌یی تحریك ایدن (پیه‌لرمیت)در. قدسدن عودت ایدن پیرلرمیت پاپا نزدینه کلوب خلقی دعوت ایچون مساعده ایسته‌مش وصوکره باشی آچیق، آیاقلری چیپلاق، النده خاچ، بلمنك ایپ اولدیغی حالده اشك اوزرینه بینوب ایتالیه ایله فرانسه‌یی طولاشمش واهالی‌یی قدسك تخلیصنه دعوت ایتمش وهر یرده رغبت کورمشدر.

بونك اوزرینه پاپا ایکنجی (اوربان) فرانسه‌ده کائن قلرمون شهرینه عمومی آوروپا بکلرینی دعوت ایدوب قدسی مسلمانلرك الندن المق ایچون مراد الهی واقع اولدیغنی بیان ایتمشدر. عموم دخی «الله بویله ایسته‌یور» دیه‌رك حاضرلغه باشلامشلردر.

برنجی سفر–ابتدا یوز بیکلرجه آچ وفقیر ومتعصب اهالی پیه‌رلرمیت ایله (زوکورت غوتیه) نام برکشی زاده‌نك قوماندەلری تحتنده اوله‌رق شرقه طوغری حرکت ایتمشلر. لکن بونلرك بقیه‌سی آناطولیده کائن ازنیك شهری جوارنده سلجوقی سلطانلرندن سلطان قلیج ارسلان طرفندن محو ایدلمشدر.

بونلر قوری غلبه‌لك اولوب برنجی صلیبیون فرقه‌سندن صایلماز. اصل اهل صلیب فرقه‌سی یوز بیك قدر زرهلی کشی زاده وآلتی یوز بیك قدر پیاده اولدقلری حالده زمانك الك مشهور دره بکلرینك قوماندەلری تحتنده اوله‌رق حرکت ایتمشلردر. برنجی سفره هیچ بر حکمدار داخل دکلدی. چونکه آلمانیه ایمپراطوری دردنجی هانری

آفوروزلی اولدیغی کبی فرانسه وانکلتره قراللریله پاپانك آره‌لری
ایی دکلدی.

صیلبیون فرقه‌سنه قومانده ایدن امرا ایچنده مشهور اولانلر:
لوره‌ن قونتی غودفرواده بویون فرانسه قرالی فیلیبك برادری هوك
ورماندوآ انکلتره قرالی فاتح کلیومك اوغلی ونورماندیه دوقه‌سی
روبر، تولوز قونتی رایموند تاره‌نت پرنسی بوهه‌موند وتانقره‌د
وسائره‌در.

غودفروا رسماً قوماندان صاییلمقده ایدی. ذاتاً غودفروا اوروپانك
اك مشهور سلاحشوری بیلندیکندن هرکس مع الافتخار اطاعت ایدر ایدی.

اهل صلیب آلمانیه ومجارستان وروم ایلی طریقیله قسطنطینیه‌یه
کلمشلر. ذاتاً قیصر چوقدن بری غرب خرستیانلرینی مسلمانلر
اوزرینه دعوت ایدوب طوریور ایدی. لکن صلیبیون فرقه‌سنی شهره
قبول ایتدکدن صوکره حکومتنی ضبط ایدرلر قورقوسیله حیلی تلاش
ایتمشدر. حال بوکه غودفروا حکومتی ضبط ایتمدکدن بشقه گویا
مسلمانلرك الندن ضبط اولنه‌جق اولان مملکتلری دخی قیصرك
حمایه‌سی آلتنه قویه‌جغنه سوز ویرمش وعموم امرایه قیصره قارشی
صداقت یمینلرینی اجرا ایتدیرمشدر.

آناطولی‌یه کچمش اولان اهل صلیب قلیج ارسلان ایله پك چوق
محاربه‌لر ایتمشلر. هر نه قدر اهل صلیب سوریه‌یه طوغری کندیلرینه
یول آچه بیلمشلر ایسه‌ده قلیج ارسلان ایله ایتدیکی محاربه‌لرده بش
یوز بیكدن زیاده آدم تلف ایله‌مشلردر.

اهل صلیب قدس پیشکاهنه کلدکلری وقت منتظم عسکر
اوله‌رق یالکز یکرمی بش بیك کشی قالمشلر. بو قدر

عسكر ایله قدسی فتح ایتمك مشکل ایدی. لکن قدسه مالك اولان مصر حکومتی وقتیله عسکر کوندره مدیکندن قلعه چوق مقاومت ایده مه مشدر.

قدسه داخل اولان اهل صلیب ارض فلسطیندن «قدس قراللغی» نامیله بر حکومت تشکیل ایتمشلر وغود فروایی حکمدار اعلان ایله مشلردر. جوارده بولنان مملکتلر دخی پرنسلك، قونتلق، بارونلق، ناملریله بر طاقم بکلکلره تقسیم اولنهرق ایلری کلان رئیسلره ویرلمشدر.

ایکنجی سفر — برنجی اهل صلیب قدس شریفی فتح ایتمشلر ایسه ده ارض مقدسك کافه سنی ضبط ایده مه مشلر ایدی. حتی ضبط ایتمش اولدقلری مملکتلری محافظه ایچون بیله امید یوق ایدی. بونك ایچون یکی تشکل ایدن قدس قراللغی متصل اوروپادن امداد استرحام ایتمکده ایدی.

مشهور سن بر نار پاپانك امری ایله اوروپا حکمدارلرینی اهل صلیبه دعوت ایتمش. آلمانیه ایمپراطوری اوچنجی قونراد ایله فرانسه قرالی یدنجی لوئی دعوتی قبول ایتمشلر ومکمل اردولر ایله قدسه عزیمت ایله مشلردر. لکن بونلر دخی مهم بر ایش کوره مه مشلر. ابتدا عسکرلرینی آناطولیده خیلی زده له مشلر، صوکره شام شریف قلعه سنی محاصره ایتدکلری حالده مغلوباً رجعت ایله مشلردر. اشبو موفقیتسزلك اوزرینه قونراد ایله هانری بری برلریله بوزیشوب اوروپایه عودت ایتمشلر. حین عودتده عسکرلرینك بقیه سی دخی پریشان اولمشدر.

سلطان صلاح الدین ایوبی — غرب خرستیانلرینك عموماً ممالك اسلامیه اوزرینه کلوب بونجه ظلملر اجرا ایتملری وقدس

شریف ایله دیگر مهم شهرلرك ضبط ایلملری کبی ممالك اسلامیه‌یه عارض اولمش اولان بیوك مصیبت ادارەسز اولان خلافت عباسیه یه پك‌ده تأثیر ایتمش ایسه‌ده اهالیٔ اسلامیه باخصوص شاملیلر ایله مصرلیلر بوندن طولایی پك زیاده مضطرب اولمشلر وعباسیلردن امید اولمدیغندن طوائف ملوك (؟) ایچنده غلیانه کلمش اولان حمیت اسلامیه‌یی حسن استعمال ایده بیله‌جك برار آرامغه باشلامشلردرکه بویله ذات بولندیغی حالده جمله‌سی آنك قومانداسی التنه کیره‌جکلر ایدی. ملت اسلامیه آرادیغنی کرد امراسندن سلطان صلاح الدین ایوبی‌ده بولمشدر.

سلطان صلاح‌الدین موصولده حکومت ایدن آتا بکلردن نورالدینك وزراسندن ایدی. نورالدین حال‌انقراضده بولنان مصر دولت فاطمیه‌سی اوزرنده نفوز اجرا ایتمکده اولوب هر وقت اوراده ادارەیه نظارت ایچون مرخص مقامنده امراسندن برینی بولندیرر ایدی فاطمیونك ایك صوکره‌کی بولنان خلیفه (عاضد) زماننده بو مأموریت صلاح‌الدینه ویرلمش ایدی.

صلاح الدین درایت و حمیتی ایله عموماك توجهنی قزانمش بر آدم ایدی. بونك ایچون صلاح الدین خلیفه عاضدك وفاتی اوزرینه مصرحکومتنی کلیاً ضبط ایدنجه کیمسه سسنی چیقارمامشدر. بو صره‌ده سلطان‌نورالدین دخی وفات‌ایتدیکندن صلاح‌الدین‌شام قطعه‌سنی دخی آلوب ایکی قطعه‌دن منتظم بر حکومت تشکیل ایتمشدر.

بوندن صوکره صلاح الدین قدسده حکومت ایدن فرنکلر اوزرینه حرکتله محاربه‌یه باشلامشدر. هر نه قدر اوروپا حکومتلری قدس حکومتنی امدادسز براقمامشلر ایسه‌ده ینه صلاح الدینك اوکنده

کیمسه طورەمامشدر. صلاح‌الدینڭ موفقیاتنی خبر آلان ارباب حمیت هر طرفندن صلاح الدینڭ امدادینه قوشدیغندن (١) آز مدت ایچنده قدس شریف استرداد اولنوب فرنکلر قوغلمشدر (٥٦٥). بونڭ اوزرینه اهل صلیب سفرلری ایچنده الڭ مهم اولان اوچنچی اهل صلیب سفری واقع اولمشدر.

اوچنچی سفر— پاپالر اوروپا خرستیانلرینی صلیب محاربەسنه دعوت ایتدکلری وقت «سزی جناب الله دعوت ایدەیور»، «جناب الله ارض مقدسڭ اهل اسلام الندە طوردیغنی ایستمیور» کبی هر حالده کندیلری ایچون مضر افکار بیان ایتدکلری جهتله بر کره قدسه مالك اولمش اولان فرنکلر آنڭ تکرار مسلمانلرڭ النه کچەجکنه اینانمازلر ایدی.

لکن گویا دعوت عالیەیه اتباعاً شرقه طوغری حرکت ایدەرك ملیونلرجه جان تلف ایدن خرستیان عالمی قدس شریفڭ تکرار اهل اسلام النه کچدیکنی خبر آلنچه فنا حالده متأثر اولمشدر. باخصوص پاپا نه دیەجکنی ونه یاپەجغنی شاشیرمش ایدی.

بو دفعه آرتق-دکل یالکز پاپا-عادی کویلیلر بیله اهل صلیب طلب ایتمکده ایدی. کلیسالرده هر کون دعالر اوقنوب سلطان صلاح الدینه بد دعالر ایدیلیر ایدی.

باشده آلمانیه ایمپراطوری مشهور فرەدریك بارباروس وفرانسه قرالی فیلیپ اوغوست وانکلتره قرالی «ارسلان یورکی» ریشارد بولندقلری حالده بتون اوروپا حکمدارلری ایله اهل سلاحی شرقه طوغری حرکت ایتمشلردر.

---

(١) چاپدەغندن.

ممالك اسلاميه كرچكدن (١) بيوك تهلكه ايچنده ايدى. فرانسه وانكلتره قراللرى معيتلريله دكزدن، فره‌دريك ايله آلمانيه عسكرى قره‌دن كيده‌يورلر ايدى. بونلرك جمله‌سى عكه قلعه‌سى اوكنده برلشه‌جكلر ايدى.

اهل صليب عكه اوكنده برلشمشلر ايسه‌ده سلطان صلاح الدينك قارشوسنده فائده‌لى بر ايش كورمكدن عاجز قالمشلردر. بر سنه قدر محاربه ايله اوغراشان اهل صليب انجق عكه شهرينى آله بيلمشلر. بر قاچ كره ايلرى‌يه طوغرى حركت ايتدكلرى حالده صلاح الدينه مغلوب اولوب رجعت ايتمشلر وبو فكردن واز كچمك لازم اولديغنى آكلامشلر. بونك اوزرينه ريشارد مذاكراته باشلايوب صلحاً قدس شريفى آلمق ايستمش ايسه‌ده اكا ده موفق اوله‌مامشدر. بونك ايچون اهل صليب دخى برايش كورمكسزين محزوناً كرى عودت ايتمشلردر.

دوردنجى سفر— بو قدر اهميتله ايديلان اوچنجى اهل صليب سفرى ثمره‌سز قالديغندن آرتق قدسى اعاده ايچون اميد قالمامش ايدى. لكن پاپالر خرستيانلرى مسلمانلر اوزرينه سوق ايتمك هرحالده خيرليدر فكريله خلقى اهل صليبه دعوت ايتمكدن كرى طورمامشلردر.

اون ايكى سنه صوكره فرانسه وايتاليه شواليه‌لرى(؟) پاپانك دعوتنه اجابتله قدسه كيتمك اوزره ونديكه كلمشلر ونديكدن دونناما واسطه‌سيله ديكزدن حركت ايتمشلر. لكن يولده نيتلرينى دكشديرمشلر. يعنى واقع اولان دعوت اوزرينه قسطنطينيه‌يه كيدوب

(١) تغريبدن

حکومتی قیصرلرك اللرندن آلمشلر و بو وجهله قدسی مسلمانلرك اللرندن آلمق اوزره حرکت ایدن اهل صلیب شرق قیصرلغنك برنده «لاتین ایمپراطورلغی» نامیله برفرنك دولتی تشکیل ایله اکتفا ایله‌مشلردر (٥٨٢).

شوقدر که بونلرك تشکیل ایدکلری حکومت انجق اللی‌سنه قدر بقا بولوب ینه قیصرخاندانی طرفندن اعاده اولنمشدر.

سائر اهل صلیب سفرلری— بوندن صوکره دخی اوروپالیلر برقاچ دفعه دها شرقه طوغری فائده‌سز سفرلر ایتمشلردر. بشنجی سفره مجارقرالی آندره، آلتنجی سفره آلمانیه ایمپراطوری ایکنجی فره‌دریك، یدنجی وسکزنجی سفرلره دخی فرانسه قرالی طوقزنجی یاخود «مقدس» لوئی قومانده ایله‌مشلردر.

بونلر «شرق اهل‌صلیبی»در. برده غربده برطاقم اهل صلیب سفرلری واردر. غرب اهل صلیبی ایچنده الك مهم اولان اندلس (والبیژوا) وپروسیه اهل صلیبلریدر. اندلسده یرلشمش اولان عربلر دائما خرستیانلرك غیرت وتعصبلرینی تحریك ایندکلرندن پاپالر آره‌ده صره‌ده اوطرفه دخی خرستیانلری سوق ایدرلر ایدی. بو اهل صلیب شارلمان دورنده باشلامش واندلس دولتی محو اولنجه‌یه قدر —یعنی یدی سکز عصر دوام ایتمشدر.

آلبیژوا اهل صلیبی ایسه جنوبی فرانسه‌ده ظهور ایتمش اولان یکی بر مذهب طرفدارلری علیهنه واقع اولان سفردر. بوسفرده اونه‌دن بریردن طوپلانمش اولان متعصبلر اردوسی جنوبی فرانسه‌یی خراب واهالیسنی قتل ایله‌مشلردر.

پروسیه اهل صلیبی ایسه آلمانیه‌نك شرق طرفنده ساکن پوت

پرسنلر اوزرینه واقع اولان سفرلردر. برده عثمانلی دولتنك ابتدای ظهوری اثناسنده برقاچ دفعه ممالك محروسه علیهنه دخی اهل صلیب قیاملری واقع اولمشدر.

آلتنجی فصل

شرقی آوروپا دولتلری

برنجی باب

روسیه دولتی

روسلر—مهاجرت عمومیه اثناسنده (اسلاو) طائفه‌لری (دون) و(دنه‌پر) و(غربی دوینه) نهرلری بیونده بولنان بیوك اورمانلرده وباتاقلرده اوطورورلر ایدی. اصلاولر آوروپا اهالیسی ایچنده مدنیت خصوصنده الڭ قریبده قالمش برطائفه ایدی.

مهاجرت اثناسنده جرمانلر اوته‌ده بریده حکومتلر تشکیل ایتدکلری وقتلرده بیله اسلاولر بر حکومت تنظیم ایتمکه مقتدر اوله‌مامشلر. حتی بو خصوصده امیدلری دخی اولمدیغندن کلوب کندیلرینی تحت اطاعته آلان اجنبیلره ممنوناً تابع اولمشلردر.

اسقاندیناویه قطعه‌سنده اونوران (نورمانلر) حرکته کلوب غربی آوروپایه وباخصوص انکلتره‌یه هجوم ایدکلری صره‌ده نورمانلرڭ بر قسمیڭ شرق طرفنه طوغری کلمشلر ایدی. بونلرڭ مقصدلری (دیووینه)

و(دنه‌پر) نهرلری واسطه‌سیله قاره دیڭزه چیقمق واورادن قسطنطینیه اوزرینه هجوم ایله‌مك ایدی.

اشبو نورمانلردن (وارياغ) طائفه‌سنه منسوب (روسلر مذکور نهرلرڭ کنارلرنده اوتوران اسلاولرڭ التماسی اوزرینه ایلری‌یه کیتمیوب اوراده بر حکومت تشکیل ایتمکه قرار ویرمشلردر. بوروسلر مرور زمان ایله کندی لسانلرینی اونودوب اسلاولره قاریشمشلر وبو اختلاطدن شمدیکی روسیه قومی ظهور ایتمشدر.

کییف برنسلکیـ روسلرڭ سرکرده‌سی بولنان (روریك) ابتدا مرکزی کییف شهری اولمق اوزره بر حکومت تشکیل ایتمشیدی (٢٤٠). کرك روریك، کرك خلفاری حکومتی خیلی توسیع ایله‌مشلردر.

برنجی خلفی یعنی اوغلی (ایغورڭ)ڭ وصیسی بولنان (اوله‌غ) دیڭزدن قسطنطینیه‌یه قدر کلوب جوارلرینی یغما ایتمش. لکن بوکلیش منتظم بر اردو کلیشی اولمیوب عادتا قورصان کلیشی ایدی. سائر روس حکمدارلری دخی کرك قره‌دن کرك دیڭزدن متصل روم ایلی اوزرینه تجاوز ایدرلر ایدی. بونلردن (یاروسلاو) طونه نهرینی کچوب شمدیکی بلغارستانڭ بر قسمنی ضبط ایتمش واوراده برمدت اوتورمشدر.

یاروسلاوڭ باباسی (ۋلادیمیر) خرستیان مذهبنی قبول ایده‌رك قیصرلر ایله مناسبات پیدا ایتمش ایدی. بو اهوالدن آڭلاشلدیغی اوزره روسیه حکومتی پك سرعتلی بیومکده ایدی. لکن مذکور (یاروسلاو) وفات ایدر ایکن حکومتی متعدد اولان اوغللری بیننده تقسیم ایتدیگی کبی، خلفاری دخی آڭا امتثال ایتدکلرندن روسیه ممالکی حسابسز دره‌بکلکلره بلونمشدر.

اشبو انقسام روسیه‌یی پك ضعیف دوشورمش اولدیغندن عصرلرچه هیچ اهمیتی اولمامشدر.

موسقۋا پرنسلکی- چنکیز خانك ظهوری اثناسنده چنکیزك بیوك اوغلی جوجی خان وآنك وفاتندن صوکره بایدو خان روسیه‌یی ضبط ایتمشلر وروسلری کندیلرینه تابع ایله‌مشلر ایدی. مغوللرك اداره‌سی پك ظالمانه اولدیغندن پك چوق اهالی اسکیسی کبی خفی واوزاق قطعه‌لره قاچه‌رق مغوللرك شدتلرندن قورتلمق ایسترلر ایدی.

ۋولغا نهرینك منبعلرینه طوغری چکلمش اولان بوکبی فراریلر مغوللرك خبری اولمقسزین برحکومت تشکیل ایتمشلر ایدی. بو حکومتده مرکزی یکی تأسیس اولنان مسقۋا شهری ایدی.

روسیه‌نك هرطرفی مغوللرك دهشتلری ایچنده بولندیغی حالده مسقۋا پرنسلکی داخلنده اهالی راحتجه ایش وکوجلری ایله مشغول ایدی. بونی کوران سائر اهالی دخی اوطرفه هجرت ایده‌رك متصل مسقۋا پرنسلکنك قوتینی آرتدیرمقده ایدیلر.

مغوللر الك صوکره مسقۋا حکومتی دخی کندیلرینه تابع ایتمشلر ایسه‌ده مسقۋا پرنسی دیمیتری دونسکی عموم روسلر ایله برابر مغوللر اوزرینه کیدوب ذاتاً انقراض حالنده بولنان قپچاق دولتنه غلبه ایتمش ویوزسنه صوکره اوچنجی یاخود بیوك ایۋان روسیه‌یی مغول بیوندیریغندن بسبتون قورتارمشدر(٨٥٩).

بوندن صوکره مسقۋا پرانسلکی کیتدکجه توسیع حدود ایده‌رك داخلنده بولنان کوچك پرنسلکلری اورته‌دن قالدیرمش وصوکره خارجده دخی خیلی مملکتلر فتح ایله بیوك بردولت اولمشدر.

ایکنجی بـــاب

لهستان

احوال عمومیهـ لهلیلر، یاخود پولو نزلر غرب اسلاولرینك بر فرقه‌سیدر. لهلیلر اونه‌دن بری ترقی ومدنیت خصوصنده سائر اسلاولردن ایلری بولنورلر ایدی. بونلرك وطن اصلیلری ویستول نهرینك سواحلی‌در.

اسکیدن بری لهستانده (پیاست) سلاله‌سی حکومت ایتمکده ایدی. مذکور سلاله افرادندن مجسلا وهجرتك دردنجی عصرنده آلمانیه پرنسلرندن برینی تزوج ایتمش وزوجه‌سنك دعوتی ایله قاتولیك مذهبنی قبول ایله‌مش ایدی. بونکله لهلیلر آلمانیه وروما ایله مناسبات پیدا (؟) ایده‌رك مملکتلرینه غرب مدنیتنی داخل ایتمشلردر.

بر مدت صوکره لهستان حکومتی آلمانیه ایمپیراطورینی رسماً «سوزره‌ن» (۱) طانییوب آلمانیه هیئت متفقه‌سنه داخل اولمشدر.

مجسلاوك اوغلی بولسلاو (۳۷۰–۴۰۳) پومرانیه، موراویه، غالیچیه قطعه‌لرینی فتح ایتمش وباشنه قراللق تاجنی کیمشدر.

بولسلاو واسطه‌سیله آچیلان اقبال وعظمت دوری برخیلی مدت دوام ایتمش وبواثناده لهستان قراللغی شرقی آوروپانك اڭ بیوك حکومتی اواوب پك بیوك اعتبار صاحبی اولمشیدی.

لکن اوچنجی بولسلاو ممالکی برطاقم بکلکره بولوب اوغللرینه ویرمش وآنلر دخی پدرلرینه امتثال ایتمش اولدقلرندن کرك

---

(۱) رئیس= باش.

ممالكك اتحادينه، كرك قوت ونفوذينه كلى خلل كلمشدر.

بو صره‌ده روسيه‌اوزرينه كلان جنكيز تاتارلرى لهستان قطعه‌سنى دخى چيكنه‌مش(١) اولدقلرندن لهستان دها فنا حالده قالمشدر.

سكزنجى عصرده پياست سلاله‌سى انقراض بولوب يالڭز يادؤيغه اسمنده برقيز قالمش ايدى. لهستان بكلرى بوقيزى لهستانك قومشوسى بولنان ليتوانيه‌نك حكمدارى ياكالونه تزويج ايده‌رك ايكى قطعه‌نك برلشمه‌سنه سبب اولمشلردر (٧٦٤).

ياكللون ايله لتيوانيلر پوت پرست بولندقلرى حالده يادؤيغه‌نك تشويقى ايله خرستيان مذهبنى قبول ايتمشلر. بو وجهله توسيع حدود ايتمش اولان لهستان كرك ياكللون، كرك اوغلى ؤلاديسلاو دورلرنده آوروپانك اڭ قوتلى حكومتى صره‌سنه كچمش ايدى. حتى ؤلاديسلاؤ مجارستان تاجنه دخى نائل اولمش ايدى. ؤلاديسلاو عقد اولنان معاهده ايله ايتديككى يمينه باقمه‌سزين دولت عليه اوزرينه هجوم ايتمش اولديغندن مشهور وارنه محاربه‌سنده تلف اولمشدر.

بونك نتيجه‌سى اوله‌رق مجارستان لهستاندن آيرلديغى كبى، نفس لهستان دخى ضعيف دوشوب برمدت صوڭره دولت عليه‌نك نفوذى آلتنه كيرمشدر.

دولتنك ضعفيتندن استفاده ايدن دره‌بكلر كنديلرى ايچون آلدقلرى هر نوع امتيازلر واسطه‌سيله حكومتنك اقتدارينى بسبتون بيتيرمشلردر.

بوندن صوكره لهستان تاريخنده داخلى قارشيلقلردن باشقه برشى كورلمز. اڭ صوڭره لستان روسيه وپروسيه وآوستريه دولتلرى بيننده تقسيم اولنمشدر.

(١) ازمك وخراب ايتمك

اوچنچی بـــــاب

مجارستان

احوال عمومیهـ مجارلر هجرت نبویه‌نك اوچنجی عصرنده آسیه‌دن آوروپایـه کلمش برترك طائفـه‌سیدر. بونلر روسیه‌نك جنوب اووه‌لرنده برمدت اوتوردقدن صوكره هونغار نـام دیكر ترك طائفه‌سیله برلشمشلر وغربه طوغری حركت ایلمشدر.

بواثناده غرب اسلاولری آلمانیه‌نك شرق طرفنده موروایا دولتی نامیله بیوجك بردولت تشكیل ایلمش اولدقلرندن آلمانیـه قرالی آرنول مجارلری دعوتله موراویه اوزرینه سوق ایتمش. مجارلر دخی موراویه دولتنی ازدكدن صكره شمدیكی مجارستانی یراشمشلردر.

بوقاریده كوردیكی اوزره مجارلر آز مدت ایچنده قوت بولوب آلمانیه دولتی ایچون دخی بلا كسلمشلر. لكن قرال «آوجی هانری» ایله ایمپراطور نرنجی وتونـه مغلوب اولدقدن صوكره مجـارلر آلمانیه‌یی راحت براقمشلردر.

مجارلر وحشی عشیرت اوله‌رق آوروپایه كلمشلر ایدی. برخیلی مدت آوروپاده دخی عشیرت حالنده قالمشلردر.

لكن دردنجی عصرده مجار بكلرندن سن (استفان) ٣٨٧-٤١٦) مجارلره خرستیان مذهبنی قبـول ایدیرمش اولدیغندن پاپا وآلمانیه ایمپیراطوری كندیسنه قرالق تاجنی ویره‌مشلر وبومناسبتله مجارلر مدنی مملكتلر ایله مناسبت پیدا ایده‌رك یواش یواش مدنیته كیرمشلردر.

اواوقت مجارلر سیگز دره‌بكلكه منقسم ایدی. سن استفان اشبو

دره‌بکلکلره مالك اولان بکلرك مرکز حکومتنه قارشی نه یولده حرکت ایده‌جکلرینی تعیین ایتمش وهر برندن مرخصلر جلب ایله عموم ایچون مشترك برملت مجلسی تشکیل ایله‌مشدر.

سیگزنجی عصرك نهایتنه طوغری سن استفانك منسوب اولدیغی (آرپاد) سلاله‌سندن کیمسه قالمادیغندن مجارلر پاپانك توصیه‌سیله مجارستان قراللغی تاجنی جنوبی ایتالیه‌ده حکومت ایدن (آنژو) سلاله‌سنه ویرمشلردر.

لکن مجارستان بوسلاله‌دن ظهور ایدن بیوك لوئی‌نك (٧٢٠-٧٦٣) غایت پارلاق اولان حکومتندن صوگره ینه اقبالدن دوشمشدر. چونکه لوئی‌نك برقیزندن باشقه اولادی قالمدیغی ایچون مجارستان ارث طریقیله ابتدا لوقسامبورغ وصوگره اوستریه خاندننه انتقال ایله‌مشدر (٧١٥).

دورتنجی بـــاب

شرق قیصرلغی

احوال عمومیه—مهاجرت عمومیه اثناسنده شرق قیصرلغی موقعنك گوزللگی جهتیله باربارلرك تجاوزلرندن بردرجه‌یه قدر قورتلمش غرب قیصرلغی کبی انقراض بولامامشدر. لکن بونگلله برابر اسکی قوت اقتداریني دخی بوله‌مامشدر.

مهاجرت عمومیه‌نك ایلك هنگامنده (١) باربارلره بر قاچ ولایت

(١) اوّل وقتلرنده،

قاپدیرمش اولان شرق قیصرلغی آز مدت صوڭره کندینی طوپلایوب ولایتلرینی کری آلدقدن باشقه محو اولان غرب اینپیراطورلغنه اولان حقوقندن بحثله غربك اعادسنه بیله قیام ایلەمش، فقط بو بابده هیچ بر شیئه موفق اولەمامشدر. چونکه بو صرەده ابتدا عجملر قیصرلغی تضییق اتمشلر، صوڭره عربلـر سوریه، مصر، شمالی آفریقه، وآناطـولی قطعەلرینی اللدن آلمشلردر.

بو دورده ظهور ایدن ایمپیراطورلرك ایچنده اڭ مشهور اولان بیوك (یوستنیان)در (ق٥٩٥-٧٥). یوستنیان پك چوق آثار براقمشدر. بونلـرك ایچنده اڭ مشهور اولانلـر آیاصوفیه بناسی ایله قوانین (مجموعەسی)در.

شرق قیصرلغی دفعاتله یوستنیانوس کبی مقتدر حکمدارلرك النه کچمش ایسەده اهالینك اخلاقی دنیاده امثالی کورلمەمش رادەده (۱) بوزلمش اولدیغندن اقتدارلرندن استفاده اولنەمامش.

اهالیه اولان فساد اخلاق بیوکلره دخی سرایت ایتدیکند اورتەلق فساد دریاسی کسلمشدر.

قیصرلر بر طاقم کندیلرینی بیلمز خدمەلر ایله قادینلرك انتریقه (۲) لرینه قاپیلەرق هر نوع فنالقلره معروض بر حالده بولنورلر ایدی.

بو فساد شرق قیصرلغی دشمنلر طرفندن تضییق اولندیغی وقتلرده بیله اکسیلمەمش. کبارلر شهری محاصره ایدن دشمنی براقوب بر برلریله اوغراشیرلر ایدی.

اهالی عموماً وقتلرینی شمدیکی سلطان احمد میداننده بولنان

---

(۱) مرتبه، (۲) حیله.

جانباز خانه‌ده(١) (یعنی هیپودرومده) کچیریرلر ایدی. جانبازلر ایکی فرقه ایدیلر (یشیللر ومائیلر). اهالی دخی عموما بو فرقه‌لرك برینی التزام ایدرلر ایدی. مذکور فرقه‌لر دائما بر بریله رقابت ایتدکلرندن آره‌صره بینلرنده غاوغا ظهور ایدر ایدی. بو غوغایه اهالی دخی قارشدیغندن شهر سوقاقلرنده قانلی محاربه‌لر واقع اولور ایدی.

جانبازلر او قدر موده اولمش ایدی‌که ایمپراطورلر بیله ایچلرینه رسماً داخل اولورلر ایدی.

ممالك کوچولوب حکومت‌ضعیف دوشنجه فسادا‌خلاق دخی‌آرتمشدر.

بو آره‌لق شرق قیصرلغی اهل صلیبه داخل‌اولان فرنکلر (دردنجی اهل صلیب) طرفندن ضبط اولنمش ایدی. لکن شرق ممالکی انجق یارم عصر قدر فرنکلرده قالمشدر.

فرنکلردن قیصرلغی اعاده ایتمش اولان (پولئولوغ) سلاله‌سی یالکز استانبول شهری ایله روم ایلی واناطولی ساحللرنك بعض موقعلره حکم ایده بیلمش واوده آز بر مدت سورمشدر. چونکه بو صره‌ده ظهور ایدن دولت علیهٔ عثمانیه شرق قیصرلغنك مستملکاتنی آلمشدر.

الك صوکره فاتح سلطان محمد خان قیصر اون ایکنجی قسطنطینك الندن استانبول شهرینی دخی ضبط ایده‌رك شرقی رومه قیصرلغنه نهایت ویرمشدر (٨٣١).

بو وقعهٔ مهمه‌ایله تاریخك (قرون‌وسطی) قسمنه دخی‌نهایت ویرلمشدر.

(١) سیرك کامیدیا.

بیشنچی بـــاب

عثمانلی دولتی

عثمانلیلر–عثمانلی دولتنی تشکیل ایدن ترکلر وسطی آسیه‌ده اوتوروب آره صره غربه طوغری ایتدکلری هجوملری ایله غرب قوملرینی دهشت ایچنده براقه کلان ترك طائفه‌لرك بریدر.

لکن عثمانلی ترکلری سائر همجنسلری کبی غربـه طوغری مملکتلری یغما وخراب ایچون کلمه‌مشلر وکلدکدن صوکره دخی سائر وطنداشلر کبی آز مدت ایچنده طاغیلوب محو اولمامشلر. یعنی قوی ومنتظم بردولت تشکیل ایده‌رك بقـا بولمشلر ونـام وشانلری ایله تاریخنك صحیفه‌لرینی تزیین ایله‌مشلردر.

عثمانیلر (قایی‌خان) قبیله‌سنك برقسمیدر. قایی‌خان قبیله‌سی ایسه سلجوق ترکلری ایله وسطی آسیه‌دن ممالك اسلامیه‌یـه التجا ایتمشلر ایدی. خیر نیتیله کلمش اولان سلجوقیلر بر مدت صوکره سلطنت دعواسیله محاربه‌لره قیام ایتمشلر ایکن آرقه‌داشلری بولنان عثمانلیلر بودفعه دخی راحت اوترمشلردر.

عثمانلیلر جنکیزخانك تجاوزی اثناسنده ضروری اوله‌رق غربه طوغری حرکت ایله آناطولی‌یه کلمشلر ایدی. عثمانلیلر بو ضروری حرکتلرنده دخی مسلمانلر ایله اوغراشمیوب اووقت میدان غزا کسلمش اولان آناطولیده جهاد ایله وقت کچیرمکه باشلامشلردر.

آناطولی‌یه کلدکلری وقت عثمانیلرك رئیسی سلیمان شاه ایدی. جیکیز پاتیر دیسی (١) بتدکدن صوکوه سلیمان شاه خرسانـه عودت

---

(١) کورلدیسی

ایتمك اوزره کری‌یه حرکت ایتش‌ایکن فرات نهرنك بوغلمشدر. بونك اوزرینه اوغللرینك ایکیسی طائفه‌نك برقسمی ایله برابر نیتلرینی بوزمامشلر. دیکر ایکیسی ـ یعنی ارطغرل بك ایله دوندار بك دورت یوز چادر خلقی قدر اولان عونه‌لری ایله برابر تکرار آناطولی‌یه کلوب شمدیکی سکود جوارنده یرلشمشلردر (٦٢٨).

اووقت آناطولی قطعه‌سنك بیوك برقسمی قونیه‌ده حکومت ایدن روم سلجوق سلطانلرنده، قصوری ـ یعنی مرمره دکزی ساحللری (ازمید، بروسه، یالیکسرطرفلری) دخی استانبول قیصرلرنده ایدی. ارطغرل بك ابتدادن روم سلطانی علاءالدینه عرض صداقت ایتمش وهیچ بروقت صداقتدن آیرلمامش. حالبوکه قیصرلر ایله یعنی قیصر نامنه اولوق مملکتلری اداره ایتمکده بولنان برطاقم «تکفور» لر ایله محابه‌دن کری طورمامشدر.

بومحاربه‌لرك کافه‌سنده ارطغرل بك قزانیرایدی. بونك ایچون تأسیس ایتدیکی امارت خیلی بیومشدر. دیکر طرفدن عثمانلیلرك حرکتلرندن خشنود اولان سلطان علاءالدین دخی کندی اداره‌سنك بولنان برقاچ ناحیه‌یی هدیه اولرق ارطغرل بکه ویرمشدر.

حاصلی ارطغرل بکك حین وفاتنك عثمانلیلرك النك بولنان اراضی خیلی بیوك ایدی.

عثمان غازیـ(٦٨٠ــ٧٢٦)ـ ارطغرل غازینك اوغلی عثمان غازی پدرینك کوستردیکی یول اوزره حرکت ایده‌رك غزا وجهاده دوام ایتمشدر.

عثمانلیلر دها کوچوك جمعیت ایکن آنلره هیچ اهمیت ویرمه‌مش

اولان تكفورلر شمدى عثمـانليلرك يواش يواش قوت بولملرندن طولايي تلاش ايتمشلر وعثمانليلرى اورادن تبعيد ايچون بينلرنده اتفاق ايلەمشلردر. بونلرك رئيسى دخى آينه كول حاكمى نيقولا ايدى.

لكن تومانيـج طاغنك ارمنى بلنده واقع اولان محاربەده عثمان غازى فوق العادەشانلى بر مظفريت قزانمشدر (٦٨٣).

بر طرفدن دين اوغورنه محاربه ايچون عثمانليلرك كوستردكلرى بو غيرت، ديكر طرفدن دخى سلجوقى سلطانلرينه قارشى اظهار اولنان صداقت سلجوقى دولتى نزدنده عثمانليلرك قيمتنى آرتديرمش اولديغندن سلطان علاءالدين دخى عثمان غازىيى رسماً امير طانيمشدر. يعنى آق سنجاق، طاول(١)، بورى(٢) كبى امارت علامتلرى كوندرمش، فضله اولەرق دونانمش آتلر، مزين كمر، مرصع خنجر قليج كبى بر طاقم هديەلر احسان ايلەمشدر (٦٨٧).

عثمانلى امارتى ايشته بو وجهله ظهور ايتمشدر. «عثمانلى» نامى دخى برنجى امير اولان عثمان غازيدن طولايىدر.

بو وقعەدن اون ايكـى سنه صوكره–يعنى (٦٩٩) سنەسنده روم سلجوقيه دولتى بسبتون محو اولديغندن سائر اون قطعه امارت ايله برابر عثمانلى امارتى دخى كلياً مستقل اولمشدر.

عثمان غازى بو دفعه دخى ممالك اسلاميه اوزرينه كيتميوب ينه روملر ايله محاربەيه دوام ايتمش وبروسه وازنيك كبى بيوك قلعەلر مستثنا اولمق اوزره سكوددن مرمره ساحلنه قدر اولان مملكتلرى فتح ايلەمشدر. حتى استـانبول قيصرى عثمـانليلرك بويله سرعتلى

---

(١) باراباں (٢) بورغى.

ایلریلملرندن قورقوب اوزرلرینه اردو سوق ایتمش ایکن عثمان غازی مذکور اردویی دخی بوزمشدر.

بونڭ نتیجه‌سی اوله‌رق بروسه واز نیك شهرلری محاصره ایدلمشدر. بروسه شهری عثمان غازینك وفاتی اثنالرنده فتح اولنوب اورغان غازی طرفندن رسماً پای تخت اتخاذ اولنمشدر. آرتق عثمانلی امارتی بر امارت شکلندن چیقوب عادتا بر دولت هیئتنه کیرمکه ایدی.

اورخان غازی (٧٢٦-٧٦١)- اورخان غازی عثمان غازینڭ کوچوك اوغلی ایدی. بیوك اوغلی علاءالدین پاشا فاضل وکامل بر ذات عالی اولوب علم ومعارفه مائل ایدی. فضله اوله‌ق والده‌سی واو زمانڭ اصولی اعتباریله ولی عهد صایلمه میور ایدی. بونڭ ایچون عثمان غازی هر بر محاربه‌ده حاضر بولنوب میدان غزاده ذکرلك(١) کوسترمش اولان اورخان غازی‌یی ولی عهد تعیین ایتمش ایدی.

اورخان غازی آقچه قوجه، قوکور آلب، قره رحمان، آق باش محمود نامرلری ایله معروف اولان ارکانی معرفتیله ازمید، کره‌ده، شیله طرفلرینی فتح ایتمشدر. حتی عثمانلی اردولری بکقوزه‌قدر کلمشلردر. بو صره‌ده ازمید وازنیك شهرلری دخی فتح اولنمشدر.

استانبول قیصری آناطولی قطعه‌سنی قورتارمق ایچون صوڭ غیرتی ایله آله‌رق اورخان غازی‌یه قارشی چیقمش ایسه‌ده مالتپه جوارنده مغلوب اولوب رجعت ایله‌مشدر.

شمدیکی قره‌سی ولایتی او وقت قره‌سی امارتی نامیله بیوجاك

---

(١) اقتدار.

بر امارت ایدی. بورانك امیری بولنان عجلان بك وفات ایدنجه اوغللری میراث منازعه‌سنه دوشمشلر. بو وسیله ایله اورخان غازی دخی مداخله ایدوب قره‌سی امارتنی فتح ایتمشدر (٧٣٧).

قره‌سی والیسی تعیین اولنان بیوك شهزاده سلیمان پاشا چناق قلعه بوغازینه قدر کیتمشدر. سلیمان پاشا بونكله‌ده طورمیوب بوغازی کچمش وکلیبولی جوارلرینی فتح ایتمشدر.

عثمانلیلر متصل ایلرویلمکده ایدیلر. بونلرك استانبولی وروم ایلی قطعه سنی ضبط ایتمك فکرنده اولدقلری آرتق میدانده ایدی. چونکه اورخان غازی استانبوله قارشی ازمیدده ترسانه(١) انشا ایتدیرمش واوروپایه دها یقین اولمق ایچون حکومتی ازنیك شهرینه نقل ایلمشدر.

شمدی‌یه قدر اولان فتوحات یالکز قیصرلری تلاشه دوشورمش ایدی. لکن سلیمان پاشانك بو دفعه روم ایلی یقاسنه کچیشی روم ایلی‌ده بولنان بلغار وصرب کبی بر طاقم مستقل طائفه‌لری تلاش ایچنده براقمشدر. بونك نتیجه‌سی اوله‌رق جمله‌سی اتفاق ایدوب عثمانیلر اوزرینه یورومشلردر لکن اشبو متفقلر بر شیئه موفق اوله‌میوب جمله‌سی پریشان اولمشلردر.

سلیمان پاشا بو یرده قضاء آتدن دوشوب وفات ایتدیکی کبی، بر قاچ آی صوکره اورخان غازی دخی متأثراً وفات ایتمشدر.

اورخان غازی میدان حربده شجیع بر قهرمان ادارهٔ ملکده دخی مدبر وعاقل بر پادشاه عالی‌جاه ایدی. زماننده یکی تشکل ایتمش اولان عثمانلی دولتی رفاه وسعادت حال کسب ایتمشدر.

---

(١) کیمه‌لر یاصی تورغان زاود.

فتح اولنان شهرلر همان جامعلر مدرسه‌لر، عمارتلر وسائر خیرات ایله دوناديلیر ایدی. کوزل اداره سایه‌سنده مملکتك راحت واسایشی محافظه اولنورلر ایدی. دکل اهل اسلام، حتی یکی تحت اداره‌یه آلمش خرستیانلر دخی عدالت عثمانیه جهتیله دورت ال ادا. عثمانلی اداره‌سنه صاریلیر ایدی.

ذاتاً اورخان غازی ممالك ایچون تأسیس ایتدیککی قوانین اساسیه ایله مشهوردر. بو قانونلر بیوك برادری علاءالدین پاشانك ریاستی آلتنده عقداولنان مجلس معرفتیله یاپلمشدر. شهزاده سلیمان پاشا، ایکنچی شهزاده مراد بك، جندره‌لی قره خلیل افندی بو مجلسك اعضاسندن ایدی.

مجلس ممالك عثمانیه‌یی بر طاقم لوالره وقضالره تقسیم ایتمش ومیرلوالرك اداره‌لری آلتنه قویمشدر.

امور شرعیه‌یی تسویه ایچون لوالره وقضالره قاضیلر کوندریله‌جك ایدی. امور ملکیه وعسکریه اساساً پادشاهك ید اقتدارنده ایدیسه ملکیه ایله عسکریه‌ده وزیر اعظم، شرعیه‌ده دخی قاضئ عسکر پادشاهك وکیللری صفتیله ریاست ایدرلر ایدی.

غیر منتظم اولان عسکر (یعنی تیمار عسکری وآقنجی عسکری) لوالر داخلنده اوتوروب صلح اثناسنده لوالرك داخلی راحتنی کوزه‌دیرلر ایدی. محاربه اثناسنده دخی لوالرك تحت فومانده‌سنده اوله‌رق حربه کیدرلر ایدی.

دولت عثمانیه دائما محاربه ایله اوغراشمقده ایدی. حال بوکه تیمار عسکری کوچ طوپلانیر ایدی واوزاق محلّره سوق اولنوب چوق مدت ایتدیکی حالده چولوق وچوجوقلری بیکس قالورلر ایدی.

بونك ایچون «یڭیچری» نامیله دائماً سلاح آلتنده بولنجق عسکر تنظیم اولنمشدر.

لکن عثمانلی طائفه‌سی ذاتاً آز اولدقدن باشقه دائمی اولان محاربه‌لرده قان دوکوب تلف اولمقده ایدی. حال بوکه فتح اولنان یرلر هپ خرستیان کیتدکجه چوغالمقده و مسلمانلر آزالمقده ایدی.

بوڭا چاره اولمق اوزره جندره‌لی قره خلیل افندینك توصیه‌سی اوزرینه خرستیانلردن هر سنه بر مقدار چوجوق آلنوب تربیه ایدلدکدن صوڭره آنلردن دائما سلاح آلتنده و پادشاهك معیتنده بولنه‌جق عسکر تنظیم اولنمسنه قرار ویرلمشدر. بو اصول «دیوشیرمه» اصولی و عسکر دخی «یڭی چری» عسکریدر.

مذکور مجلس بوندن صوڭره عثمانلی پادشاهلری نامنه اوله‌رق سکه ضرب اولنمسنه قرار ویرمش و بوکبی مستقل دولتك شاننده اولان بعض اصول تشریفات احداث ایله‌مشدر.

بو اساس عثمانلیلری پك چابق ایلری کتورمشدر.

اورخان غازی دورنده معارف و صنایع دخی ترقی ایتمش و عثمانلی دولتی دنیانك‌اڭ قوتلی و اڭ منتظم دولتی رنگنی آلمشدر.

خداوندکار سلطان مرادخان (٧٦١-٧٩١) — خداوندکار سلطان مرادخان جلوس ایتدیکی وقت روم‌ایلی قطعه‌سنه کچمك ایچون هر شی حاضر ایدی. بر وقتدن بری باشده قرەمان بکی بولندیغی حالده آناطولیده بولنان اسلام حکمدارلری عثمانلیلرك فوق العاده ترقی ایتملرینه حسد ایده‌رك بر طاقم طولابلر چویرمکده ایدیلر. بونك ایچون سلطان مراد خان بردن آناطولی اوزرینه اردوبی قالدیروب

اتفاقك مركزی اولان انقره بكلكنی ضبط ایتمشدر. بو وقعه ایسه سائر آناطولی بكلرینك سلطان مراده عرض صداقت ایتملرینه سبب اولمشدر.

بوندن صوكره سلطان مراد روم ایلی‌یه كچوب یواش یواش روم ایلینك فتحنه قیام ایتمشدر. «سازلی دره» محاربه‌سندن صوكره ادرنه شهرینی فتح ایدوب آنی ایكنجی پای تحت اعلان ایتمش.

سلطان مرادك اوتوز سنه‌دن عبارت اولان سلطنتی هپ محاربه‌لر ایچنده كچمشدر. بو محاربه‌لرك بعضیلرنده كندیسی قوماندا ایدر، بعضیسنده ایسه حاضر بولماز ایدی بو محاربه‌لره شهرت قزانان امرا ایچنده الڭ مشهور اولانلر لالا شاهین پاشا، اورنوس بك، حاجی ایل بكی، چندره‌لی خلیل—یاخود خیرالدین پاشا وسائره‌در.

سلطان مراد دورنده همان بتون روم ایلی قطعه‌سی فتح اولنمشدر. ادرنه، فلبه، صوفیه، نیش، نیكبولی، سلستره، روسجق، طرنوی، شمنی، وارنه، دیكر طرفدن دخی كوملجنه، سیروز، مناستر، قوصوه شهرلری ایله ناحیه‌لری فتح اولنمشدر.

بو فتوحات دنیایی حیرت ایچنده براقمشدر. ابتدا قیصرلر عثمانلیلرك علیهنده حركت ایدرلر ایدی. لكن سلطان مراد كلوب استانبول جوارلرینی فتح وشهری تهدید ایتمش اولدیغندن آرتق قیصرلر ظاهراً راحت اوتورمشلردر.

لكن آناطولیده قره‌مان بكلری، روم ایلینك دخی صرب قراللری وبو سنه بكلری هر طرفدن امداد استرحام ایده‌رك قوهٔ كلیه ایله خرب ایدرلر وجمله‌سنده مغلوباً رجعت ایلرلر ایدی. الڭ صوكره سلطان مراد قره‌مان بكلكنك نصفنی ضبط ایتمشدر.

بوسنه وصرب قراللرينڭ فريادلرى غربى اوروپايه وارنجه‌يه قدر عكس ايده‌رك بر اهل صليب ترتيبنه سبب اولمش. بو اهـل صليب پك چوق اولدقلرى حالده ممالك عثمـانيه حدودينى كچمشلر ايسه‌ده (قوصوه) محاربهٔ مشهوره‌سنده جمله‌سى پريشا اولمشلردر (۷۹۱).

لـكن بو محاربه‌ده سلطان مراد خـان دخى (ميلوش قابيلوويچ) نام بر صربلى طرفندن شهيد ايدلمشدر.

ييلديرم بايزيد خان–(۷۹۱–۸۰۵)- ييلديرم بايزيد خان دخى الڭ شجيع والڭ غيور پادشاهلرڭ بريدر. زماننده آناطوليده كرميان، صاروخان. آيدين، تكه قره‌مان، سيواس امارتلرى فتح اولنمش، روم ايليده ايسه سلانيك، ترحاله، يونانستان قطعه‌لرى ضبط ايدلمش وصربستان واولاح قطعه‌لرى غارت ايدلدكدن صوڭره ويركى‌يه باغلانمشدر. فضله اوله‌رق ايكى دفعه استانبول محاصره اولنوب قيصرلر ويركى ويرمكه مجبور ايدلمش واستانبولده اسلام محله وجامع شريف بنا اولوب قاضى وخطيب تعيين اولنمشدر.

لـكن ييلديرم بايزيدخان ايچون الڭ بيوك شان وشرف فرزانديران اهل صليب ايله اولان محاربه‌لرده. وقت مزبورده همان بتون آوروپا تلاش ايچنده اولوب دولتلر اردولرينى متصل عثمانيلر اوزرينه كوندرمكده ايديلر. لـكن جمله‌سنده آوروپا صليب اردولرى دخى مغلوب وپريشان اولمشلردر. بو محاربه‌لرڭ ايچنده الڭ مشهور اولانلـر نيكبولى وسلانيك محاربه‌لريدر.

نيكبولى‌يه كلان آوروپاليلر ايمپيراطور سيگيز موندڭ قومانده‌سى تحتنده ايدى بـوسيگيز مونده‌ايسه آلمانيايه، آوسترياية، بـوهميه‌يه،

مجارستانه مالك ایدی. سیگیز موند کندی ممالکنك قوهٔ عسکریه‌سنی قالدیرمش ایکن گویا بوالویرمه‌یور کبی لهستان وجهستان وفرانسه قراللقلرینك عسکرینی دخی امداد کیترمش ایدی. فضله اوله‌رق آوروپانك الڭ مشهور قوماندانلری وبکلری دخی محاربه‌ده حاضر ایدی. بوقدر کلیتلی اولان اهل صلیب نیکبولی اوکنده پریشان اولمشدر.

قوماندانلرڭ کیمی دوشمش. کیمیده قتل اولنمش. ایمپراطور سیگیز موند ایسه تبدیل قیافت ایده‌رك برخیلی مدت سوندکدن صوڭره سلامت بولمشدر.

بوندن صوڭره ییلدیرم بایزید خان استانبولی فتح اوزره تدارکاته باشلامشدر. لکن بوتدارکات بتمزدن اول شرقدن مشهور تیمورلنك ظهور ایدوب ممالك عثمانیه اوزرینه هجوم ایتمشدر.

آنقره جوارنده واقع اولان محاربه‌ده ییلدیرم بایزید خان قهرمانچه سنه محاربه ایتدیگی حالده طالعی یار اولمامشدر (۸۰۵).

چلبی سلطانه محمد خان–(۸۰۵–۸۲٤)–ییلدیرم بایزید خانڭ اسارتی دولت عثمانیه‌یی همان محو اولمق درجه‌سنه کیترمشدر. چونکه شهزاده‌لر آنقره وقعه‌سندن صوڭره متفقاً دولتی اداره ایده‌جکلری یرده هر بری حکومت دعواسیله داخلی محاربه‌یه قیام ایتدکلرندن ممالك قان ایچنده قالمشدر.

برسنه صوڭره بایزید خان وفات ایتمش. بوحالده حکومت بیوك اوغلی سلیمان چلبی‌یه کچه‌جك ایدی. لکن اوبر شهزاده‌لر سلیمان چلبی‌نڭ حکومتنی تصدیق ایتمیوب هر بری برطرفه چکلمشدر وامرای دولت دخی فرقه فرقه اولوب هر بری شهزاده‌لرڭ برینی التزام

ایتمشدر. بو فارغاشالق اون سنه‌دن زیاده دوام ایتمش وتاریخده «فاصلهٔ سلطنت» ناميله مشهور اولمشدر.

اڭ صوڭره شهزاده‌لرڭ کوچوگی بولنان محمد چلبی جمله‌یه غلبه ایدوب حکومتی اله آلمشدر.

چلبی سلطان محمد خان استقلال کسب ایتدیگی وقت ممالك عثمانیه‌نڭ حالی پك فنا ایدی. ضبط اولنان یاخود ویرگی‌یه باغلانان امارتلر هپ مستقل اولمشلر ایدی. حتی خیلی وقتدنبری تحت اداره‌ده بولنان بعض قلعه‌لر وناحیه‌لر الدن قاچیرلمش ایدی. لکن چلبی سلطان محمد خان سیگز سنه ظرفنده ممالكڭ محاربه‌دن اوّلکی حال حاضرینی اعاده ایلمشدر.

سلطان محمد خان دورنده بر قاچ داخلی غائله ظهور ایتمشدرکه ایچلرنده مشهور اولان (دده سلطان) و (دوزمه مصطفی) وقعه‌لریدر.

دده سلطان دیدیکمز آدم (بورو کایجه مصطفی) نامنده بر حریف ایدیکه اسلام وخرستیان ویهودی بالدیری چیپلاق سرسریلرندن باشنه بر کورلتی طوپلایوب عصیان ایتمش وخیلی فنالقلر اجرا ایتمشدر.

دوزمه مصطفی ایسه کندیسنك سلطان بایزیدك اوغلی مصطفی چلبی اولدیغی ادعاسیله حکومته طالب اولان بر ذات ایدی. گویا بو ذاتی استانبول قیصرلری شمدی‌یه قدر حبس ایدوب شمدی صالیورمشلر ایمش. لکن دوزمه مصطفی مغلوب اولوب بر ایش کورممشدر.

بوندن اکلاشلدیغی اوزره چلبی سلطان محمد خان داخلی وخارجی غائله‌لری دفع ایده‌رك دولت عثمانیه‌یی بایزیدك دورنده‌کی حاله کتیرمشدر.

بو ایش حقیقت حالده پك بیوك بر موفقیتدر وسلطان محمد خان حضرتلری بحق «ایکنجی مؤسس دولت» یاد اولنمشدر.

ایکنجی سلطان مراد خان - (٨٢٤-٨٥٥) - ایکنجی سلطان مراد خان دورنده خیلی فتوحات واقع اولمش ایسه‌ده خیلی غائله‌لره دخی میدان آچلمشدر.

سلطنت ابتدا دوزمه مصطفی غائله‌سیله باشلامش. دوزمه مصطفی بتون روم ایلی قطعه‌سنی ضبط ایتدکدن صوکره آناطولی‌یه کچوب بروسه‌ده بولنان سلطان مراد اوزرینه یورومشدر. لکن بروسه‌یه وارمازدن اول امرانك اهانتی مناسبتیله اردوسی بوزیلوب روم ایلینه قاچمش واك صوکره طوتیلوب آصلمشدر.

سلطان مراد دورنده «فاصلهٔ سلطنت» اثناسنده غائب ایدیلوب چلبی سلطان محمد طرفندن اعاده ایدلمه‌مش نه تالدیسه آنلر اعاده اولنمشدر.

ازجمله سلانیك شهرینك فتحی، قیصرك، ارناؤدلغك، صربستانك اولاحك، تحت اطاعته آلنملری بوصره واقع اولمشدر.

سلطان مرادك صربستان واولاح امورینه مداخله‌سی ایله استانبول محاصره‌سی اوروپاده غلیان افکاری موجب اولوب ینه بر طاقم اهل صلیب میدانه کلمشدر.

بو دفعه اهل صلیب مشهور مجار قهرمانی یان هونیاد سایه‌سنده موفقیتلره نائل اولمشلردر. حتی بر دفعه‌سنده اهل صلیب مظفراً فلبه جوارینه قدر کلوب سلطان مراد خانی صلحه طالب ایله‌مشلردر.

سلطان مراد ایسه شمدی‌یه قدر عثمانلیلرك باشنه کلمش اولان

بو فلاكتدن متأثر اولەرق آرتق حكومتدن صغومش وتختنى دهاصبى بولنان سلطان محمده ترك ايدەرك مغنيسەيه چكلمشدر.

عقد معاهده ايدەرك ممنوناًعودت ايدن اهل صليب سلطان مراد خانڭ ترك تخت ايتديكنى ايشيدنجه اميدواره دوشمشلر وعموم خرستيانلرڭ رئيسى بولنان پاپا دخى يمين اوزرينه عقد ايديلان معاهدەيي بوزمق ايچون جواز ويرديكندن همان دونوب ممالك عثمانيه اوزرينه كلمشدر. بونلر اسكيسندن دها غلبەلك ايديلر و «عثمانليلرى آناطولى‌يه قدر سورەجكز» ادعاسيله كلەيورلر ايدى.

فى الحقيقه احوال پك موهم ايدى. سلطان محمد دها چوجوق اولديغندن امرانڭ احواله كوره ايشه مفيد اولوب لازمكلان تدبيرلر اتخاذ ايدەجكلرينه اميد يوق ايدى. ذاتاً اهل صليبڭ الڭ زياده كوەندكلرى(١) نقطه دخى بونقطه ايدى.

لكن بواحوالڭ اهميتنه واقف اولمش ويمين ومعاهدەيي بوزمش اولان آوروپا حكمدارلرينڭ حركتلرندن غليانه كلمش اولان سلطان مراد خان على العجله مغنيسەدن روم ايلى‌يه كلمش وقوهٔ كليه ايله اهل صليبه قارشى كيدوب آنلرى وارنه جوارنده قارشيلەمشدر.

اهل صليب مغنيسەده ظن ايتدكلرى سلطان مراد خانى قارشيلرنده كورنجه شاشيرمشلر وواقع اولان محاربەده مغلوب وپريشان اولمشلردر. باشده لهستان ومجارستان قرالى بولنان ۋلاديسلاۋ اولديغى حالده اهل صليب رؤساسنڭ قسم اعظمى تلف اولمشدر.

وارنه محاربەسندن صوڭره سلطان مراد خان تكرار جلوس ايتمش وبدى سنه قدر دها حكومت ايتمشدر. بويدى سنه ظرفنده الڭ مشهور اولان ايكنجى قوصوه محاربەسيدر.

یان هونیاد هم وارنه محاربه‌سنك، همده برنچی قوصوه محاربه‌سنك انتقامنی آلمق دعواسیله بتون آؤروپادن عسکر طوپلایوب بر اهل صلیب دها ترتیب ایتمش ایکن قوصوه‌ده واقع اولوب اوچ کون امتداد ایدن محاربه‌ده سلطان مرادخان قطعی صورتده مظفر اولمش واهل صلیب تارومار ایدلمشدر.

فاتح سلطان محمد خان—فاتح سلطان محمدخان ایکنجی دفعه‌اوله‌رق جلوس‌ایتدیکی وقت قره‌مان‌امارتنی واستانبول قیصرلغنی بتون بتون قالدیرمق فکرینه دوشمشدر. فی الحقیقه بوندن گوزل تصورده اوله‌ماز ایدی. چونکه شمدی‌یه قدر دولت عثمانیه علیهنده تشکل ایدن اتفاقلر هپ بو ایکی دولتك تشویق وتحریکلری ایله میدانه کله‌یور ایدی.

سلطان محمد ابتدا قره‌مان ممالکنه سفر ایتمش برنجی سفرده قره‌مان امارتی کلیـاً فتح اولنه‌مامش ایسه‌ده ایکنجی سفرده آرتق دولت عثمانیه‌نك برولایتی کسلمشدر.

برنچی قره‌مان سفرندن عودت ایدن سلطان محمدخان بروسه طرفندن پك چوق عمله کیتروب آناطولی حصارندن اردوسنی روم ایلی‌یه کچیرمك بهانه‌سیله اوچ آی ایچون روم ایلی حصارینی انشا ایتدیرمشدر. ذاتاً آناطولی حصاری ییلدرم بایزیدخان طرفندن انشا اولنمش اولدیغندن بووجهله‌بوغازدن کلن کچن کیملر ایچون سد اولنمشدر. ایرتسی سنه سلطان محمدخان ایکی یوز ایللی بیك کشیلك بر اردو ایله کلوب استانبولی محاصره ایتمشدر.

ظهور اسلامدن بری استانبول اون بر دفعه محاصره اولندیغی

حالده موقعنك متانتی جهتیله بر درلو آلنه‌مامش ایدی. بو محاصره‌لرك بری حضرت علی دورنده، دردی امویلر دورنده، ایکیسی عباسیلر زماننده. قصور دردی دخی دولت عثمانیه‌نك ظهورندن صوڭره ایدی.

بو دفعه سلطان محمد خانك اردوسی مکمل اولدقدن باشقه شمدی‌یه قدر کورلمه‌مش اولان طوپلر دخی موجود اولدیغی حالده استانبول بر درلو آلنه‌مایور ایدی. قلعه‌لر پك متین ایدی.

ترسانه لیمانی دخی سرای بورنندن صالی پازارینه طوغری اوزادیلان زنجیر واسطه‌سیله سد اولنمش ایدی. بونك ایچون کمیلر ایچری‌یه کیره‌مه‌یورلر ایدی.

لکن سلطان محمد خان کمیلرینی بشکطاش وقاسم پاشا دره‌سی واسطه‌سیله کیزلیجه لیمانه صوقدیغندن آرتق استانبول محافظلری مقاومتدن عاجز قالمشلردر.

هجرت نبویه‌نك سیکز یوز ایللی یدی سنه‌سی جمادی الاخرینك یکرمی‌یدنجی کونی عساکر عثمانیه برقاچ طرفدن استانبوله کیرمشلردر.

استانبولك فتحیله شرقی رومه ایمپراطورلغنه نهایت ویرلمش ویرینه دولت معظمهٔ عثمانیه قائم اولمشدر.

بو وقعه «قرون وسطی» قسمنك صوڭ وقعه‌سیدر.

ایکنجی قسم خاتمه‌سی

قرون وسطاده اوروپانك احوال مدنیه‌سی

احوال سیاسیهـ قرون وسطاده اوروپاده منتظم و قوی بر دولت یوق کبیدر. جونکه موجود بیوك دولتلردن هیچ برینك اساسی قوی دگلدر.

مهاجرت عمومیه اثناسنده جرمانیه‌دن کلوب رومه‌نك ولایتلرنده برر حکومت تشکیل ایدن جرمان طائفه‌لری ضبط ایتدکلری مملکتلری رومه‌لیلرده بولدقلری اصول اوزره اداره ایتمیوب کندیلرینه مخصوص بر اصول اوزره اداره ایدرلر ایدی. بو اصول ایسه (دره‌بکلك) اصولیدر.

جرمانلر دها حرکت ایتمزدن اول منتظم جمعیت حالنده دگللر ایدی. غربه طوغری حرکتلری اثناسنده بونلر برطاقم سرگرده‌لرك قوماندالری آلتنده اوله‌رق فرقه فرقه طوپلانیرلر ایدی. سرگرده‌لرك الك بیوکی قرال عنوانیله رسماً عمومه قومانده ایدر ایدی. لکن شرطسز قومانده یالکز کندی معیت مخصوصه‌سنده بولنان فرقه اوزرنده جاری ایدی. اوته‌کی فرقه‌لرك ینه کندیلرینه مخصوص قومانداناری وار ایدی. بو فرقه‌لرك افرادی انجق قوماندانلرینی طانیرلر ایدی. و بو قوماندانلری دکشدیروب دیکرینی تعیین ایتمك قراللرك اللرنده دگلدی. یعنی هر فرقه کندی قوماندانلرینك شخصلرینه تابع و صادق اولوب یالکز بونلری «افندی» طانیرلر ایدی.

بو بحث ایتدیکمز فرقه‌لر دخی برطاقم بلوکلردن عبارت

ایدیکه بوبلوك قوماندانلری ینه فرقه‌لرك قوماندانلری کبی کندی طاقملرینه بوزلماز رابطه‌لر ایله باغلی ایدی.

بونك ایچون بوهیئت عجیبه کاوب برقطعه‌یی ضبط ایتدیکی وقت اوقطعه‌یی رسماً بردولت اعلان ایدر ایدی ایسه‌ده حقیقت حال مذکور دولتی مستقل امارتلره تقسیم ایله آنی فرقه وبلوك قوماندانلری بولنان بکلره ویررلر ایدی. رسماً اعلان اولنان ذات دخی سائر بیوك بکلرك آلدیغی قدر ممکلتلری آلیر ایدی. قرالك بیوك بکلردن فرقی عموم ممالکك قرالی وعموم بیوك بکلرك افندیسی صاییلمقدن عبارت ایدی. وبونلر دخی هیئت اصلیه‌لرینی بوزمقسزین طاقم طاقم یعنی عونه‌لری ایله برابر کیدوب یرلشیرلر ایدی.

الك اوقاق بربلوك آیریجه بر امارت تشکیل ایدر ایدی واونه‌دن بری کندیسنه قومانده ایدن بك «امیر» کسیلیر ایدی. اشبو امیرلر (دوق). مارکی (قونت) (ویقونت) بارون وسائر نامامریله معروفدرلر.

مثلا بر دولت اون، اون‌بش دوقه‌لغه یاخود قونتلغه منقسم بر حالده بولنور ایدی. بو قسملرك بری بالذات قرالك ادارهٔ مستقله‌سی تحتنده قالیر، دیکرلری ایسه کندی قونتلقلری داخلنده قرال قدر مستقل قونتلره ویریلیر ایدی. بوقونتلر سکه ضرب‌ایدرلر قانون ونظام وضع‌ایدرلر، عسکر وضبطیه بسلرلر، اهالینك مااللری وجانلری ایله ایستدکلری کبی اوینارلر ایدی.

فقط بونکله برابر قرال دیکر بردولت ایله محاربه ایتمك لزومندن بحثله بونلری محاربه‌یه دعوت ایتدیکی وقت بونلر بتون کندی طاقملری ایله قالقوب قرالك معیتنه کیررلر وقرالك آرزو

ایتدیکی طرفه سوق اولنورلر ایدی. چونکه بوکبی قونتلر بکلکلرینی آلدقلری وقت اصولی وجهیله صداقت یمینی اجرا ایدرلر — یعنی تخت اوزرنده اوتورمقده اولان قرالك اوکنده دیز چوکوب صاغ النی قرالك صاغ النه قورلر وقرالی «قرال» و«افندی» طانییوب محاربه‌ده معیتنده حربه کیتمکه، میدان حربده کندی عسکرلریله محافظه ایتمکه اسیر دوشدیکی وقت اسارتدن قورتارمق ایچون ایجاب ایدن فدا کارلغی کوسترمکه، برایش ضمننده حضورینه جلب ایتدیکی وقت دعوتنه اجابت ایدوب نظام دائره‌سنده اولان امرلرینی ایفا ایلمکه ناموس ودین اوزرینه سوز ویررلر وقسم ایدرلر ایدی.

بو حالده قرال دخی فرمان امارت مقامنده اولمق اوزره بر آلتون یوزوك ایله‌برده عربا ویرر ایدیکه اشبو رسم تشریفاته (انؤمستیتور) دیرلر ایدی.

بو یولده قرالدن بکلکلر آلان قونتلر، یاخود دوقلر کندی بکلکلرینی دها اوفاق بکلکلره تقسیم ایدوب کندیلرندن کوچوك بکلره ویررلر ایدی وبو خصوصده یوقاریده ذکر اولنان رسم اجرا اولنور ایدی.

اشبو اوچنچی درجه‌ده بولنان بکلر رسماً قرالی طانیمازلر وانجق کندیلرینه بکلك اعطا ایدن بکی طانیرلر ایدی ومحاربه زماننده کندی بکلری کیدرسه حربه کیدرلر کیتمدیکی حالده کیتمزلر ایدی.

برینه بکلك اعطا ایدنه(*) «سوزره‌ن» وبکلك اخذ ایدنه دخی «ۋاسال» دیرلر ایدی. بو حالده سوزره‌ن «افندی» ۋاسال دخی «بنده» معناسینه کلیر.

(*) ایستر اعطا ایدن قرال بولنسون، ایستر بولنماسون.

قرال یالکز (سوزرەن) اولور (ۋاسال) اولەمز ایدی.

لکن قرالك مستقل (ۋاساللری) بولنان بیوك بکلر اوچنچی درجەدە بکلرە بکلکلر اعطا ایدنجە اشبو اوچنجی درجەدە بولنان بکلرە قارشی (سوزرەن) اولمش اولورلر ایدی. بونك ایچون اکثر بکلر هم سوزرەن، همدە ۋاسال بولنورلر ایدی.

(فئودالیزم) دینـلان اشبو اصول دولتك اتحـادینه احتمال برافمدیغی کبی منتظمـاً ادارەسنه دخی بیك درلو مشـکلات کوسترر ایدی. درە بکلر اسـتقلاله مائل ایدیلر وقرال بونلری تحت اطاعتده طوتمقدن عاجز قالیر ایدی. باخصوص نورمانلر ایـله مجارلرك تجاوزلری دورنده قراللر مسکنلرینی قلعەلر ایله تحکیم ایچون درەبکلرە مساعده ویردکلرندن درەبکلر دخی سرایلرینی آلنمز بر حاله قویمشلر ایدی.

درەبکلرك اشبو مستحکم مسکنلری «شاتو» نامیله معروفدر. شاتو دیدیکمز بنا شوندن عبارتدر: اولا — درەبکك مکمل سرایی، ثانیاً — معیت سـلاحشورلرینك قشلەسی، ثالثاً — حیوانلر ایچون آخیرلر، ذخیرە ایچون آنبارلر، فرون، چشمه وقیو، رابعاً — تعلیملر ایچون بیوجك بر میدان.

اشبو محله غایت یوکسك قلعه ایله احاطه اولنور وقلعەنك خارجنده درین وکنیش هندك (خندق) قازیلوب لازم کلدیکی وقت صو ایله طولدیریلور ایدی. شاتونك یالکز بر قپوسی اولور ایدی وقپویه هندك اوستندەاوزادلمش کوپری واسطەسیله یناشیلیر ایدیکه بو کوپری زنجرلر واسطەسیله کیجەلری قالدیریلور ایدی.

قرون وسطاده طوپ وتفنك كبی اسلحهٔ ناریه موجود اولمدیغندن بوشاتولر آلنمز استحکاملردن صاییلور ایدی.

اشته بو سببلردن طولایی حکومتلر ضعیف بولندقلرندن عموم خرستیانلرك رسمی رئیسلری مقامنده بولنان پاپالر كندیلرینك صرف امور روحانیه ایله مکلف اولدقلرینه باقمقسزین عموم خرستیانلردن بیوك بر دولت تشکیل ایتمك واو دولته کندیلری قومانده ایتمك ایسته مشلردر.

پاپالرك بو خصوصده کی امیدلری اهالینك جهالتی و تعصبی اوزرینه مؤسس ایدی.

بو حالده حکمدارلر مملکتی منتظماً اداره ایتمك، اهالی ایچنه معارفی نشر ایتمکه بیله موفق اوله مامشلردر. چونکه پاپازلر ارباب معارفك اوکلرینه سد چکمکدن کری طورمازلر ایدی. بونك ایچوندرکه قرون وسطاده بو قدر چرکین، وحشی، جاهلانه حرکتلره میدان آچلمش وبو قدر کناهسزلرك قانی بیهوده یره دوکلمش ونوع بشر ترقیدن محروم قالمشدر.

احوال علمیهـ قرون وسطاده اوروپاده علم ومعارف پك کریده ایدی. واقعا غربی اوروپا رومه نك زمان اداره سنده خیلی ایلریله مش ایدی. لکن کلان جرمان باربارلری بالذات علوم و فنونه رغبت ایتمدکلری کبی رغبت ایدنلره دخی اعتبار ایتمه مشلردر. بونك ایچون ایچلرنده ابتدا مراق ایدن بولنمامشدر.

جرمانلرك قسم اعظمی قاتولیك مذهبنی قبول ایتمشلر ایدی. قاتولیکلر آیینلرینی لاتین لسانی اوزره اجرا ایدرلر بونك ایچون

قاتولیك پاپازلری وعلی العموم تارك دنیالر لاتین لساننی تحصیل ایتمکه مجبور اولورلر ایدی.

لاتین لساننه اشنا بولنان پاپازلر ایسه طبیعی رومه لیلردن قالمه آثاری مطالعه ایتمکه باشلامشلردر.

اشبو آثارك قسم اعظمی وباخصوص آریستوت، افلاطون سوقرات کبی بیوك حکیملرك آثاری خرستیانلغك احکام اساسیه‌سنه موافق اولمادیغندن خرستیانلغه تطبیق ایده‌چکز دیه‌رك مذکور آثارده برطاقم تعدیلات اجرا ایتمشلر. باخصوص بونی اجرا وصوکره بوکتابلری شرح وتفسیره قیام‌ایدن آدملر اقتدارسز بولندقلرندن صاچمه صاپان اصول وقاعده‌لر رواج بولمشدر. بودخی تحصیل علمه چالیشانلرك کوزلرینه پرده کسلمش وحکمت وحقیقته مستند علوم وفنون غائب اولمشدر.

زمان مذکورده ظهور ایدن حکما وادبا خرستیانلغك احکام اساسیه‌سی یونان فلسفیونك افکار وادعالرینه تماميله موافق اولدیغی فکرینی ایلری‌یه سوره‌رك آنی نقطهٔ حرکت اتخاذ ایدرلر ایدی. بواصول فلسفه «اسقولاستیك» ناميله معروفدر.

«اسقولاستیك» طرفدارلری ابتدالری علما کروهی صاییلمقده ایدی. لکن مرور زمان ایله فنون صحیحه میدان بولمغه باشلاینچه اسقولاستیك طرفدارلری علمانك الك بیوك دشمنلری کسلمشلردر. حتی بونلر پك چوق مؤلفلر ایله اثرلرینی آتشده یاقمشلردر.

بونلرك فکرنجه پوت پرست آریستونك افکارینه غیر موافق افکار بیان ایتمك کفر دیمك ایدی. کذا آریستوتك بیان ایتمدیکی شیدن بحث ایتمك کفر صاییلور ایدی.

بو وجهله افکار واذهان کفر یساغی واسطه‌سیله محبوس بولندیغندن ترقیدن اثر کورلمیور ایدی.

یالگز «اهل‌صلیب» محاربه‌لرندن صوکره شرقدن معلومات کلمش وبو سایه‌ده آوروپا فکراً ترقی‌یه باشلامشدر.

ابتدالری علی العموم مناسترلر اسقولاستیك فلسفه‌سنك مرکزی صاییلو رایدی. صوکره دارالفنونلر مناسترلره غلبه ایتمشلردر. دارالفنونلر ایسه عادی مکتبلر اولمیوب عادتاً بیوك جمعیتلر ایدی‌که هر برینك بولندیغی دولتك امورینه کلی نفوذی اولور ایدی. دارالفنونلرك ایجنده الك مشهور اولان پارس دارالفنونی ایدی.

دارالفنونلرده الهیات، فلسفه، حقوق، علم طب، ریاضیات، نجوم، کیمیا وسائره تحصیل اولنور ایدی.

قرون وسطاده آوروپاده ظهور ایدن علما وحکما ایچنده الك مشهور اولانلر شونلردر:

(سن غره غوارده تور)، (سن بار)، (آبلار)، سن توما، بیوك آلبرت، (ویقلف)، (ژان هوس)،

قرون وسلطانك نهایتنه طوغری ایتالیاده دانته، پترارق، بوقاچیو نامنده اوچ بیوك ادیب ظهور ایتمشدر. (دانته)، نك «غائب ایدیلان جنت» نام اثری الك مشهور آثار ادبیه‌دن معدوددر.

آوروپاده ملی لسان دخی آنجق قرون وسطانك نهایتنه طوغری آثار ایچون استعمال اولنمغه باشلامشدر.

احوال بیتیهــ قرون وسطاده جهالت وتعصب پك چوق اولدیغندن تعصبدن ایلری کلان وقوعاتك دخی حد وحسابی یوقدر.

قرون وسطا عقلاسی انسانك شیطان ایله آلیش ویریشنده بولنه بیله‌جکی اعتقادنده بولندقلری جهتله هر کسك بر آزیجق عادتك خارجنده اولان حرکاتی متعصب کروهنك شبهه‌لرینی دعوت ایدر ایدی. فوق العاده کوزللك، یاخود چیرکینلك، فوق العاده هنر ومعرفت هپ شیطان ایله اتفاقه حمل اولنور ایدی. باخصوص اختیار قادینلر پك بیوك تهلکه ایچنده بولنورلر ایدی. بونلر ایچون بر آز ارکنجه قالقوب سوقاغه چیقمق، یاخود کیجه یاتمق، وقتسز اوجاق یاقمق جائز دکلدی. بو کبی حرکتلری سحر بازلغه حمل اولنور ایدی.

جاننی شیطانه صاتمق وسحر ایتمك ایله اتهام اولنان شخص اکثریا نهره ویا کوله آتیلور ایدی. صویه آتیلان باتارسه، قباحتلی اولدیغنی اثبات ایتمش اولور ایدی. یوق تکرار صویك یوزینه چیقارسه قباحتسز صاییلوب قورتاریلور ایدی.

قرون وسطاده اوروپا اهالیسی اساساً اوچ طبقه ودرت صنف ایدیلر. اولا—زادکان یاخود شوالیه صنفی، ثانیا—روحانی یعنی پاپازلر صنفی، ثالثا—تجار واهل صنعت، یعنی «بورژوا»لر (شهریلر)، رابعا—کویلیلر (یعنی جیفتجیلر، چوبانلر وسائره).

زادکان ایله روحانی صنفنك بر قسمی غایت زنکین اولوب سفاهت اوزره یشارلر ایدی. بونلر محاربه زماننده حربه کیدرلر اولمدیغی وقتده آو وضیافتلر ایچنده وقت کچیرلر ایدی.

قادینلره حرمت ورعایت ایتمك شوالیه‌لك شانندن صاییلدیغی جهتله شوالیه‌لرك اکلنجه‌لرنده قادینلر دخی حاضر بولنورلر ودائما برنجی موقعده اوتورورلر ایدی.

شوالیه‌لرك اك بیوك اکلنجه‌لری «تورنیر» دیدکلری محاربه

اویونی‌در. بو ایسه آچیق تیاترو کبی بر شی ایدی. اورته‌ده بیوجك بر میدان واطرافنك سیرجیلر ایچون یرلر حاضرلنور ایدی.

بیوجك تورنیرلرده مشهور اولان قادینلردن برینی «پرنس» انتخاب ایده‌رك آنی موقع مخصوصده اوتوردرلر ایدی. پرنس اویونده غالب اولانه کندی الیله مکافات ویرر ایدی‌که بو هدیه شوالیه‌نك نظرنده دنیاده الك قیمتدار بر شی ایدی.

اویونك جنسنه کلنجه اصلا اکلنجه‌یه بکزه‌میوب همان محاربه ودوئللو دیمك ایدی. یعنی ایکی کشی، یاخود ایکی فرقه قارشی قارشی‌یه طوروب بر بری اوزرینه هجوم ایدرلر وعادتا قلیج وحربه ایله محاربه ایدرلر ایدی. انجق شوالیه‌لر زرهلی اولدقلری جهتله مجروح ومقتوللر نادر کوریلور ایدی.

شوالیه صنفی شهرلرده اوتورمیوب قیرلرده شاتولرنده اوتورورلر ایدی. شهر اهالیسی ایسه تجار واصنافدن عبارت ایدی. اصناف دخی صنعت اعتباریله مستقل صنفلره تقسیم اولنمشلر ایدی وهر صنفك کتخداسی(۱) (کهیاسی) وسنجاغی بولنور ایدی.

شهر اهالیسی یورتی(۲) کونلرنك هر صنف آیری اولمق اوزره ضیافتلر ترتیب ایدوب اکلنیرلر ایدی. بویله اکلنجه‌لرده پك چوق مسکرات ایچیلور ایدی وسرخوشلق حالنده چوق سرکشلکلر اولور ایدی. حتی بعضاً بر برینه رقیب بولنان ایکی صنف عادتا محاربه‌یه طوتشوب قان دوکرلر ایدی. ذاتا اهالی سلاح ایله گزدیکی ایچون قتاللرك اوکی النه‌مز ایدی. اهالی شوالیه‌لر کبی قلیج طاشیمازلر ایدی. قلیج ومهموز (۳) شوالیه‌لك، یعنی کشی زاده‌لك علامت

(۱) رئیسی، (۲) بیرم، (۳) آطلی عسکرلرنك اوکچه‌لرنك کی تیمر.

مخصوصه‌سی اولدقلرندن آنلری طاقنمق بشقه بر کیمسه‌نك حدی دکلدی.

هر شهر قلعه ایله احاطه اولنور ایدی. قرون وسطانك نهایتنه طوغری تجارت وصنایع ترقی ایدیکندن شهرلرده پك چوق غلبه‌لك بریکمشدر. قلعه‌نك خارجنده خانه یاپلماز ایدی. قلعه ایچنده ایسه اراضی پك قیمتلی وخانه‌لر پك صیق وسوقاقلر طار ایدی بونك ایچون یانغینلرده پك چوق خسار کوریلور ایدی.

هر شهرك بلدیه مجلسی وشهر امینی بولور ایدی‌که شهره متعلق ایشلر بونلر معرفتیله تسویه اولنور ایدی. شهر امانتی ایله بیوك کلیسا شهرك اك بیوك ابنیه‌سی صاییلور وعظمتجه سائر ابنیه‌دن پك فرقلی اولور ایدی. چونکی مذکور ایکی بنا شهرك مدار افتخاری صاییلور ایدی. شهرلرده دخی قادینلره حرمت ورعایت ایدرلر ایدی وقادینلر پك سوسلی (١) گزرلر ایدی. بالو وقیر اکلنجه‌لرنده قادینلر دخی حاضر بولوب ارککلره تقدم وریاست ایدرلر ایدی. بالولرده مسخره قیافتنده گزمك اصولی قرون وسطاده دخی جاری ایدی.

(١) زینتلی

ایکچی قسمنك صوکی.

باصلوب چقدی:

۱) مختصر تاریخ عمومی مرادبك اثری.
۲) فن تاریخ، تاریخ انبیا قسمی ع. جلیللو اثری.
۳) پیداغوغیاء عملیه ایکنچی قسمدن برنچی جزئی.
٤) „ „ علمیه برنچی قسمدن برنچی جزئی.
۵) ترکی اوقو احمدجان خلفه اثری.
٦) منتظم الفبا رحیم خلفه جنفی اثری.
۷) تاریخ انبیاء رحیم خلفه حنفی اثری.
۸) مدخل جغرافیا رسملی، حارث فیضی اثری.
۹) ترکی صرفی احمدجان خلفه اثری.
۱۰) مختصر علم حال عبیدالله مخدوم فیضی اثری.
۱۱) جغرافیاء عمومی. „ „ „
۱۲) مسائل الحساب قاسم بیکقولف اثری.
۱۳) هرکمگه کیرك | عبدالرشید ابراهیمف.
۱٤) علم حال طبی |
۱۵) حساب مسئله‌لری والتسوفنقدن ترجمه.
۱٦) مقامات عشر
۱۷) تاریخ طبیعی
۱۸) بدأ الامانی
۱۹) نور الیقین عربی
۲۰) ملك برحدیث عبدالرشید ابراهیمف نشری.
۲۱) کلیله دمنه عربی

Адресъ: Казань, книжный магазинъ „Т-ва Камалютдинова и К°.“